

Väestöliitto

Mikä on minun perheeni?

SUOMALAISTEN KÄSITYKSIÄ
PERHEESTÄ VUOSILTA 2007 JA 1997

Perhebarometri 2007 ■ Pirjo Paajanen

PIRJO PAAJANEN

Perhebarometri 2007

MIKÄ ON MINUN PERHEENI?

SUOMALAISTEN KÄSITYKSIÄ PERHEESTÄ
VUOSILTA 2007 JA 1997

Väestöliitto

Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 30/2007

Väestöliitto

Väestöntutkimuslaitos

Kalevankatu 16B, 1. krs, PL 849, 00101 Helsinki

Puh. (09) 228 050, Fax (09) 6121211

pop.inst@vaestoliitto.fi

www.vaestoliitto.fi

ISBN 978-951-9450-88-9 (nid.)

ISBN 978-951-9450-91-9 (PDF)

ISSN 1455-2191

Helsinki 2007

Esipuhe

Tuskin mikään sana yhdistää sellaisia äärimmäisyyksiä kuin perhe: ilmaisu on ylväs ja banaali, juhlava mutta intiimi. Perhe tuo mieleen unelman tai vankilan tai sitten niin arkisen ilmiön, ettei sitä juuri ajattele.

Olemme kaikki syntyneet jonkinlaiseen perheeseen ja enemmän tai vähemmän syvällisesti kohdanneet monia muita perheitä elämän varrella. Usein ”perhe”, joihin poliitikot huolestuneen ystävällisellä hymyllä viittaavat, tuntuu eroavan rajustikin siitä arjesta, jota läheisten kodeissa kohtaamme. Usein ajattelemme myös perhettä ajallisesti jähmettyneenä rakennelmana. Kuitenkin perheet ovat pikemmin sukupolvien jatkuvan virran ja ihmisten eri elämänvaiheiden hetkellisiä kiteytymiä.

Vuoden 2007 Perhebarometri tutkii suomalaisten näkemyksiä perheistä, pareista, lähisuvusta, avioeroista ja perhepolitiikasta. Tuoreen ja edustavan kyselyn tuloksia verrataan kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen. Palaamme siis ensimmäisen Perhebarometrin aiheeseen, jonka nimi oli ”Näkemyksiä perheestä”. Kyse on ainutlaatuisesta katsauksesta siihen, mikä suomalaisten mielipiteissä ja kokemuksissa on muuttunut ja mikä pysynyt samankaltaisena

1997-2007 oli perheiden kannalta pitkä vuosikymmen Suomessa. Perheistä puhuttiin silloin yhä enenevässä määrin, mihin myös ensimmäinen barometrimme tiettävästi oli jossain määrin osasyllinen. Maassamme alkoi taloudellinen nousukausi, mutta perhe-etuuksia ei korjattu lamaa edeltävälle tasolle. Hyvinvointivaltiota kohtasi myös suuri joukko muita haasteita. Vaikka Suomi on kansainvälisessä vertailussa edelleen monelta kannalta lapsipolitiikan mallimaa, liian moni perhe on todellisessa ahdingossa ja yleinen huoli huonosti selviytyvistä sekä omasta putoamisriskistä on vastaavasti kasvanut.

Toinen suuri muutos liittyy perhemuotojen moninaisuuteen. Erilaisia perheitä on aina ollut, mutta kirjo laajenee entisestään ja heijastuu nykyään myös hieman paremmin valtajulkisuudessa. Suomen laki mahdollisti homoseksuaalisen parisuhteen rekisteröimisen vuonna 2001 ja vuonna 2006 voimaan tullut hedelmöityshoitolaki ei erottele naisia perhemuodon perusteella. Lakimuutokset vastasivat Väestöliiton linjaa. Tässä tutkimuksessa esitetyt tulokset osoittavat, että uudistukset ovat kulkeneet käsi kädessä yhä suvaitsevamman perhekäsityksen kanssa. Lakimuutosten vastustajat pelkäsivät usein perinteisten ydinperheiden ja erityisesti isien aseman heikkenevän uudistusten myötä. Näin ei näytä tapahtuvan. Pikemmin ymmärrys perhemuotojen rikkautta kohtaan on lisääntynyt samalla kun ydinperhe säilyy suosittuna ihanteena ja käytäntönä.

Valmistellessamme uutta kyselylomaketta tutkijoidenkin piti entistä tarkemmin pohtia perheiden monimuotoisuutta. Esimerkiksi se, kuka taloudessa asuu ja ketä pidetään perheen jäsenenä, ei ole välttämättä itsestään selvää. Pienetkin muotoilut kyselylomakkeessa voivat tahattomasti ohittaa jonkun vastaajan elämäntilanteen. Juha Jämsä Sateenkaariperhetyö-projektista auttoi meitä lomakkeen muokkaamisessa vähemmän syrjivään suuntaan mistä olemme kiitollisia.

Tutkija Pirjo Paajanen on jälleen kantanut päävastuun Perhebarometrin kyselystä, analysoinnista, sekä raportoinnista. Kiitän Pirjoa sinnikkyudesta ja korkeasta työmoraalista! Kiitän myös Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen perhetutkijaa Anneli Miettistä käsikirjoitusten eri versioiden kommentoinnista, Stina Fågeliä kieliasun tarkastamisesta ja Mika Takojaa taitosta.

Jos barometrimme olisi lapsi, se täyttäisi nyt 10 vuotta, kävisi neljättä luokkaa, pelaisi tietokoneella tai soittaisi pianoa, vierailisi mummojen luona, valvoisi liian myöhään, huomaisi vanhempansa viisauden rajallisuuden ja odottaisi innolla joululomaa. Väitämme tässä, että tiivistynyt perhe on eräs tapa kuvata tällaisen suomalaislapsen ympäristöä. Juuri lapsen olemassaolo nousee mielenkiintoisella tavalla nykyperheitä määrittäväksi tekijäksi. Perheen sisäiset ja sukupolvien väliset yhteydet eivät ole mitenkään hukassa: päinvastoin, olemme yhä enemmän tekemisissä tiettyjen lähisukulaistemme kanssa. Kutsun lukijaa tutustumaan tarkemmin siihen, mitä perhenäkemyksille on tapahtunut viimeisten kymmenen vuoden aikana!

Kiitän erittäin lämpimästi Alli Paasikiven Säätiötä ja Suomen Kotien Kukkasrahastoa kyselyn toteuttamiseksi ja julkaisemiseksi saadusta avustuksesta.

Anna Rotkirch

Erikoistutkija, dosentti

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen perhetutkimustiimin vetäjä

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	7
2. PERHE SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA	9
2.1 Perheiden määrän ja rakenteiden muutos	9
2.2 Perhe ja perheellistyminen ennen ja nyt	12
3. MIKSI JA MITEN SELVITYS TEHTIIN?	15
3.1 Tausta ja tarkoitus.....	15
3.2. Aineistot.....	16
3.3 Aineistojen käsittely ja tutkimusmetodi.....	16
4. KÄSITYKSIÄ PERHEESTÄ	23
4.1 Perheen merkitys ja koostumus	23
4.1.1 Mitä perhe merkitsee?	23
4.1.2 Keitä kuuluu perheeseen?	26
4.2 Perhettä vai lähisukua?	28
4.2.1 Oman perheen jäsenet ja sitä määrittävät tekijät	28
4.2.2 Lähisuku	33
5. PARISUHDE	37
5.1 Parisuhdemuodon vaihtoehdot	37
5.1.1 Miksi ei avioon?	39
5.1.2 Miksi avioon?	41
5.2 Ristiriidat parisuhteessa ja parisuhteen purkautuminen	45
5.2.1 Kotityöt ja raha riidanaiheina	45
5.1.2 Milloin hyväksyttävää erota?	47
6. SOSIAALISET SUHTEET JA MUISTA IHMISSISTÄ HUOLEHTIMINEN	51
6.1 Yhteydenpito läheisiin	51
6.2 Läheisistä ihmisistä huolehtiminen.....	57
6.3 Lastenhoitojärjestelyt	59
6.3.1 Milloin lapsi kodin ulkopuoliseen hoitoon?	59
6.3.2 Satunnaiset lastenhoitojärjestelyt	62
7. NÄKEMYKSIÄ YHTEISKUNNAN VASTUUSTA JA TUESTA.....	65
7.1 Yhteiskunnan ja perheen vastuu lastenhoidosta	65
7.2 Yhteiskunnan ja perheen vastuu vanhustenhoidosta	67
7.3 Yhteiskunnan tukien saaminen ja riittävyys.....	68
7.4 Toivotut muutokset.....	71
8. YHTEENVETOA	75
8.1 Yhteenvetoa tuloksista	76
8.2 Keskustelua	84
LÄHTEET.....	87
LIITTEET.....	89

1. JOHDANTO

Suomalaiset kokevat tutkimusten mukaan perheen hyvin tärkeäksi asiaksi elämässään (Liikanen 2004; Reuna 1998). Perhearvoista, perheen merkityksestä ja vanhemmuudesta on puhuttu julkisuudessaakin viime vuosina niin paljon, että tutkijat puhuvat meneillään olevasta familistisesta käänteestä (Jallinoja 2006). Toisaalta perhemuodot ovat viime vuosikymmeninä moninaistuneet ja perheen määrittely on käynyt entistä haasteellisemmaksi.

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella on tehty perhebarometreja vuodesta 1997 alkaen. Vuoden 2007 perhebarometri aloittaa barometreille ominaisen vertailutiedon tuottamisen niin että toistamme vuoden 1997 perhebarometrin keskeiset kysymykset. Tuossa vuoden 1997 ensimmäisessä barometrissa aiheena oli perheeseen liittyvät käsitteet ja merkitykset. Tuolloin tehty julkaisu herätti runsaasti huomiota ja antoi uutta tietoa suomalaisten suhtautumisesta perheinstituutioon.

Tilastoista saamme lukea perherakenteiden muutoksista, mutta ne eivät kerro asenteista. Kyselyllä saammekin esiin puolia, joita tilastot eivät pysty tavoittamaan. Voimme jopa kysyä miten tilastot ja todellisuus vastaavat toisiaan. Asenteet muuttuvat suhteellisen hitaasti. Niinpä vasta nyt 10 vuoden tauon jälkeen kysymme jälleen, mikä on suomalaisten mielestä perhe eli ketkä henkilöt muodostavat perheen ja ketä kuuluu lähisukuun (luku 4). Barometrissa selvitetään myös parisuhteen solmimisen syitä ja sitä, millaisia syitä pidetään hyväksyttävänä parisuhteen purkamiseen (luku 5). Lisäksi toistamme kysymykset yhteydenpidosta läheisiin ihmisiin ja heistä huolehtimisesta sekä lastenhoitojärjestelyistä (luku 6). Lopuksi tarkastellaan vielä näkemyksiä yhteiskunnan tuesta ja sen riittävydestä perheille sekä yhteiskunnan ja perheen vastuista lasten- ja vanhusten hoidossa (luku 7).

Kyselylomaketta on ajankohtaistettu mm. lisäämällä vastausvaihtoehtoja, tarkentamalla perheiden ja sukujen määrittelyjä sekä huomioimalla perheissä tapahtuneita muutoksia, kuten lakimuutos joka mahdollisti rekisteröityjen parisuhteiden solmimisen. Vuoden 1997 aineisto kerättiin kesäkuussa 1997 ja vuoden 2007 aineisto tammi-helmikuussa 2007. Vuoden 1997 barometrissa otoskoko oli 2 000 henkilöä vuonna 2007 3 000 henkilöä. Molemmat aineistonkeräykset on toteutettu postikyselynä. Vuonna 1997 vastausprosentti oli 47 ja kymmenen vuotta myöhemmin 52.

2. PERHE SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

Suomen virallisten tilastojen tuottajan Tilastokeskuksen perhemäärittely on rakenteellinen, konkreettisesti mitattavissa oleva lähestymistapa. Uusimmassa määrittelyssä perheen muodostavat sekä avio- että avoliitossa ja rekisteröidyssä suhteessa elävät henkilöt ja heidän yhteiset tai toisen puolison lapset tai jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä lapsettomat avio- ja avoparit parit sekä rekisteröidyssä suhteessa elävät parit. Tässä kappaleessa kuvataan aluksi (luku 2.1) suomalaisia perheitä ja niiden muutosta tilastojen valossa. Sen jälkeen luvussa 2.2 kuvataan hyvin lyhyesti perheen historiaa ja nykypäivää. Eli sitä, miten nykyiseen perherakenteeseen on tultu ja miten perheellistymistä ja yleensä elämää koskevia valintoja tehdään tämän päivän Suomessa.

2.1 Perheiden määrän ja rakenteiden muutos

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan Suomessa oli vuoden 2005 lopussa 1 426 000 perhettä ja perheisiin kuului 76.8 % väestöstä. Vaikka perheiden määrä on vuosikymmenien saatossa kasvanut väestönkasvun myötä, niin perheväestön osuus on kuitenkin pienentynyt vähitellen 1960 – 1970-luvuilta, jolloin se oli suurimmillaan (86.7 %). Myös suomalaisen perheen keskikoko on pienentynyt, sillä vuoden 2005 lopussa perheen keskikoko oli 2.83 henkeä kun se vuonna 1960 oli 3.72 henkeä. (Perheet 2005.)

Tilastokeskuksen tilastoissa perheet luokitellaan sen mukaan ovatko puoliset naimisissa, avoliitossa vai rekisteröidyssä parisuhteessa keskenään ja onko perheessä lapsia. Lisäksi ovat yhden vanhemman perheet. (Katso taulukko 1)

Taulukko 1. Perheet tyypeittäin vuosina 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 1997, 2000 ja 2005 (n,%)

Vuosi	Yhteensä perheitä	Aviopari, ei lapsia	Aviopari ja lapsia	Avopari, ei lapsia	Avopari ja lapsia	Äiti ja lapsia	Isä ja lapsia	Rekisteröity miespari	Rekisteröity naispari
1950	930 572	19.0	63.8	-	-	14.8	2.4	-	-
1960	1 036 270	20.1	65.5	-	-	12.5	1.9	-	-
1970	1 153 878	22.6	62.6	1.7	0.6	11.0	1.6	-	-
1980	1 278 102	23.7	55.6	5.2	2.8	11.0	1.7	-	-
1990	1 365 341	26.7	46.9	9.0	4.8	10.8	1.8	-	-
1997	1 389 920	29.6	39.8	10.4	6.7	11.5	2.0	-	-
2000	1 401 963	31.1	36.7	11.4	7.3	11.4	2.1	-	-
2005	1 426 002	33.7	32.8	12.7	7.9	10.7	2.1	0.0	0.0

Lähteet: Perheet 2005, Tilastokeskus 2006; Perheet 1997, Tilastokeskus 1998.

Kuten edeltävästä taulukosta voidaan päätellä, suomalaisissa perherakenteissa on tapahtunut varsin suuria muutoksia viime vuosikymmenien aikana. Avoliitot ovat yleistyneet 1970-luvulta lähtien. Avoliittojen ja avioerojen määrän lisääntyminen on heijastunut myös aviopari-perhetyyppeihin siten, että lapsettomat avioparit ovat nykyään hieman yleisempi perhetyppi kuin aviopari ja lapsia. Perheitä perustavat ikäluokat ovat pienentyneet ja usein perhemuotona on avoliitto. Lakimuutoksen myötä vuonna 2002 meille tuli myös kaksi juridisesti kokonaan uutta perhetyppiä eli rekisteröity miespari ja rekisteröity naispari. Vuonna 2005 Rekisteröidyssä parisuhteessa eli 398 miesparia ja 430 naisparia. (Perheet 2005.) Myös erilaisten vanhempien oikeutta saada hedelmöityshoitoja oli suomalaisessa julkisuudessa pohdittu vilkkaasti ja pitkään, kunnes vuonna 2007 voimaan tullut laki antoi kaikille naisille samanlaiset oikeudet, riippumatta siitä minkälaisessa liitossa he elävät.

Nykyään avoliitot solmitaan ja lapset hankitaan keskimäärin iäkkäämpänä kuin kolme vuosikymmentä sitten. Avioerojen määrä kasvoi melko voimakkaasti 1970-luvun puoliväliin asti, mikä näkyi yksinhuoltajaperheiden määrän kasvuna. Sen jälkeen erojen määrä tasaantui 9 000 – 10 000 eroon vuodessa 1988 tulleeeseen lakimuutokseen asti, jolloin se kohosi nykyiselle tasolle, noin 13 000 – 14 000 eroon vuodessa. (Väestömuutokset 2005.) Eroista johtuen syntyy myös uusperheitä¹, joiden määrä on kasvanut, joskin varsin hitaasti vuodesta 1990, jolloin niitä alettiin tilastoida. Vuonna 1990 uusperheitä oli 6.9 % ja 15 vuotta myöhemmin 8.8 % kaikista lapsiperheistä eli 52 204 perhettä. (Perheet 2005.)

Vuoden 2005 lopussa Suomessa oli 591 528 lapsiperhettä², mikä on 41.5 % kaikista perheistä. Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on ollut lievässä laskussa viime vuosien aikana, sillä vielä vuonna 1990 lapsiperheiden osuus oli 46.9 % ja 1960 peräti 65.4 % kaikista perheistä. Lapsiperheiden määrän vähenemiseen on syynä se, että esikoistaan odottavien perheiden ikäluokat ovat pienempiä kuin kuopuksensa täysi-ikäisyyttä juhlivat ikäluokat. Lisäksi yhä useammat naiset jäävät tahtoen tai tahtomattaan lapsettomiksi. (Perheet 2005.) Kuten taulukosta 2 voimme havaita, aviopari ja lapsia on edelleen ylivoimaisesti yleisin lapsiperhetyppi Suomessa, vaikka näiden perheiden määrä onkin ollut laskussa 1970-luvulta lähtien.

¹ Uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi, eli lapsi on saanut uuden sosiaalisen vanhemman (Perheet 2005).

² Lapsiperheessä asuu kotona vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi.

Taulukko 2. Lapsiperheet tyypeittäin vuosina 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 1997, 2000, 2002 ja 2005 (n, %)

Vuosi	Aviopari ja lapsia		Avopari ja lapsia		Äiti ja lapsia		Isä ja lapsia		Rekisteröity pari ja lapsia		Yhteensä n
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
1950	515 115	85.9	-	-	74 319	12.4	9 895	1.7	-	-	599 329
1960	601 542	88.7	-	-	67 381	9.9	9 123	1.3	-	-	678 046
1970	602 076	88.9	5 800	0.9	61 173	9.0	7 986	1.2	-	-	677 035
1980	572 142	83.1	32 100	4.7	74 839	10.9	9 651	1.4	-	-	688 732
1990	490 999	76.6	59 900	9.4	78 948	12.3	10 790	1.7	-	-	640 637
1997	428 922	68.0	86 176	13.7	101 309	16.1	14 065	2.2	-	-	630 472
2000	398 892	65.1	95 120	15.5	103 984	17.0	14 631	2.4	-	-	612 627
2002	381 340	63.7	99 625	16.6	103 286	17.2	14 634	2.4	32	0.0	598 917
2005	368 553	62.3	104 782	17.7	103 044	17.4	15 063	2.5	86	0.0	591 528

Lähteet: Perheet 2005, Tilastokeskus 2006; Perheet 1997, Tilastokeskus 1998.

Avopari, jolla on lapsia sekä äiti ja lapsia lapsiperhetyypit ovat samansuuruisilla osuuksilla seuraavaksi yleisimpiä. Isä ja lapsia lapsiperhetyyppi on 1990-luvulta alkaen hieman yleistynyt, mutta edustaa edelleen vain vajaata kolmea prosenttia lapsiperhetyypeistä. Uusin lapsiperhetyyppi - rekisteröity pari, jolla on alle 18-vuotiaita lapsia - oli vuonna 2005 hyvin harvinainen, näitä perheitä oli vain 86 kappaletta.

Perheitä lapsiluvun mukaan tarkasteltaessa havaitaan viime vuosina tapahtuneen muutosta lähinnä nelilapsisten ja sitä suurempien lapsiperheiden osuuden hienoisena kasvuna (taulukko 3).

Taulukko 3. Lapsiperheiden määrä ja osuudet lapsiluvun mukaan 1950, 1960, 1970, 1980, 1990, 1997, 2000 ja 2005 (n,%)

Vuosi	Perheitä yhteensä	1 lapsi	2 lasta	3 lasta	4 tai useampia lapsia	Alle 18-vuotiaita lapsia keskimäärin
1950	599 329	39.2	28.9	15.9	16.1	2.24
1960	678 046	37.4	29.9	16.6	16.2	2.27
1970	677 035	42.5	32.8	14.8	9.9	1.99
1980	688 732	48.5	38.5	10.2	2.9	1.69
1990	640 637	44.7	39.1	12.7	3.5	1.77
1997	630 472	44.1	37.8	13.7	4.4	1.81
2000	612 627	43.8	37.7	13.9	4.6	1.82
2005	591 528	43.2	38.2	13.8	4.8	1.83

Lähde: Perheet 2005, Tilastokeskus 2006; Perheet 1997, Tilastokeskus 1998.

Perheiden alle 18-vuotiaiden lasten määrän keskiarvo oli laskussa 1970- ja 80-luvuilla, mutta kohosi hieman 1990-luvulle tultaessa ja viimeisen vuosikymmenen se on pysytellyt noin 1.8 lapsessa (taulukko 3).

Tilastojen määritelmä perheestä on kuitenkin osittain puutteellinen ja yksipuolinen tilastoitavuutensa ja mitattavuutensa vuoksi. Tilastot eivät tavoita esimerkiksi ns. etäisiä tai etä-äitejä joiden luona lapset saattavat asua vuoroviikoin. Myöskään monen sukupolven perheitä, joissa esimerkiksi isovanhemmat asuvat lastensa ja lastenlastensa kanssa ei tavoiteta. Perhetilastoissa eivät myöskään näy erillään asuvat parit, jotka eivät ole solmineet avioliittoa tai rekisteröineet parisuhdettaan. Toisaalta avioliittojen määrittelymisen kriteeritkin voivat olla vaikeita koska avioliittoja ei rekisteröidä. Nykyään avoliitoksi määritellään eri sukupuolta olevat 18 vuotta täyttäneet henkilöt, jotka asuvat vakituisesti samassa asunnossa, jos heidän ikäeronsa on alle 16 vuotta ja he eivät ole sisaruksia. Samaa sukupuolta olevia yhdessä asuvia henkilöitä ei päätellä avopareiksi. (Perheet 2005.)

2.2 Perhe ja perheellistyminen ennen ja nyt

Perheiden historiassa on sekä suurta vaihtelua että pitkiä linjoja. Perheisiin ovat aina kuuluneet läheiset kiintymyssuhteet, kuten vanhempien ja isovanhempien rakkaus jälkeläisiin, sisarusten välinen kiintymys sekä aikuisten välinen parisuhde. Montako sukupolvea perheeseen kuuluu ja minkälaisia parisuhteita yhteisö hyväksyy, on sen sijaan vaihdellut paljon. (Ozment 2001; Häggman 1996)

Suomalaisissa esiteollisissa perheissä vallitsi patriarkaalinen suurperhe ja kiinteä sukuyhteisö (Häggman 1994). Varsinkin 1800-luvun alkupuolella elettiin yhteiskunnassa, jossa kansakunnan kasvua pidettiin valtion taholta tärkeänä. Samoin kirkko korosti lisääntymisen merkitystä ja ehkäisyä pidettiin syntinä. Sukupuolielämä kuului vain avioliittoon ja ennen kaikkea sitä harjoitettiin lisääntymistarkoituksessa. Lapset olivat yleensä toivottuja ja ensimmäisen lapsen odotettiin syntyvän pian avioitumisen jälkeen. (Ritamies 2006.) Samalla esiaviollinen seksi oli monissa yhteisöissä tavallista ja hiljaa hyväksytty seurustelumuoto. Länsi-Suomessa vallitsi myös pohjoismaalainen perhemalli, jossa oli suhteellisen korkea avioitumisikä ja siten suhteellisen korkea nuoren parin riippumattomuus vanhemmistaan. (Therborn 2003.)

Kuitenkin 1800-luvun loppua kohde mentäessä sääty-yhteiskunta alkoi murtua ja voimakkaasti lisääntyneen maattoman väestön elinolot olivat surkeat. Kun osa maattomista joutui etsimään elantoa muualta, suuren lapsiluvun haitat havaittiin. Asumiskurjuus ja toimeentulon niukkuus lisäsivät halua pienempään perheeseen. Erityisesti naiset toivoivat pienempää lapsilukua lapsivuodekuolemien yleisyyden ja lasten elinolojen kurjuuden vuoksi. Lapsia syntyi enemmän kuin haluttiin ja tiheämmin kuin toivottiin. (Ritamies 2006.) Imeväisyyskuolleisuuden laskun myötä koettiin Suomessa kuten muissakin Euroopan maissa niin sanottu väestöllinen siirtymä alhaisemman lapsiluvun perheisiin.

Moderni ydinperhe-ideaali syntyi Suomessa 1800-luvulla porvarillisen elämäntavan ihanteena ja vakiintui 1920 - 1930-luvuilla koko kansalle tarjotuksi malliksi (Nätkin 2003). Lapsilukua alettiin rajoittaa ja ajoittaa kun ihmisten syntyvyyden säännöstelyn motiivit selkenivät ja voimistuivat. Vuosisadan vaihteessa lehdistössä käyty keskustelu sukupuoli-moraalista, avioliitosta, perheestä ja lapsiluvun rajoittamisesta sekä näitä asioita käsittelevän kirjallisuuden voimakas lisääntyminen lisäsivät ihmisten tietoa asioista ja oikeutuksesta lapsiluvun rajoittamiseen. Myös väestön koulutustaso kohosi ja naisillakin oli ainakin periaatteessa mahdollisuus käydä koulua. Poliittinen ja yhteiskunnallinen tietoisuus kasvoi 1900-luvun alun yhteiskunnallisten myllerrysten, kuten sortokauden, maailmansodan, Suomen itsenäistymisen ja sisällissodan myötä. (Ritamies 2006.) Tasa-arvo perheen sisälläkin kasvoi. Naisten emansipaatio onkin 1880-luvusta lähtien mahdollistanut monet uudet valinnat naisille, niin perheellistymisen kuin kodin ulkopuolisen toiminnan suhteen (Nätkin 2003). Naista kohden syntyneiden lasten määrä alenikin parissa vuosikymmenessä keskimäärin kahdella lapsella (Ritamies 2006).

1960-luku merkitsi suurta murrosta elämäнкаareen, perheellistymiseen ja vanhemmuuteen liittyvässä arvomaailmassa. (Nätkin 2003) Suomalaisten näkemykset seksuaalisuudesta, parisuhteesta ja perhe-elämästä moninaistuivat ja vapautuivat (Kontula & Haavio-Mannila 1995). Hedelmällisyys alkoikin laskea 1960-luvun puolivälissä ja alitti väestön keskimääräisen uusiutumistason joka on 2.1 lasta naista kohden. Ratkaiseva muutos 1900-luvun alun perhekoon pienenemiseen oli se, että 1960-luvun puolivälistä alkaen pareilla oli huomattavasti parempi mahdollisuus lapsilukutavoitteidensa toteuttamiseen kehittyneiden ehkäisyvälineiden ansiosta. Vanhempien motiivina perhekoon rajoittamisessa ei enää ollut vain lasten hyvinvointi vaan pientä perhettä haluttiin siksi, että vanhemmat voivat toteuttaa elämässään myös muita omia tavoitteitaan. (Ritamies 2006.)

Perhe on ollut muutoksen tilassa 1970-luvulta lähtien: avioerot ovat yleistyneet ja uusia yhdessä elämisen malleja etsitään ja kokeillaan. Parisuhdeperheistä jo 24 prosenttia on avopareja (Perheet 2005). Elämänmuotojen muuttumis- ja moninaistumisvauhti onkin kiihtynyt viime vuosikymmeninä. Jälkimodernia yhteiskuntaa kuvataan siksi usein yksilöllistymisen kautena. Iällä, sukupuolella ja sosiaaliluokalla ei ole enää samaa merkitystä elämäнкаareessa kuin ennen. (Beck 1992.) Anthony Giddensin (1991) mielestä nykyinen elämä valintoineen edellyttääkin ”elämänpolitiikkaa”. Elämänpolitiikka-käsitteellä Giddens viittaa laajasti kaikkiin elämänratkaisuihin, kuten esimerkiksi valintaan parisuhteen ja yksin elämisen välillä tai päätökseen lasten hankkimisesta. Elämänpolitiikka lisää yksilön vapautta mutta myös ”pakkoa” verrata ja arvioida eri vaihtoehtoja. Siten jopa perinteen seuraaminen on väistämättä tietoinen valinta, ei itsestäänselvyys. Tunteiden merkitys on myös nykyään korostunut. Kun sääty tai uskonto ei päättää ihmisen puolesta, yksilön persoonallisuus ja tunnepohjaiset valinnat ohjaavat valintoja aikaisempaa enemmän. (Jokela 2005.)

Nykyään oman perheen perustaminenkaan ei ole enää niin itsestään selvyys kuin menneinä vuosikymmeninä. Toisaalta ajatus aikuistumisesta on nykynuorillakin vahvasti sidoksissa omiin lapsiin ja elämän vakiintumiseen. (Ketokivi 2002; Oinonen 2004). Siten perheen perustamisen myöhentyminen tarkoittaa myös aikuistumisen myöhentymistä ja nuoruudeksi nimetyn elämänvaiheen pidentymistä. Pidentyneessä nuoruudessa vakiintumisesta tulee ongelmallisempaa, eri elämäalueilla tehtävissä siirtymissä on usein hapuilua, eikä eri elämänvaiheiden välillä ole selviä rajoja. Nyky-yhteiskunta ei tuota esimerkiksi työelämässä luotettavaa jatkuvuutta, jonka varassa elämä kulkisi. Niinpä ratkaisujen pitkällistä harkintaa, kokemusten kartuttamista ja tulevan elämän valmistelua pidetään tärkeänä. (Ketokivi 2005.)

3. MIKSI JA MITEN SELVITYS TEHTIIN?

Tässä luvussa esitetään aluksi tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset, joihin tällä selvityksellä vastataan (luku 3.1). Lisäksi luvussa 3.2 kerrotaan selvityksessä käytetyt aineistot ja miten ne hankittiin. Lopuksi luvussa 3.3 kerrotaan aineiston käsittelystä ja tutkimusmetodeista sekä aineiston edustavuudesta.

3.1 Tausta ja tarkoitus

Vuonna 1997 aloitettiin Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella perhebarometrien julkaisu. Ensimmäisestä, perhettä ja sen merkitystä tarkastelleen barometrin julkaisemisesta on kulunut kymmenen vuotta. Muun muassa uusperheet, avioerot, avioliiton ja häiden kasvanut uusi suosio ja seksuaalivähemmistöjen perheet ovat puhuttaneet julkisuudessa viime vuosina. On erinomaisen antoisa aika aloittaa barometreille ominainen vertailutiedon tuottaminen.

Vuoden 2007 perhebarometrissa haetaan vastauksia siihen, ovatko suomalaisten käsitykset perheen merkityksestä, parisuhteen solmimisesta, perheellistymisihanteista (esim. ihan-teellinen lapsiluku ja lastenhankintaikä) sekä perheen hajoamisesta muuttuneet kymmenen vuoden aikana. Entä mitä suomalaiset ajattelevat perheille tarjottavista yhteiskunnan tuista ja palveluista? Lisäksi vuoden 2007 perhebarometrissa tarkastellaan perheen ja yhteiskunnan välisen lasten ja vanhusten hoivavastuun jakaantumiseen liittyviä kysymyksiä.

Tarkennetut tutkimuskysymykset vuoden 2007 Perhebarometrissa:

- 1) Onko ydinperhe edelleen tärkein perhettä määrittävä tekijä? Onko (ja millä lailla jos on) käsitys perheeseen kuuluvista henkilöistä muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana? (luku 4)
- 2) Onko perheen merkitys taloudellisen turvan antajana lisääntynyt kymmenen vuoden aikana vai onko perheen sosiaalinen merkitys edelleen tärkeämpi? (luku 4)
- 3) Keitä lasketaan lähisukulaisiin ja miten raja vedetään suhteessa verisukulaisiin ja parisuhteen kautta tullesiin sukulaisiin? (luku 4)
- 4) Millaisia syitä pidetään tärkeinä avioliiton solmimiseen tai avoliitossa elämiseen? (luku 5)
- 5) Mikä on hyväksyttävä syy purkaa avioliitto? (luku 5)
- 6) Keiden ydinperheen ulkopuolisten ihmisten kanssa ollaan useimmin tekemisissä? (luku 6)
- 7) Mitä mieltä suomalaiset ovat lasten ja vanhusten hoivavastuun jakaantumisesta perheen ja yhteiskunnan välillä? (luku 7)
- 8) Miten suomalaiset arvioivat yhteiskunnallisten perhetukien riittävyyden? (luku 7)

3.2 Aineistot

Vuoden 2007 perhebarometri aloittaa siis barometreille ominaisen toistojen sarjan. Edellisen kerran perheen merkitystä ja perhekäsityksiä kyseltiin suomalaisilta kymmenen vuotta aiemmin, ensimmäisessä perhebarometrissa vuonna 1997. Aiemmista perhebarometreista poiketen tässä barometrissa on siis kaksi eri kyselyaineistoa, joita vertaillaan keskenään. Muutamassa kysymyksessä käytämme vertailussa myös muita Väestöntutkimuslaitoksella kerättyjä kyselyaineistoja.

Vuoden 2007 aineisto

Vuoden 2007 kysely toteutettiin aiempien barometrien tapaan postikyselynä. Otosjoukko valittiin yksinkertaisella satunnaisotannalla Väestön keskusrekisterin henkilötietokannasta, 20 – 59-vuotiaita naisia ja miehiä ympäri manner-Suomea. Otokoko oli 3 000 henkilöä ja se rajattiin vain suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuviin henkilöihin. Kysely toteutettiin tammi-maaliskuussa 2007. Ensimmäisen kyselykierroksen vastausprosentti oli 32. Kyselylomake lähetettiin sen jälkeen vielä kahdesti aina niille otosjoukon henkilöille, jotka eivät olleet siihen mennessä vastanneet. Kahdeksaa vastaajaa posti ei tavoittanut, kaksi lomakkeen saaneen henkilön sukulaista ilmoitti että vastaaja asuu ulkomailla ja kahdesta tuli ilmoitus ettei henkilö pysty kehitysvamman vuoksi vastaamaan lomakkeeseen. Lisäksi kaksi henkilöä ilmoitti, ettei heidän kielitaitonsa riitä lomakkeeseen vastaamiseen (käytössä oli vain suomenkielinen kyselylomake) ja kaksi vastaajaa oli otosjoukkoon kuulumattomia ikänsä puolesta. Lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 52 % (1 560 vastaajaa). Aineiston tallennus sähköiseen muotoon ostettiin ulkopuoliselta palveluntuottajalta (Data-apu Oy). Lisäksi aineiston keruussa käytettiin postituksessa apuna urheiluseuraa (Nurmijärven Palloseura) maksullisena talkooapuna.

Vuoden 1997 aineisto

Ensimmäisessä perhebarometrissa otosjoukoksi valittiin 17 – 59-vuotiaat suomalaiset lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakunnan asukkaita. Otokoko oli 2000 henkilöä ja se poimittiin yksinkertaisella satunnaisotannalla Väestön keskusrekisteristä. Aineisto kerättiin postikyselynä, niin että kesäkuussa 1997 vastaajille lähetettiin kyselylomake ja sen jälkeen yksi muistutuskirje vastaamisesta. Vastausprosentiksi saatiin 47 (929 vastaajaa). Aineisto tallennettiin sähköiseen muotoon Väestöntutkimuslaitoksella. (Reuna 1997.) Vuoden 2007 barometrissa tehtävää vertailua varten ikäryhmää kavennettiin 20 – 59-vuotiaisiin vastaajiin (855 vastaajaa).

3.3 Aineistojen käsittely ja tutkimusmetodi

Aineistot tallennettiin ja analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmalla. Avovastausten koodaamisesta vuonna 2007 vastasi korkeakouluharjoittelija valt. yo. Johan Munck af Rosenschöld ja vuonna 1997 Väestöntutkimuslaitoksen tutkija Veera Reuna. Avovastaukset koodattiin

Excel taulukko-ohjelmaa apuna käyttäen. Selvityksen keskeisiä kysymyksiä tarkastellaan kahden eri tarkasteluvuoden lisäksi myös tutkimuskysymyksestä riippuen sukupuolen, vastaajien iän, siviilisäädyn, ammatillisen koulutuksen, sosioekonomisen aseman, asuinpaikkakunnan koon ja lasten määrän mukaan. Analyysimenetelminä käytetään mm. ristiintaulukointia ja faktorianalyysiiä ja tilastolliseen testaukseen χ^2 testiä, t-testiä ja yksisuuntaista varianssianalyysiiä parametrinenä keskiarvotestinä (Bonferroni testi). Tulokset esitetään mm. keskiarvoina ja suorina jakaumina. Tulososassa tilastollisten testien merkitsevyydet on esitetty taulukoissa seuraavasti: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä = $p \leq .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä = $p \leq .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä = $p \leq .05$. Tekstissä tilastollisesti merkitsevät erot kerrotaan, mutta tarkkoja merkitsevyyksiä ei mainita.

Aineistojen edustavuus

Naiset olivat vastanneet kyselyyn miehiä useammin molempina tarkasteluvuosina (katso taulukko 4) ja he olivat aineistoissa myös yliedustettuina, sillä tilastojen mukaan vuonna 1996 sekä 2005 20 – 59-vuotiaista oli naisia 49 % (Väestömuutokset 1996 ja 2005). Ikäryhmittäin tarkasteltuna vastaajat vastasivat varsin hyvin väestötilastoja. Vuoden 2007 aineistossa vanhin ikäryhmä oli hieman yliedustettuna vuoden 2005 väestötilastoon verrattuna. Myös vuoden 1997 aineistossa yksi ikäryhmä, 30 – 39-vuotiaat, olivat yliedustettuina. (Väestömuutokset 1996 ja 2005.)

Taulukko 4. Vastaajat sukupuolittain ja ikäryhmittäin vastausvuoden mukaan sekä vertailu väestötilastoihin (%)

	1997 otos	1996 tilasto	2007 otos	2005 tilasto
Kaikki vastaajat (N)	855		1560	
Sukupuoli (%)				
Nainen	59	49	61	49
Mies	41	51	39	51
Ikäryhmät (%)				
20 – 29	24	23	22	23
30 – 39	25	27	23	23
40 – 49	30	29	26	26
50 – 59	21	21	30	28

Lähteet: Väestömuutokset 1996 ja 2005, Tilastokeskus

Vastaajista oli suomea äidinkielenään puhuvia noin 96 % molempina tarkasteluvuosina ja ruotsia puhuvia noin 4 % (taulukko 5). Ruotsinkieliset vastaajat olivat hieman aliedustettuina väestötilaston (5 %) lukuihin verrattuna (Väestömuutokset 1996 ja 2005). Tämä oli odotettua, koska heille ei lähetetty lomaketta omalla äidinkielellään vaan suomeksi.

Yhä suurempi osa suomalaisista asuu kaupungeissa. Asuinpaikan suhteen tarkasteltuna aineistoissa oli kuitenkin yliedustettuna kaupungeissa asuvat (59 % vuonna 1996 ja 63 %

2005) ja aliedustettuina maaseutumaisissa kunnissa asuvat (24 % vuonna 1996 ja 20 % 2005) suomalaiset. (Väestömuutokset 1996 ja 2005.)

Taulukko 5. Vastaajat äidinkielen, asuinpaikan ja peruskoulutuksen mukaan vastausvuosittain (%)

	1997 (N=855)	2007 (N=1560)
Äidinkieli %		
Suomi	95.7	96.4
Ruotsi	4.3	3.6
Asuinpaikka %		
Pääkaupunkiseutu	20.0	22.7
Muu suuri kaupunki	9.3	13.0
Keskisuuri/ pieni kaupunki	37.2	35.9
Kuntataajama/-keskus	19.1	17.8
Harvaan asuttu maaseutu	14.4	10.7
Peruskoulutus %		
Kansakoulu	26.0***	18.2
Peruskoulu	31.7	33.8
Lukio/ osa lukiota	4.5	5.1
Ylioppilas	37.8	42.9
Ylioppilas	37.8	42.9

Tilastolliset testaukset on tehty tarkasteluvuosien välillä. Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä= $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä= $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä= $p < .05$.

Vastaajajoukkoa tarkasteltiin myös peruskoulutuksen mukaan. Koulutusjärjestelmässä 1970-luvulla tapahtuneen muutoksen vuoksi kansakoulun käyneet vastaajat vähenivät kymmenen vuoden aikana aineistossa ja vastaavasti peruskoulun käyneiden määrä kasvoi. Ylioppilastutkinnon suorittaneet olivat yliehdustettuna aineistossa, sillä vuonna 1996 ylioppilaita 20 – 59-vuotiaista suomalaisista oli 29 % ja vuonna 2005 36 % (Oppilaitostilastot 2006; Väestön koulutusrakenne kunnittain 1996).

Lasten määrän mukaan tarkasteltunakin aineistot vaikuttavat varsin hyvin vastaavan tilastoja (taulukko 6 ja 7). Viisivuotis-ikäryhmittäin katsottuna on ikäryhmissä hieman vaihtelua tilastolukuihin verrattuna, mutta erot tasoittuvat usein kun katsotaan edeltävää tai seuraavaa ikäryhmää.

Taulukko 6. Naiset elävänä syntyneiden lasten määrän mukaan vuoden 1997 väestötilastossa ja 1997 aineistossa, 5-vuotiskäryhmittäin (%)

Ikä-ryhmät	0		1		2		3		4+	
	kysely	tilasto	kysely	tilasto	kysely	tilasto	kysely	tilasto	kysely	tilasto
20-24	88.3	86.5	7.2	9.4	2.7	3.4	1.8	0.6	0.0	0.1
25-29	59.8	56.7	21.8	20.7	12.6	16.7	2.3	4.5	3.4	1.3
30-34	28.8	31.3	26.9	20.8	31.7	31.3	8.7	12.5	3.8	4.2
35-39	16.5	19.7	11.9	17.4	36.7	36.0	24.8	19.2	10.1	7.6
40-44	20.6	16.2	16.8	18.2	33.6	38.2	20.6	19.4	8.4	8.0
45-49	11.3	14.8	17.0	20.4	48.2	39.8	16.3	17.9	7.1	7.1
50-54	13.6	14.0	15.5	21.1	40.8	39.9	21.4	17.5	8.7	7.5
55-59	11.8	14.0	17.6	18.5	38.2	37.3	23.5	19.4	8.8	10.8

Lähde: Väestömuutokset 1997, Tilastokeskus.

Taulukko 7. Naiset elävänä syntyneiden lasten määrän mukaan vuoden 2005 väestötilastossa ja 2007 aineistossa, 5-vuotisikäryhmittäin (%)

Ikä-ryhmät	0		1		2		3		4+	
	kysely	tilasto	kysely	tilasto	kysely	tilasto	kysely	tilasto	kysely	tilasto
20-24	87.0	86.8	8.9	9.5	3.4	3.1	0.7	0.5	0.0	0.1
25-29	67.6	63.1	17.8	18.9	10.3	13.2	3.8	3.5	0.5	1.3
30-34	36.1	36.3	23.7	21.5	31.4	27.7	6.5	10.3	2.4	4.1
35-39	22.2	23.0	14.6	17.4	39.2	34.7	16.4	17.5	7.6	7.4
40-44	15.5	18.4	14.9	16.0	34.8	35.9	22.7	20.4	12.2	9.3
45-49	17.6	16.7	11.8	16.9	32.4	36.7	27.9	20.6	10.3	9.2
50-54	15.6	15.8	17.1	19.0	43.1	39.0	14.7	18.7	9.5	7.5
55-59	12.7	14.6	18.2	21.1	41.9	40.1	20.3	17.3	6.8	6.9

Lähde: Väestömuutokset 2005, Tilastokeskus.

Kuten edellä esitetyistä taulukoista voidaan havaita, aineistot ovat varsin samanlaisia ja vertailukelpoisia. Muutokset johtuvat pääasiassa yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista kuten koulutustason kohoamisesta. Jatkossa tuloksia tarkasteltaessa kannattaa kuitenkin pitää mielessä, että naiset ja koulutetummat vastaajat ovat aineistoissa hieman yliedustettuina kuten usein kyselytutkimuksissa.

Vastaajat vuosina 1997 ja 2007

Ennen varsinaista tulososaa tarkastelen tässä vielä hieman lähemmin kahden eri vuoden vastaajajoukkoja tulososassa käytettyjen tärkeimpien taustamuuttujien eli siviilisäädyn, lasten lukumäärän, ammatillisen koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan suhteen.

Siviilisäädyltään vastaajajoukot olivat varsin samankaltaiset. Lainsäädännön muutoksella vuoden 2007 aineistoon on tullut mukaan myös ryhmä ”rekisteröity parisuhde”, jota ei vielä 1997 ollut (taulukko 8).

Taulukko 8. Vastaajat vuosina 2007 ja 1997 siviilisäädyn ja lapsiluvun mukaan (%)

	1997 %	2007 %
Siviilisäätty		
Naimaton	18.0	16.3
Avoliitossa	20.4	22.4
Avioliitossa	52.3	51.1
Rekisteröity parisuhde	-	0.4
Eronnut tai asumuserossa	8.0	8.7
Leski	1.3	1.2
Yhteensä	100	100
Lapsiluku		
0	30.2	31.4
1	16.1	16.1
2	30.3	30.8
3+	23.4	21.8
Yhteensä	100	100
N	855	1556

Lapsiluvun mukaan tarkasteltuna (taulukko 8) aineistot olivat hyvin samankaltaisia. Taulukosta 9 käy puolestaan ilmi, että vuoden 2007 vastaajat ovat hieman koulutetumpia kuin kymmenen vuotta aiemmin kerätyn aineiston vastaajat. Vuoden 1997 aineistossa on enemmän vailla ammatillista koulutusta olevia vastaajia ja 2007 aineistossa enemmän opisto/ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita. Kymmenessä vuodessa vuosittain suoritettujen ammattikorkeakoulututkintojen määrä onkin kohonnut noin 6 000 tutkinnosta 21 000 tutkintoon (Oppilaitostilastot 2006) ja vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien ihmisten määrä on laskenut (Suomen tilastollinen vuosikirja 1997 ja 2006). Myös ammatillisen aseman / pääasiallisen toiminnan suhteen aineistoissa oli joitakin eroja (taulukko 9).

Vuoden 2007 aineistossa oli suurempi osa ylempiä toimihenkilöitä ja työntekijöitä ja 1997 aineistossa puolestaan enemmän alempia toimihenkilöitä, kotiäitejä ja koti-isiä sekä työttömiä ja lomautettuja vastaajia. Työttömyyden lasku kertoo yhteiskunnallisen tilanteen muutoksesta. Vuonna 1997 työttömyysaste oli 12.7 % ja vuoden 2007 tammikuussa 7.6 % (Suomen tilastollinen vuosikirja 2006; Työttömyys vähentyi tammikuussa 2007).

Taulukko 9. Vastaajat vuosina 1997 ja 2007 ammatillisen koulutuksen ja ammatillisen aseman/ pääasiallisen toiminnan mukaan (%)

	1997 %	2007 %
Ammatillinen koulutus		
Ei ammatillista koulutusta	14.4***	9.2
Ammatillinen kurssi/ kurseja	14.7	11.4
Ammatillinen oppilaitos	29.2	25.6
Ammattikorkeakoulu/ opisto	25.4	33.6***
Yliopisto/ korkeakoulu	15.1	17.4
Jokin muu koulutus	1.2	2.8
Yhteensä	100	100
Ammatillinen asema/ Pääasiallinen toiminta		
Johtavassa asemassa	3.8	2.9
Ylemmät toimihenkilöt	7.4	15.0***
Alemmat toimihenkilöt	21.2***	14.5
Työntekijät	28.3	34.4***
Maatalousyrittäjä	2.7	2.1
Yrittäjä	6.6	6.9
Päätoiminen opiskelija	6.7	8.0
Työtön tai lomautettu	12.2***	6.0
Hoitaa kotia	4.5***	2.2
Eläkkeellä	4.6	5.9
Jokin muu	2.0	2.1
Yhteensä	100	100
N	849	1543

Tilastolliset testaukset on tehty tarkasteluvuosien välillä. Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä= $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä= $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä= $p < .05$.

Tarkasteltaessa vastaajien kotitalouden koostumusta havaittiin aineistot varsin samankaltaisiksi (taulukko 10).

Taulukko 10. Vastaajien kotitalouden koostumus 1997 ja 2007 (%)

	1997 %	2007 %
Asuu puolisonsa ja yhteisten lasten kanssa	41.6***	28.3
Asuu kahdestaan puolisonsa kanssa	28.0	37.2***
Asuu yksin	17.7	20.0
Asuu lastensa kanssa (yksinhuoltaja)	4.6	6.9
Asuu vanhempiensa taloudessa	3.9	2.7
Asuu uusperheessä	3.3	2.4
Jokin muu	1.1	2.6
Yhteensä, %	100	100
Yhteensä, N	854	1 550

Tilastolliset testaukset on tehty tarkasteluvuosien välillä. Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä= $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä= $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä= $p < .05$.

Vuoden 2007 aineistossa oli vähemmän puolisonsa ja yhteisten lasten kanssa asuvia ja enemmän kahdestaan puolisonsa kanssa asuvia kuin kymmenen vuotta aiemmin. Tämä kehitys on linjassa väestötilastojen kanssa (Perheet 2005).

4. KÄSITYKSIÄ PERHEESTÄ

Kuten luvussa kaksi kävi ilmi, perheen määrittely on eri aikakausina ollut hieman erilainen. Agraarisen ajan suurperheestä on tultu nykyiseen ydinperhe-käsitykseen ja uusia perhe-muoto-nimikkeitä on tullut vähitellen lisää, kuten samaa sukupuolta olevien henkilöiden perhe ja uusperheet.

Tässä luvussa tarkastellaan vastaajien näkemyksiä perheestä niin yleisellä kuin yksityiseläkin tasolla. Keskeisimpiä kysymyksiä on muun muassa se, mitä perhe merkitsee meille suomalaisille. Vuonna 1997 keskeisimpiä perheen merkityksiä olivat läheisyys ja vastuu muista (Reuna 1997). Mitä muutoksia tässä on havaittavissa? Entä ketkä vastaajien mielestä muodostavat yleensä perheen? Lisäksi selvitetään keitä vastaajat katsovat kuuluvaksi omaan perheeseensä. Lopuksi tutkimme lähisukulaisuuden määritelmiä. ”Lähisuvusta” puhutaan arkisesti esimerkiksi kuolintapausten yhteydessä. Mutta missä raja vedetään ”läheisen” ja muun suvun välillä?

4.1 Perheen merkitys ja koostumus

Aluksi tarkastelen perhettä varsin yleisellä tasolla, eli mitä perhe meille suomalaisille yleensä merkitsee ja ketkä muodostavat perheen. Entä onko perheen merkitys ja muodot muuttuneet ihmisten mielissä viimeisen kymmenen vuoden aikana ja millä lailla?

4.1.1 Mitä perhe merkitsee?

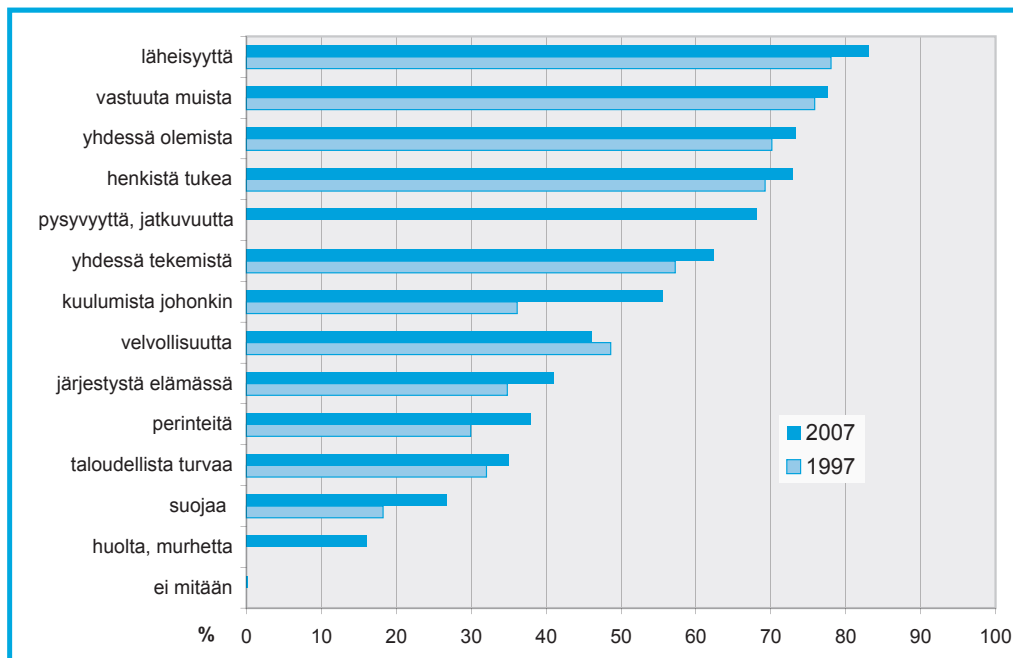
Perhe voi merkitä eri ihmisille erilaisia asioita ja perheen merkitys voi vaihdella ympäröivän yhteiskunnan muutosten myötä sekä oman elämäntilanteen mukaan. Esimerkiksi ruuhkavuosiaan elävälle perheenäidille perhe merkitsee varmastikin erilaisia asioita kuin juuri lapsuudenkodistaan irrottautuneelle nuorelle.

Vastauksissa perheen merkityksiin ei vaihtoehtojen³ järjestys ollut kymmenen vuoden aikana kirjoitukseen muuttunut. Useimmin vastaajat olivat sitä mieltä, että perhe merkitsi heille läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä, yhdessä olemista ja henkistä tukea (kuvio 1).

Perhe merkitsi läheisyyttä noin neljälle viidestä ja vastuuta muista ihmisistä kolmelle neljästä vastaajasta molempina vuosina. Yhdessä olemista ja henkistä tukea perhe merkitsi noin seitsemälle kymmenestä vastaajasta ja yhdessä tekemistäkin kolmelle viidestä vastaajasta.

³ Vuonna 1997 annettuja vaihtoehtoja oli 13, joista 11 toistettiin vuonna 2007. Lisäksi vuonna 2007 lisättiin 3 uutta vaihtoehtoa. Vertailusteikko oli viisiportainen molempina vuosina: 4=täysin samaa mieltä – 1=täysin eri mieltä, 0=en osaa sanoa.

Kuvio 1. Mitä perhe merkitsee? Täysin samaa mieltä olevien vastaajien osuudet vuosina 1997 ja 2007 (%)

Vastaajia vuonna 1997: 820 – 834 ja vuonna 2007: 1520 – 1538, paitsi ”ei mitään”: 1393.

Perheen merkityksenä ”kuuluminen johonkin” oli selvästi kasvanut kymmenen vuoden aikana. Perheen merkitys oli kasvanut myös järjestyksen antajana elämässä sekä perinteiden välittäjänä. Lähes puolelle vastaajista perhe toisaalta merkitsi velvollisuutta. Perheen merkitys taloudellisen turvan antajana oli yllättävän vähäinen, vain kolmasosalle perhe merkitsi taloudellista turvaa. Myös suojan antajana perheen merkitys oli varsin pieni, joskin sen merkitys näytti kasvaneen kymmenen vuoden takaisesta.

Vuonna 2007 kysyttiin lisäksi perheen merkitystä kolmen uuden muuttujan suhteen. Vastaajista 68 % koki perheen merkitsevän jatkuvuutta ja pysyvyyttä ja 16 % huolta ja murhetta. Vaihtoehtoon ”perhe ei merkitse mitään” kuusi prosenttia vastaajista ei ottanut kantaa, mutta loput 94 % oli väitteen kanssa joko täysin tai melko eri mieltä.

Tarkasteltaessa lähemmin sitä, missä ryhmissä mielipide-erot olivat selvimmät, havaittiin, että vuonna 2007 ”kuulumista johonkin” perheen merkityksenä kannattivat erityisesti naiset. Ikäryhmien välillä tässä ei ollut eroja, kuten ei vuonna 1997 myöskään sukupuolen mukaan tarkasteltuna. Järjestystä elämässä perhe merkitsi vuonna 1997 erityisesti miehille, mutta kymmenen vuotta myöhemmin tässäkin ei sukupuolten välillä enää ollut tilastollista eroa. Vuonna 2007 perheen merkitystä perinteiden kannalta kannattivat useammin naiset. Kymmenen vuotta aiemmin sukupuolten välillä ei ollut eroa, mutta perinteitä pitivät silloin perheen merkityksenä erityisesti vanhin - 50 – 59-vuotiaiden vastaajien - ikäryhmä. Miehet

kokivat perheen merkitsevän useammin velvollisuutta niin vuonna 2007 kuin vuonna 1997. Mielenkiintoinen tulos oli se, että jo vuonna 1997 naiset näkivät perheen taloudellisen turvan antajana miehiä useammin, mutta vuonna 2007 tämä sukupuolten välinen ero oli entistä voimakkaampi. Vuonna 2007 naiset näkivät perheen myös suojana ulkopuolisia vastaan miehiä useammin, vaikka vuonna 1997 sukupuolten välillä tässä ei ollut eroja. Perheen kokivat merkitsevän huolta ja murhetta erityisesti kolmen ja sitä useamman lapsen vanhemmat ja vähiten 20 – 29-vuotiaat vastaajat. Jatkuvuutta ja pysyvyyttä perhe merkitsi puolestaan erityisen paljon naisille ja kahden ja sitä useamman lapsen vanhemmille.

Vuoden 2007 vastauksia ryhmiteltiin lopuksi vielä faktorianalyysin avulla suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Sen tuloksena saatiin kolme faktoria, jotka nimettiin suurimman latauksen saaneen muuttujan mukaan ja joista muodostettiin kolme summamuuttujaa. Nimetyt faktorit kuvaavat perheen merkitystä 1) läheisyytenä, 2) suojana ulkopuolisia vastaan ja 3) velvollisuutena. Näistä perheen merkitys läheisyytenä oli eniten kannatettu ryhmä. (Katso liitetaulukot 1, 2, 3 ja 4.)

”Perhe merkitsee läheisyyttä” summamuuttuja koostui läheisyyden lisäksi sellaisista merkityksistä kuin yhdessä olemisesta, henkisestä tuesta, yhdessä tekemisestä, vastuusta muista ihmisistä ja pysyvyydestä, jatkuvuudesta. Tätä ”perhe merkitsee läheisyyttä” summamuuttujaa kannattivat erityisesti naiset, vastaajat joilla oli lapsia ja vastaajat, jotka olivat tai olivat olleet joskus parisuhteessa.

”Perhe merkitsee suojaa ulkopuolisia vastaan” summamuuttuja rakentui suojan lisäksi merkityksistä, jotka kuvasivat perinteitä, kuulumista johonkin, järjestystä elämässä ja taloudellista turvaa. Myös näitä perheen merkityksiä kannattivat naiset miehiä useammin ja vastaajat joilla oli lapsia lapsettomia vastaajia useammin. Ammatillisen koulutuksen mukaan tarkasteltuna puolestaan yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet kannattivat suojan merkitystä hieman muita harvemmin ja ammatillisen koulun suorittaneet hieman useammin.

”Perhe merkitsee velvollisuutta” summamuuttujaan kuului velvollisuuden lisäksi perheen merkitys huolena ja murheena. Tämän muuttujan kannatuksessa ei ollut sukupuolten välillä eroja, mutta eniten tämän väitteen kanssa samaa mieltä olevia vastaajia oli 40 – 49-vuotiaissa ja vähiten 20 – 29-vuotiaissa vastaajissa. Lapsiluvun mukaan tarkasteltuna useimmin väitettä kannattivat monilapsiset vastaajat ja harvimmin lapsettomat. Väite liittyi koulutukseen siten, että sitä kannatettiin usein ammatillisen koulun käyneiden joukossa ja harvoin puolestaan akateemisesti koulutetuissa. Myös vastaajan käteen jäävät kuukausitulot olivat yhteydessä kannatukseen siten, että perhettä pitivät useammin velvollisuutena ne, joiden kuukauden nettotulot olivat varsin alhaiset, eli 1000 – 1400 €. Hieman useammin tämän merkityksen kannattajat asuivat kuntataajajamissa tai -keskuksissa harvimmin suurissa kaupungeissa ja pääkaupunkiseudulla.

Yhteenvetona voidaan todeta, että perheen merkitys on varsin pitkälti pysynyt samana viimeisten kymmenen vuoden aikana, tärkeimpien esiin tulleiden merkitysten ollessa läheisyys, yhdessä oleminen ja henkinen tuki (summamuuttuja 1). Mielenkiintoinen uusi piirre on se, että perhe merkitsee nykyään entistä useammalle suojaa, kuulumista johonkin, järjestystä elämässä ja perinteitä (summamuuttuja 2). Ehkä epävarmassa päätätöiden ja jatkuvien muutosten maailmassa perheestä haetaan turvaa ja suojaa, jotain pysyvää johon kuulua. Perhe voi merkitä myös velvollisuutta ja murhetta (summamuuttuja 3) erityisesti rankkaa perhevaihetta eläville pienituloisille lapsiperheille. Vertailtaessa vuosien 2007 ja 1997 vastauksia, niin erityisesti ”kuuluminen johonkin”, ”yhdessä tekeminen”, ”järjestys elämässä”, ”perinteet” ja ”suoja” olivat kasvaneet perheen merkityksinä. Sen sijaan entistä harvemmalle perhe merkitsi velvollisuutta, joskin miesten vastauksissa velvollisuus tuli useammin esiin kuin naisten vastauksissa. Naiset sen sijaan näkivät perheen merkitsevän useammin kuulumista johonkin, perinteitä, suojaa ulkopuolisia vastaan ja taloudellista turvaa.

4.1.2 Keitä kuuluu perheeseen?

Barometrissa selvitettiin myös suomalaisten käsityksiä perheen koostumuksesta. Keitä kuuluu perheeseen, ketkä sen muodostavat? Vastaajille annettiin vuonna 1997 12 vaihtoehtoa ja vuonna 2007 13 (lisättiin vaihtoehto samaa sukupuolta oleva pari ja lapsia) perheistä ja heidän piti ottaa jokaiseen vaihtoehtoon kantaa rasittamalla ne, jotka heidän mielestään kuvasivat perheitä.

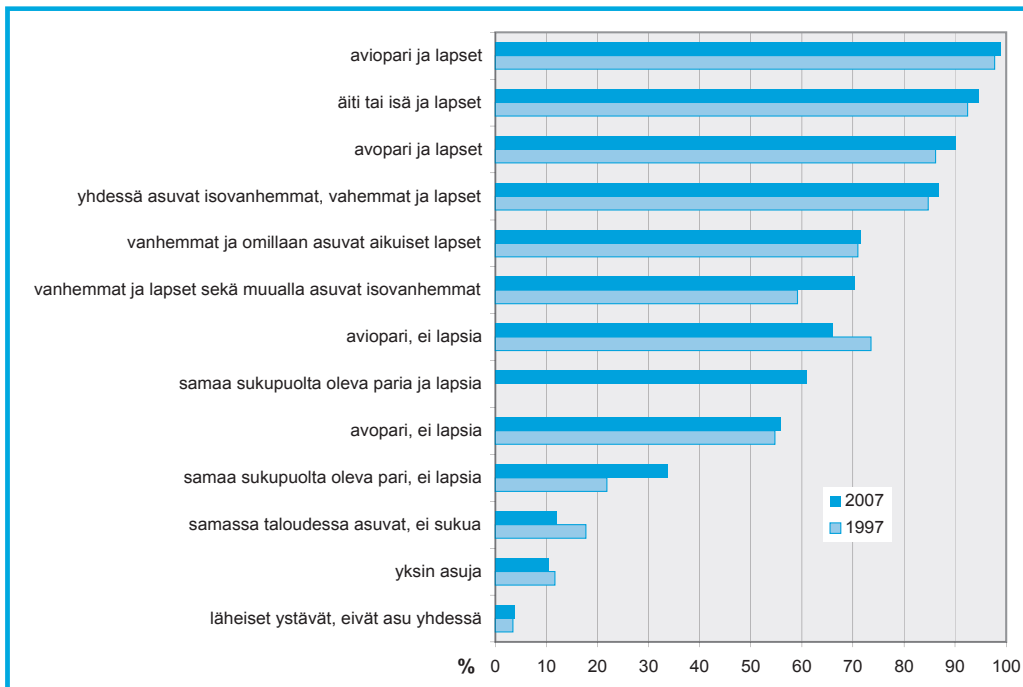
Lähes kaikki vastaajat pitivät avioparia ja lapsia perheenä (kuvio 2). Kymmenessä vuodessa neljän useimmin perheinä pidettyjen vaihtoehtojen osalta järjestys ei ollut muuttunut lainkaan, sillä myös yksinhuoltajia, lapsetonta avoparia ja kolmen sukupolven perhettä pidettiin lähes yhtä usein perheinä vuonna 2007 kuin vuonna 1997. Yksinhuoltajia sekä avoparia, jolla on lapsia, piti perheenä noin yhdeksän kymmenestä vastaajasta. Avoparia, jolla oli lapsia sekä yhdessä asuvia isovanhempia, vanhempia ja lapsia piti vuonna 2007 hieman suurempi osa vastaajista perheenä kun kymmenen vuotta aiemmin.

Vanhempia ja kotoa pois muuttaneita aikuisia lapsiakin piti perheenä seitsemän kymmenestä vastaajasta. Myös vanhempia ja lapsia sekä muualla asuvia isovanhempia piti perheenä lähes yhtä suuri osa. Mielenkiintoista oli kuitenkin se, että vuonna 2007 vanhempia, lapsia ja muualla asuvia isovanhempia piti perheenä suurempi osa vastaajista kuin kymmenen vuotta aiemmin. Tilastoissa uutta perhemuotoa, samaa sukupuolta olevaa paria, jolla oli lapsia, piti perheenä kolme viidestä vastaajasta vuonna 2007. Lapset näyttivätkin olevan tärkeä perheen määrittäjä.

Myös parisuhteen merkitys perheen määrittäjänä tuli esiin. Vuonna 2007 lapsetonta avioparia piti perheenä 69 %, lapsetonta avoparia 55 % ja samaa sukupuolta olevaa lapsetonta paria enää 34 % vastaajista. Hyvin mielenkiintoinen muutos oli kuitenkin se, että vuonna 2007 vastaajista entistä pienempi osa piti lapsetonta avioparia perheenä. Samaa

sukupuolta olevan lapsettoman parin näki perheenä vuonna 2007 puolestaan hieman useampi kuin vuonna 1997.

Kuvio 2. Mitkä seuraavista vaihtoehtoista mielestänne ovat perheitä? Vastaajien osuudet jokaisen vaihtoehdon kohdalla vuosina 1997 ja 2007 (%)

Vastaajia vuonna 1997: 855 ja vuonna 2007: 1560

Sukulaisuuden merkitys perheen määrittäjänä näkyi siinä, että varsin harva piti perheenä samassa taloudessa asuvia, jotka eivät ole sukua keskenään ja erillään asuvia läheisiä ystäviä. Samassa taloudessa asuvia, jotka eivät ole sukua keskenään piti perheenä vuonna 1997 hieman suurempi osa kuin 2007. Yksin asuvaa piti perheenä noin joka kymmenes vastaaja.

Minkälaisista ryhmistä löytyvät laajemmat perhemäärittelyt? Tätä tarkasteltiin sukupuolen, lapsiluvun, ammatillisen koulutuksen ja ikäryhmän mukaan vuoden 2007 aineistosta. *Vanhemmat ja muualla asuvat aikuiset lapset* kokivat perheeksi useammin naiset, lapsettomat ja nuoret (20 – 29-vuotiaat) vastaajat. Lapsettomat kokivat muita useammin myös *vanhemmat, lapset ja muualla asuvat isovanhemmat* perheeksi. *Lapsettonta avioparia* pitivät perheenä puolestaan useammin naiset kuin miehet, 50 – 59-vuotiaat useammin kuin nuoremmat ja lapsettomat vastaajat useammin kuin ne joilla oli lapsia. Myös *lapsettoman avoparin* kokivat perheeksi useammin naiset ja lapsettomat vastaajat. *Samaa sukupuolta olevan parin, jolla on lapsia ja myös parin jolla ei ole lapsia* kokivat perheeksi useammin naiset ja lapsettomat vastaajat. Myös nuoret 20 – 29-vuotiaat vastaajat ja korkeasti koulutetut pitivät muita useammin samaa sukupuolta olevia pareja perheinä.

Lopuksi voidaan siis todeta, että perheen määrittelyssä on tapahtunut kymmenessä vuodessa varsin vähän muutoksia. Lapset, mutta myös parisuhteen muoto ja sukulaisuus näyttivät olevan tärkeitä perheen määrittäjiä edelleen aivan kuten vuonna 1997. Tiettyjä siirtymiä on kuitenkin havaittavissa. Perheen määrittely näyttäisi toisaalta keskittyvän lapsiin ja toisaalta tulleen sallivammaksi avoliittojen ja samaa sukupuolta olevien parien kohdalla. Entistä useammin nykyään määriteltiin kuitenkin perheeksi myös avoparit, joilla on lapsia. Myös samaa sukupuolta olevat lapsettomat parit ja vanhemmat ja lapset sekä heidän muualla asuvat isovanhempansa luettiin perheisiin useammin kuin kymmenen vuotta aiemmin. Entistä harvempi puolestaan luki perheeksi lapsettomat avioparit ja samassa taloudessa asuvat, jotka eivät ole sukua keskenään.

4.2 Perhettä vai lähisukua?

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin vastaajien käsityksiä omasta perheestään ja lähisuvustaan. Perhemuotojen moninaistuttua onkin mielenkiintoista selvittää keitä vastaajat laskevat kuuluvaksi omaan perheeseensä ja keitä lähisukulaisiinsa. Perheen määrittely on loppujen lopuksi hyvin yksilöllinen ja henkilökohtainen asia, vaikka arkipäivän tasolla kaikki suunnilleen tiedämme mikä on perhe. Lisäksi luvun 4.2.1 lopussa ilmenee miten ihmiset määrittävät sen kuka heidän perheeseensä kuuluu. Nykyään usein väitetään tunnesiteen olevan tärkein määrittäjä perhesuhteissa (Jallinoja 2000; Tolkki-Nikkonen 1990). Tuloksemme tukevat tätä näkemystä kuitenkin vain osittain.

4.2.1 Oman perheen jäsenet ja sitä määrittävät tekijät

Näkemykset⁴ siitä keitä vastaajat katsovat kuuluvan omaan perheeseensä olivat samansuuntaisia kuin 10 vuotta aiemmin. Tosin uudessa kyselyssä laajensimme vastausvaihtoehtoja varsin runsaasti, joten kaikkiin vaihtoehtoihin ei ole vertailukohtaa kymmenen vuoden takaa.

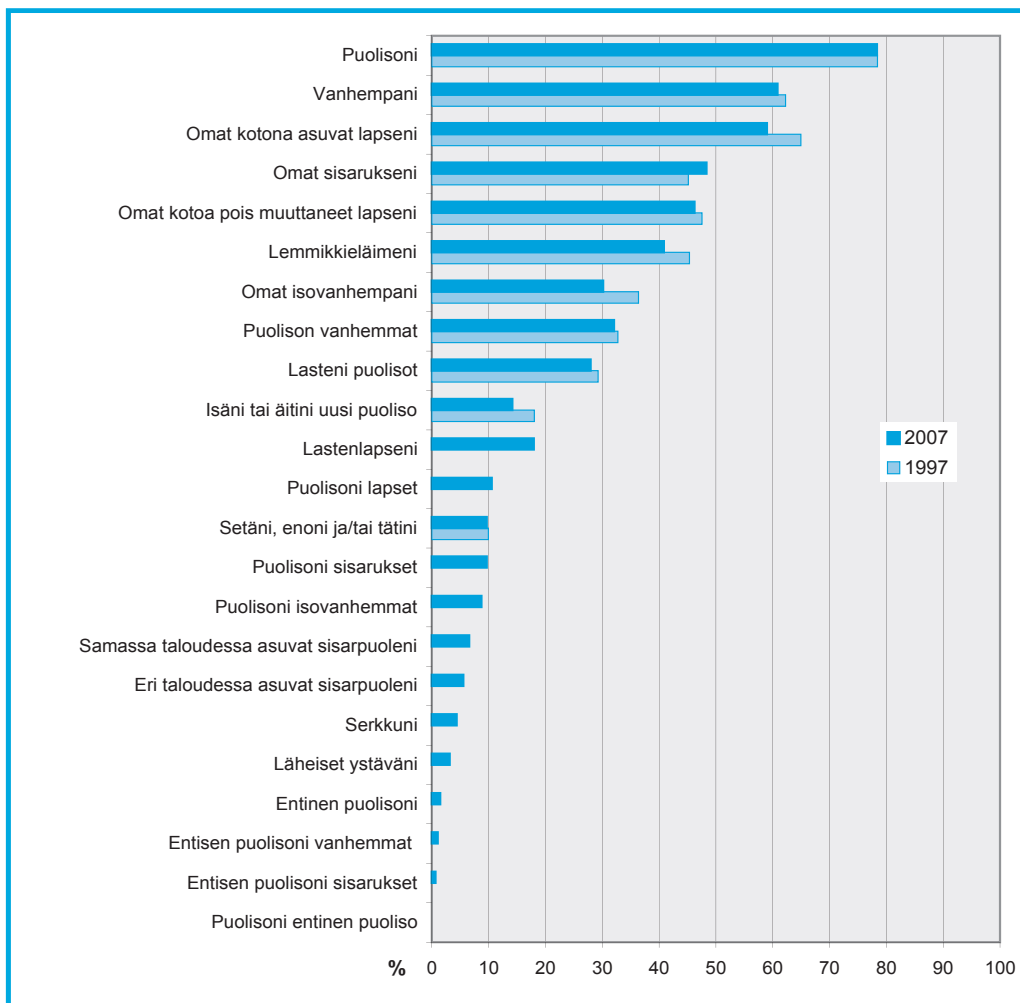
Kuviossa 3 on tarkasteltu perhettä koskevia vastauksia yleisellä tasolla. Kuvio ei huomioi vastaajan elämäntilannetta, vaikka se varmasti vaikuttaa vastauksiin. Siten kuvio 3 kertoo pitkälti 20 – 59-vuotiaiden suomalaisten perhetilanteesta yleensä, eli kuinka suurella osalla tässä joukossa on vielä isovanhempia ja vanhempia elossa tai kuinka suurella osalla on puoliso. Toisaalta kuvio kertoo myös siitä, miten yleisesti hieman kaukaisempia sukulaisia kuten serkkuja tai setiä ja tätejä lasketaan kuuluvaksi perheeseen. Serkkuja on esimerkiksi varmasti useammalla kuin niillä neljällä prosentilla, jotka laskevat heidät perheensä jäseniksi.

Kun siis katsoimme pelkistetysti vastaajien antamia prosenttilukuja, lähes neljä viidestä vastaajasta ilmoitti puolionsa ja kolme viidestä vanhempiansa sekä omien kotona asu-

⁴ Jokaiseen, vuonna 1997 11 vaihtoehtoon ja 2007 24 vaihtoehtoon otettiin kantaa rastittamalla ruutu sen henkilön kohdalta, jonka katsottiin kuuluvan omaan perheeseen.

vien lapsiensa kuuluvan perheeseensä (kuvio 3). Perheeseen kuuluvien kotona asuvien lasten osuus oli laskenut kymmenen vuoden takaisesta, koska vuoden 2007 aineistossa oli hieman enemmän lapsettomia vastaajia. Juuri läheisimpien sukulaisten kohdalla ihmisen oma elämäntilanne vaikuttaa vahvasti perheen määrittelyyn. Vastaajat, joilla oli puoliso tai kotona asuva lapsi määrittelivät heidät myös lähes poikkeuksetta perheekseen (kuvio 4). Muualla asuvien sisarusten, vanhempien ja lasten kohdalla asia ei enää ole niin yksiselitteinen. Omat sisarukset ja kotoa pois muuttaneet lapset kuuluivat vastaajista enää 45 prosentin mielestä omaan perheeseen (kuvio 3).

Kuvio 3. Ketkä seuraavista henkilöistä luette kuuluvaksi omaan perheeseen? Vastaajien osuudet kunkin vaihtoehdon kohdalla (%)

Lemmikkieläinten ”perheenjäsenyys” oli hieman laskenut vuodesta 1997, mutta noin kaksi viidestä piti lemmikkieläimiä perheenjäseninään. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että samaan aikaan lemmikkieläinten määrän on arvioitu Suomessa kasvaneen (Lemmikki vakuutetaan yhä useammin 2007). Noin kolmasosa piti isovanhempiaan perheenjäseninä.

Isovanhempia perheenjäseninä pitäneiden osuus oli myös pienentynyt verrattuna vuoteen 1997, mikä on hieman yllättävää koska eliniän pidentyessä entistä useammalla lienevät isovanhemmat elossa. Kenties yhteys ehkä kaukanakin asuviin isovanhempiin on vähentynyt. Puolison vanhemmat ja lasten puoliset kuuluivat perheeseen enää 30 prosentin mielestä ja sedät ja enot tai tädit vain kymmenen prosentin mielestä. Mielenkiintoinen muutos kymmenen vuoden aikana oli kuitenkin se, että entistä harvemman mielestä isän tai äidin uusi puoliso kuului perheeseen, vaikka uusperheiden määrä on sinä aikana tilastojen mukaan hieman kasvanut. Uusperheitä edustavien vastaajien osuus oli vuonna 2007 kylläkin hieman aliedustettu. Isän tai äidin uutta puolisoa piti perheenjäsenenä noin 15 prosenttia vastaajista. Puolison lapsia piti perheenjäseninä noin joka kymmenes vastaaja ja samassa tai eri taloudessa asuvia sisarpuoliaan hieman yli viisi prosenttia vastaajista.

Vain vuoden 2007 lomakkeessa esitetyistä vaihtoehtoista useimmin (20 %) perheenjäseniksi katsottiin lastenlapset, jotka ilmaisi perheenjäsenekseen lähes joka viides vastaaja. Puolison sukulaiset kuten isovanhemmat ja sisarukset katsottiin varsin harvoin perheenjäseniksi, jopa harvempi kuin joka kymmenes vastaaja piti heitä perheenjäseninä. Myös serkut kuten myös läheiset ystävät olivat perheenjäseniä enää hyvin harvoille. Vähiten kannatusta perheenjäseninä saivat kuitenkin entinen puoliso ja hänen läheisensä.

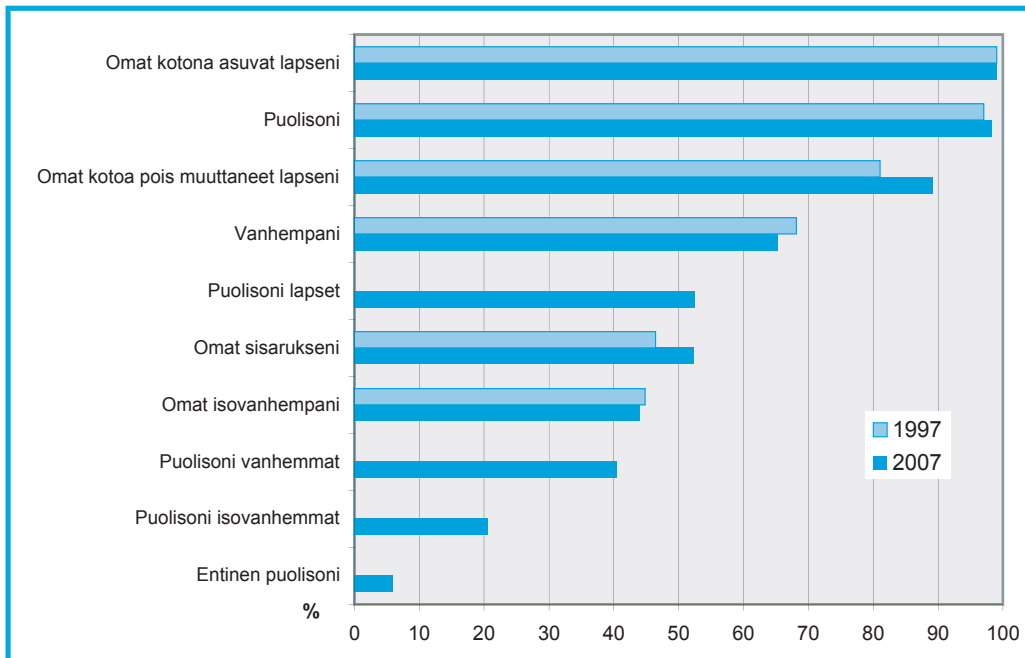
Kuviossa 4 on tarkasteltu vain niitä vastaajia, joilla oli kysytty henkilö elämässään. Kuten sanottu, puolisoaan ja kotona asuvia lapsiaan pitivät perheenjäseninä lähes kaikki ne vastaajat joilla oli puoliso tai lapsia kotona. Kotoa pois muuttaneita lapsiaan piti perheensä jäseninä hieman suurempi osa vastaajista vuonna 2007 kuin kymmenen vuotta aiemmin. Omia vanhempiaan piti perheensä jäseninä noin kaksi kolmesta niistä, joilla oli ainakin yksi vanhempi elossa. Noin puolet niistä vastaajista, joiden puolisoilla oli lapsia aiemmista suhteista, piti näitä lapsia perheensä jäseninä.

Myös puolet niistä vastaajista, joilla oli sisaruksia, piti omia sisaruksiaan perheensä jäseninä. Näiden vastaajien osuus oli hieman kasvanut kymmenen vuoden takaisesta. Omia isovanhempia ja puolison vanhempia piti perheenjäseninä suunnilleen yhtä suuri osa, noin kaksi viidestä ja puolison isovanhempia vain viidesosa. Vain 5 prosenttia piti entistä puolisoaan enää perheensä jäsenenä.

Useimpia vuonna 2007 yli 10 prosentin kannatuksen saaneita vaihtoehtoja tarkasteltiin vastaajien ikäryhmän, siviilisäädyn, pääasiallisen toiminnan ja sukupuolen mukaan. Tästäkin ilmeni elämänvaiheen ja iän suuri merkitys siihen keitä lasketaan perheenjäseniksi. Esimerkiksi vanhempiaan sekä sisaruksiaan pitivät perheenjäseninä useimmin nuorimman ikäryhmän vastaajat, naimattomat ja opiskelijat. Sen sijaan mielenkiintoista oli se, että naiset pitivät vanhempiaan ja sisaruksiaan useammin perheensä jäseninä kuin miehet. Omia kotoa pois muuttaneita lapsiaan pitivät perheenjäseninä puolestaan useammin miehet

ja yrittäjät. Ikäryhmä ja elämänvaihe näkyivät tässäkin siten, että kotoa pois muuttaneita lapsiaan pitivät perheenjäseninään muita useammin yli 40-vuotiaat, eläkkeellä olevat ja avioliitossa olevat tai olleet vastaajat.

Kuvio 4. Kuinka suuri osa vastaajista, joilla oli kysytty henkilö elämässään, piti tätä henkilöä/ näitä henkilöitä perheenjäseninään? (%)

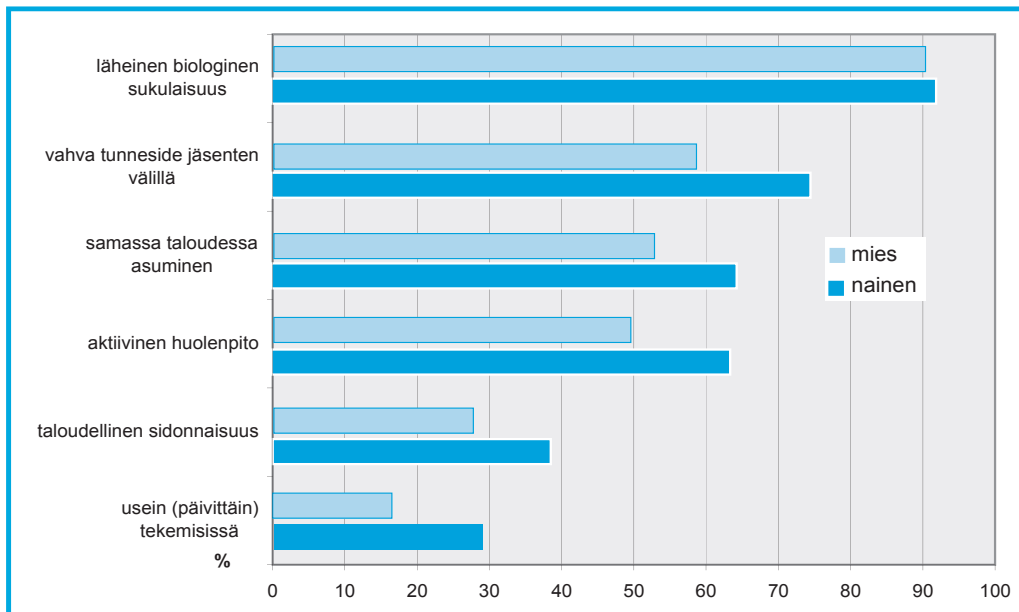

Kotona asuvat lapseni 2007 n=724 ja 1997 n=413, puolisoni 2007 n=1140 ja 1997 n=623, kotoa pois muuttaneet lapseni 2007 n=546 ja 1997 n=290, vanhempani 2007 n=1210 ja 1997 n=623, puolisoni lapset 2007 n=162, omat sisarukseni 2007 n=1325 ja 1997 n=771, omat isovanhemmat 2007 n=442 ja 1997 n=288, puolison vanhemmat 2007 n=1003, puolison isovanhemmat 2007 n=341, entinen puoliso 2007 n=394.

Lemmikkieläinten kohdalla mielenkiintoista oli se, että niitä pitivät useimmin perheenjäseninä naiset kuin miehet. Myös lemmikkien perheenjäsenyyttä tarkasteltaessa elämänvaihe tulee esiin siten, että avioliitossa asuvat sekä nuoret 20 – 24-vuotiaat pitivät lemmikkejä useimmin perheenjäseninä. Avioliitossa asuvat vastaajat pitivät muita useammin myös isänsä tai äitinsä uutta puolisoa ja omia isovanhempiaan perheenjäseninään. Omia isovanhempiaan pitivät useimmin perheenjäseninään myös alle 30-vuotiaat. Avioliitossa asuvien keski-ikä olikin noin kymmenen vuotta alhaisempi kuin avioliitossa elävien, joten se on voimakkaasti yhteydessä nuoreen ikään. Lastensa puolisoita pitivät useimmin perheenjäseninään yrittäjät ja maatalousyrittäjät. Elämänvaihe näkyi tässäkin siten, että eläkkeellä olevat vastaajat, avioliitossa elävät sekä lesket ja eronneet ja yli 50-vuotiaat pitivät muita useammin lastensa puolisoita perheenjäseninään.

Vuonna 2007 vastaajilta tiedusteltiin myös sitä, *minkä tekijöiden he katsovat määrittävän sitä keitä he laskevat kuuluvaksi omaan perheeseensä*. Kysymyksessä vastaajat ottivat kantaa jokaiseen kuuteen vaihtoehtoon kuusiportaisella asteikolla⁵. Kuten kuviosta 5 voidaan nähdä vastaajista suurin osa, peräti 91 prosenttia oli sitä mieltä, että läheinen biologinen sukulaisuus on heillä perhettä määrittävä tekijä. Vahvaa tunnesidettä jäsenten välillä piti perhettään määrittävänä tekijänä yllättäen harvempi kuin biologista sukulaisuutta. Tunneside-vaihtoehtoa kannatti 68 prosenttia vastaajista, naiset huomattavasti miehiä useammin.

Kuvio 5. Mitkä asiat määrittävät sitä, keitä laskette kuuluvaksi perheeseenne? Vaihtoehdon kanssa täysin tai lähes samaa mieltä olevien miesten ja naisten osuudet (%) (N=1508 – 1405)

Samassa taloudessa asumista piti perhettään määrittävänä tekijänä kolme viidestä ja aktiivista huolenpitoa jäsenten välillä lähes yhtä suuri osa. Jäsenten välinen taloudellinen sidonnaisuus määritteli perhettä noin kolmasosan mielestä ja päivittäin tekemisissä olominen vain noin joka neljännestä. Naiset pitivät miehiä useammin perhettä määrittävinä tekijöinä kaikkia muita mainittuja, paitsi läheistä biologista sukulaisuutta. Se oli vaihtoehtoista sellainen, jossa naisten ja miesten välillä ei ollut lainkaan tilastollisesti merkitsevää eroa.

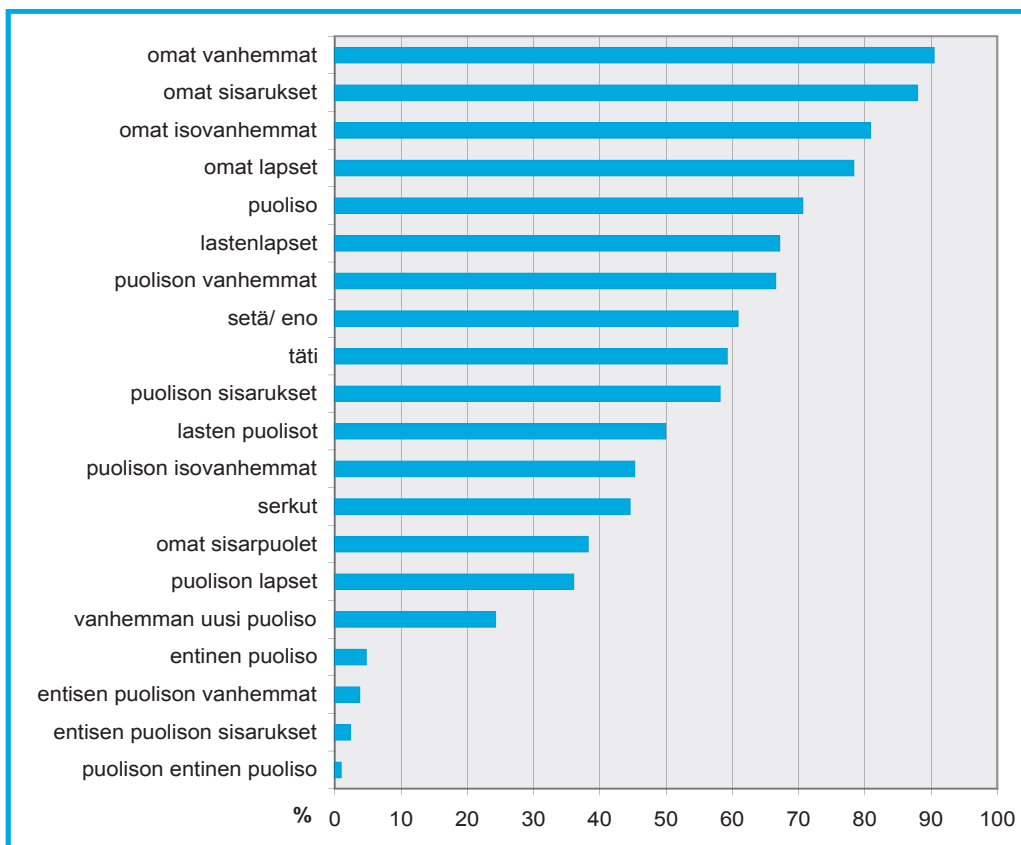
⁵ Asteikko: 5=täysin samaa mieltä – 1= täysin eri mieltä, 0= en osaa sanoa. Kuvioon on otettu mukaan luokat 5= täysin samaa mieltä ja 4= melko samaa mieltä. Luokkaan 0 vastanneet jätettiin analyysistä pois.

4.2.2 Lähisuku

Perheenjäsenten lisäksi olimme kiinnostuneita myös siitä, keitä henkilöitä ihmiset yleensä lukevat kuuluvaksi lähisukuunsa. Tätä asiaa kysyimme vuoden 2007 kyselylomakkeessa, siten että vastaajat valitsivat rastittamalla 20-kohtaisesta vaihtoehtolistasta ne henkilöt, jotka kuvasivat heidän ajatustaan lähisukulaisista. Tässä ei siis pyydetty vastausta oman elämäntilanteen perusteella, vaikka se oletettavasti vaikutti ihmisten näkemyksiin lähisuvusta. Valitettavasti tästä kysymyksestä ei ole vertailutietoa vuoden 1997 kyselyssä.

Yleisimmin lähisukulaisina pidettiin oman synnyinperheen jäseniä eli omia vanhempia ja sisarusia. Sen jälkeen tulivat edellinen ja seuraava sukupolvi, eli omat isovanhemmat ja omat lapset, ja vasta sitten puoliso (kuvio 6).

Kuvio 6. Ketä seuraavista henkilöistä luette yleensä kuuluviksi lähisukulaisiin? Vastaajien osuudet (%) eri vaihtoehtoissa (N= 1560)

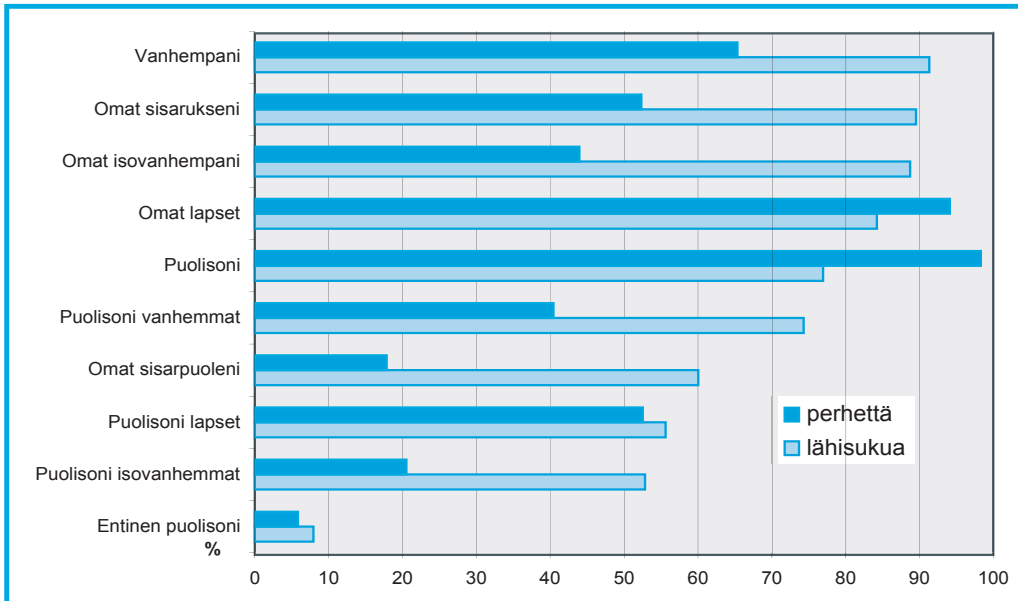
Lastenlapsia ja puolison vanhempia piti lähisukulaisinaan yhtä suuri osa vastaajasta, noin kaksi kolmasosaa. Sedät, enot ja tädit sekä puolison sisarukset saivat kannatusta noin kolmelta viidestä ja lasten puolisetkin luki lähisukuun noin puolet vastaajista. Serkut ja puolison isovanhemmat katsoi lähisuvukseen hieman näitä pienempi osa. Omat

sisarpuolet sekä puolison lapset koki lähisuvukseen kolmasosa ja vanhemman uuden puolison neljäsosa vastaajista. Entisen puolison ja hänen sukunsa luki lähisukuunsa vain muutama prosentti. Mielenkiintoista olisikin selvittää tarkemmalla tutkimuksella oman elämäntilanteen yhteyttä siihen ketä laskee lähisukulaisikseen. Eikö ihminen esimerkiksi laske serkkujaan lähisuvuksi siksi ettei serkkuja ole, vai siksi että heihin ei pidetä yhteyttä juuri lainkaan? Tai ehkä vain osa serkuista lasketaan lähisukuun?

Sukupuolten välillä oli lähisuvun maininnoissa myös eroja. Naiset kokivat monet henkilöt useammin lähisuvukseen kuin miehet. Tämä voisi olla yhteydessä vuoden 1998 perhebarometrin tulokseen, että naiset pitivät perheessä yleensä enemmän yhteyttä sukulaisiin kuin miehet (Reuna 1998). Omista verisukulaisistaan naiset pitivät miehiä useammin lähisukulaisina vanhempiensa sisaruksia sekä isovanhempiaan. Muista sukulaisista naiset pitivät miehiä useammin lähisukulaisina puolisonsa sisaruksia, vanhempia ja isovanhempia sekä lastensa puolisoita ja vanhempansa uutta puolisoa.

Lopuksi esitämme vastaajien erottelun oman perheensä jäsenten ja lähisuvun välillä. Kuviossa 7 on mukana vain ne vastaajat, joilla oli kysytty henkilö elämässään. Lähisukulaisiin laskettiin yleensä oman synnyinperheen jäsenet, kuten omat vanhemmat, sisarukset ja myös isovanhemmat.

Kuvio 7. Kuinka suuri osa vastaajista koki kysytyt henkilöt perheensä jäseniksi ja kuinka suuri osa yleensä lähisukulaisiksi? (Mukana vain ne vastaajat, joilla oli kysytty henkilöt elämässään) (%)

Ydinperhe, eli puoliso ja omat lapset nähtiin useimmin oman perheen jäseniksi. Puolison vanhemmat ja omat isovanhemmat olivat useimmille lähisukua kuten myös omat sisarpuolet. Sen sijaan puolison lapset olivat vastaajista lähes yhtä suuren osan mielestä lähisukua ja perheenjäseniä. Tässä erottelevana tekijänä on varmaankin se, kuinka paljon lapset viettävät aikaa tämän vanhempansa perheessä. Entistä puolisoa kovin harva piti perheenjäsenenään ja lähes yhtä harva lähisukulaisenaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vastaajien oma elämäntilanne on vahvasti yhteydessä siihen miten he määrittävät perheensä ja lähisukunsa. Perheenjäseniksi luetaan ns. ydinperheen jäsenet kuten puoliso ja lapset. Kaikki vastaajat, jotka elivät yhdessä lastensa, puolisonsa tai vanhempiensa kanssa nimesivät heidät perheekseen. Näiden jälkeen seuraavaksi useimmin perheenjäseniksi laskettiin oman synnyinperheen jäsenet kuten omat sisarukset ja vanhemmat. Myös omat kotoa poismuuttaneet lapset kuuluivat tähän ryhmään, samoin lemmikkieläimet. Omat isovanhemmat, puolison vanhemmat ja lasten puoliset luki perheenjäsenikseen noin kolmasosa.

Yhdeksän kymmenestä suomalaisesta pitää läheistä biologista sukulaisuutta tärkeimpänä perhettä määrittävänä tekijänä. Vahva tunneside oli seuraava, mutta vain kahden kolmasosan tukema vaihtoehto. Yli puolet mainitsi myös yhdessä asumisen ja aktiivisen huolenpidon. Tunnesiteiden ohella toisaalta verisiteet, toisaalta yhdessä oleminen määrittävät siten ihmisten mielestä perhettä.

Läheisiä ystäviään piti perheenjäseninään vain pari prosenttia vastaajista. Ystävät eivät siis näytä korvanneen perhettä, vaikka yhä useampi suomalainen elää yksin. Lähisukulaisen käsite sisältää perheenjäsenet. Siksi niihin laskettiin useimmin oman synnyinperheen ja oman ydinperheen jäsenet, kuten myös lastenlapset ja puolison vanhemmat. Lähisukuun luetaan helpommin oman kuin puolison suvun jäsenet. Vastaajien enemmistön tuen saaneista kymmenestä vaihtoehdosta vain kolme (puoliso, puolison vanhemmat ja sisarukset) liittyivät parisuhteen kautta syntyneisiin siteisiin.

5. PARISUHDE

Parisuhde mielletään nykyään perheen tukipilariksi. Sen varassa perhe pysyy koossa tai hajoaa. Avioliitto on edelleen kovassa suosiossa, samalla kun siihen liittyvä riskitietoisuus on lisääntynyt ihmisten mielessä (Jallinoja 2000.) Viime vuosina avioliiton solmineiden määrä ja kokonaisavioituvuus⁶ on ollut Suomessa kasvussa. Vuonna 1997 solmittiin 23 444 ja vuonna 2005 jo 29 283 avioliittoa. Kokonaisavioituvuus oli vuonna 1997 0.56 ja vuonna 2005 0.69. Avioliittoja solmitaan entistä enemmän 25 – 49 -vuotiaiden ikäryhmissä, vain 20 – 24-vuotiaiden liittojen solmiminen on ollut laskussa, mikä kertoo avioitumisen myöhentymisestä (Väestömuutokset 2005.)

Tässä perheen merkitystä käsittelevässä barometrissa halusimme tarkastella myös suomalaisten käsityksiä parisuhteesta, sen hajoamisesta ja lasten hankinnasta. Aluksi tarkastelemme luvussa 5.1 miksi ihmiset solmivat juuri tietyntylaisia parisuhteita, avioliiton tai avioliiton. Onko avioliiton asema jo vakiintunut suomalaisessa yhteiskunnassa? Luvussa 5.2 tarkastellaan puolestaan parisuhteen hajoamista, eli mitä syitä ihmiset pitävät perusteltuina liiton purkamiseen.

5.1 Parisuhdemuodon vaihtoehdot

Vastaajista 74 % eli vakituksessa parisuhteessa vuonna 2007 ja 73 % vuonna 1997. Avioliitossa elävien osuus oli kymmenessä vuodessa hieman kasvanut ja avioliitossa elävien laskenut (taulukko 11). Lisäksi vuonna 2007 0.5 % vastaajista oli rekisteröinyt parisuhteensa.

Taulukko 11. Vakituksessa parisuhteessa elävien vastaajien osuudet parisuhdemuodon mukaan vuosina 2007 ja 1997

Parisuhdemuoto	2007 %	1997 %
Avioliitto	69.2	71.9
Avoliitto	30.3	28.1
Rekisteröity parisuhde	0.5	-
Yhteensä	100	100
N	1 149	619

Avoliitossa elävien vastaajien parisuhteet olivat kestäneet vuonna 2007 keskimäärin 9 vuotta ja avioliitossa elävien 20 vuotta (taulukko 12). Vuonna 1997 avoliittolaisten parisuhteet olivat keskimäärin 6.5 vuotta pitkiä ja avioliitossa elävien parisuhteet

⁶ Kokonaisavioituvuusluku kuvaa, kuinka suuri osuus kaikista naisista solmii elässään avioliiton edellyttäen, että kukaan heistä ei kuole ja että kyseisen vuoden ikäryhmittäinen avioituvuus on voimassa koko ajan näiden naisten kuuluessa ikäryhmään 15 – 49-vuotiaat (Väestömuutokset 2005).

19 vuotta. Avioliitossa elävien kohdalla luku sisältää siis myös mahdollisen avoliitossa elämisen nykyisen aviopuolison kanssa. Avioliitossa elävien vastaajien kohdalla vuonna 2007 pisin parisuhde oli peräti 45 vuotta ja avoliittolaisilla 40 vuotta. Pisimmät avioliitot olivat vuonna 1965 solmittuja, eli 42 vuotta pitkiä, uusimmat vajaan vuoden mittaisia. Avioliittojen keston mediaani oli 17 vuotta ja keskiarvo 18 vuotta.

Taulukko 12. Avioliitossa ja avoliitossa elävien vastaajien parisuhteiden kesto vuosina 2007 ja 1997

	2007	1997
Avioliitossa elävät		
n	770	457
Keskiarvo	20.4	19.3
Mediaani	20.0	20.0
Maksimi	45.0	41.0
Keskihajonta	10.6	10.0
Avoliitossa elävät		
n	342	157
Keskiarvo	9.0	6.5
Mediaani	6.0	5.0
Maksimi	40.0	30.0
Keskihajonta	7.9	5.8

Rekisteröityjen parisuhteiden kohdalla vastaajia oli kovin vähän (n=4), mutta pisin parisuhde oli 33 vuotta ja lyhin 2 vuotta.

Avoliitossa olevilta vastaajilta tiedusteltiin suunnittelevatko he naimisiin menoa lähitulevaisuudessa. Vuoden 2007 avoliitossa elävistä vastaajista 37 % aikoi mennä lähitulevaisuudessa naimisiin kun vuoden 1997 aineistossa vastaava luku oli 32 % (taulukko 13).

Taulukko 13. Kuinka suuri osa avoliitossa elävistä aikoi avioitua lähitulevaisuudessa?

	2007		1997	
	%	n	%	n
Aikoi avioitua	36.8	128	31.6	55
Ei aikonut avioitua	56.6	197	49.4	86
Ei vastausta	6.6	23	19.0***	33
yhteensä	100.0	348	100.0	174

Vastaamatta jättäneitä oli varsin runsaasti molemmissa aineistoissa, mutta erityisesti vuoden 1997 aineistossa. Jos vastauksissa ei oteta näitä vastaamatta jättäneitä huomioon, molempien vuosien avoliittolaisista n. 40 % aikoi solmia avioliiton.

5.1.1 Miksi ei avioon?

Avoliitossa elävistä vastaajista - ne, jotka eivät aikoneet avioitua - ottivat kantaa kysymyslomakkeen valmiiksi annettuun syylistaan rastittamalla kaikki itselle tärkeät syyt (katso huomautus taulukon 14 alla). Pääasiassa vastaajat olivat valinneet molempina vuosina yhden syyn siihen, että eivät aikoneet avioitua, mutta vuonna 1997 yhden syyn valinneiden osuus oli vielä 15 prosenttiyksikköä korkeampi kuin 2007 (taulukko 14).

Taulukko 14. Kuinka montaa syytä avoliitossa elävät vastaajat esittivät sille, että eivät aikoneet avioitua lähitulevaisuudessa? Syiden määrä vastaajien osuuksien mukaan vuosina 2007 ja 1997

Syiden lukumäärä	Vastaajien osuus 2007 %	Vastaajien osuus 1997 %
1 syy	45.2	60.5
2 syytä	23.9	17.4
3 syytä	14.2	10.5
4 syytä	6.1	4.7
5 tai useampia syitä	10.7	7.0
N	197	86

Huom. Vuonna 2007 vastaajat ottivat kantaa jokaiseen annettuun 14 syyhyn ja voivat lisätä vielä yhden oman syyn, mutta vuonna 1997 vastausvaihtoehtoja oli vain 12.

Yleisimmin esitetty syy sille, ettei aikonut lähiaikoina avioitua oli se, ettei avioitumiselle nähty erityistä syytä (taulukko 15). Valitettavasti tätä syytä ei esitetty vuoden 1997 lomakkeessa, joten vertailutieto puuttuu. Toisena syynä esitettiin avioliiton vanhanaikaisuus. Tämä syy esiintyi vielä useammin vuoden 1997 vastauksissa kuin vuonna 2007.

Taulukko 15. Avoliitossa elävien vastaajien yleisimmin esittämät syyt sille, ettei aikonut mennä lähitulevaisuudessa naimisiin. Syyn valinneiden osuudet (%) vuosina 2007 ja 1997, sekä kuinka suuri osa vuoden 2007 vastaajista oli merkinnyt eri syyt tärkeimmäksi omalla kohdallaan

Syy	2007 %	Tärkein syy 2007 %	1997 %
1. Avioitumiselle ei ole erityistä syytä	77.7	56.8	-
2. Mielestäni avioliitto on aikansa elänyt elämisenmuoto	21.3	7.4	31.4+
3. En usko avioliiton kestävyYTEEN	15.7	4.9	18.6
4. Arvostan taloudellista riippumattomuuttani	13.7	0.6	17.4
5. Suhteesta irtipääsy on helpompaa	13.2	0.0	18.6
6. Haluan suorittaa ensin opintoni loppuun	11.2	6.2	10.5
7. Tasa-arvo toteutuu mielestäni paremmin avoliitossa	10.2	0.6	23.3**
8. Avioituminen tulee ajankohtaiseksi vasta lasten myötä	8.6	4.9	-
9. Kokemukseni vanhempieni liitosta vaikuttaa päätökseeni	7.6	1.2	9.3
10. En halua sitoutua	7.1	0.6	14.0 ¹
11. Haluan ensin vakiinnuttaa työurani	6.6	1.2	14.0*
12. En halua mennä naimisiin nykyisen kumppanini kanssa	6.6	3.1	5.8
13. Avoliitossa eläminen on minulle taloudellisesti edullisempaa	5.6	1.2	14.0*
14. Avioliitto tuo mukanaan liikaa sukuun liittyviä velvollisuuksia	5.1	0.0	8.1
15. Jokin muu syy	14.9	11.1	-
N	197	162	86

Tilastolliset testaukset on tehty tarkasteluvuosien välillä. Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä= $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä= $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä= $p < .05$.

Seuraavaksi useimmin mainintoja saaneet syyt olivat se, ettei uskonut avioliiton kestävyys-
teen ja se, että arvosti avioliiton taloudellista riippumattomuutta. Avoliitossa koettiin myös
suhteesta irtipääsy helpommaksi kuin avioliitossa. Näitä syitä kannatti noin joka seitse-
mäs vastaaja. Mielenkiintoista kyllä, lähes neljäsosa vastaajista piti vuonna 1997 tärkeänä
syynä sitä, että tasa-arvo toteutuu paremmin avoliitossa, mutta vuonna 2007 enää joka
kymmenes vastaaja. Sitoutumiseen ei ollut vielä valmis seitsemän prosenttia vuoden 2007
vastaajista ja 14 % vuoden 1997 vastaajista. Tämä syy on siis merkittävästi vähentynyt.
Joka kymmenes halusi suorittaa opintonsa loppuun ennen avioitumista ja kuusi prosenttia
halusi vakiinnuttaa työuransa. Avoliitossa elämisen puolestaan koki itselleen taloudellisesti
edullisemmaksi 15 % vastaajista vuonna 1997, mutta enää 5 % vuonna 2007.

Vastaajista 16 % oli myös lisännyt oman, itselleen tärkeän syyn. Näissä vastaajien itse
mainitsemisissa syissä useimmin mainittuja olivat: 1) vastaajat eivät halunneet kiirehtiä
naimisiinmenoa tai avioliiton solmiminen ei ollut vielä ajankohtaista esimerkiksi siksi, että
parisuhde oli vielä varsin tuore, 2) ettei avioliitto muuttaisi suhdetta tai elämää mitenkään
ja 3) koska avopuoliso ei halunnut solmia avioliittoa (katso liitetaulukko 5). Naisten ja
miesten esittämien syiden välillä ei ollut juurikaan eroa vuoden 2007 vastauksissa. Ainoa
tilastollisesti merkitsevä ero oli siinä, että suurempi osa miehistä kuin naisista piti avio-
liittoa aikansa eläneenä elämisenmuotona.

Vuonna 2007 kysyttiin myös sitä, mitä avoliitossa elävät vastaajat pitivät kaikkein tärkeim-
pänä syynä siihen, että eivät aikoneet avioitua lähitulevaisuudessa. Valtaosa vastaajista
mainitsi syyksi sen, ettei avioitumiselle ole mitään erityistä syytä, ja seitsemän prosenttia
uskoi avioliiton olevan aikansa elänyt elämisenmuoto (taulukko 15). Vastaajista kuusi
prosenttia piti tärkeimpänä syynä haluaan suorittaa ensin opintonsa loppuun ja viisi
prosenttia ei uskonut avioliiton kestävyys-teen. Vastaajista 12 % oli maininnut tärkeimpänä
itse antamansa syyn (katso liitetaulukko 5).

Avoliitto koetaan jo monien suomalaisten mielissä varsin tasavertaisena elämisenmuoto-
na avioliiton kanssa. Avoliitossa elämistä ei enää välttämättä tarvitse perustella, kun taas
avioitumiselle tarvitaan selkeä syy. Tästä kielii avoliittolaisten ylivoimaisesti tärkein syy olla
menemättä naimisiin, nimittäin erityisen syyn puute. Muutosta vuoden 1997 syihin on myös
se, että 1997 avioliiton valitseminen oli ”poliittisempi” tai ideologisempi valinta, sillä silloin
tärkeinä syinä nousivat esiin mm. tasa-arvokysymys ja avioliiton vanhanaikaisuus.

5.1.2 Miksi avioon?

Vuoden 1997 avoliitossa elävistä vastaajista 32 % aikoi avioitua lähitulevaisuudessa ja vuoden 2007 vastaajista 37 % (katso taulukko 13). Avioliittoon aikovilta avoliittolaisilta tiedusteltiin myös syitä siihen miksi he aikovat lähiaikoina solmia avioliiton. Vuoden 1997 kyselyssä valmiita vastausvaihtoehtoja, joihin kaikkiin piti ottaa kantaa rastittamalla itselleen oleelliset avioitumisaikeseen vaikuttavat seikat, oli kahdeksan. Vuoden 2007 lomakkeeseen vastausvaihtoehtojen määrää lisättiin ja lopulliseksi vaihtoehtojen määräksi tuli 13, joiden lisäksi oli mahdollista lisätä oma avioitumisen syy, jos annetuista vaihtoehtoista ei löytynyt itselle tärkeää syytä. Avioliittoon aikojat olivat pitäneet vuonna 1997 vain muutamaa syytä oleellisina, mutta 2007 syitä oli useampia (katso taulukko 16). Osittain eroon on myös syynä vastausvaihtoehtojen lisäys.

Taulukko 16. Kuinka monta syytä avoliitossa elävät vastaajat, jotka aikovat avioitua lähitulevaisuudessa, esittivät avioitumiselleen? Vastaajien osuudet syiden määrän mukaan vuosina 2007 ja 1997 (%)

Syiden määrä	2007 %	1997 %
1 syy	3.9	40.0
2 syytä	17.2	18.2
3 syytä	14.1	20.0
4 syytä	14.1	14.5
5 syytä	14.8	5.5
6 syytä	12.5	1.8
7 syytä	8.6	-
8 syytä	9.4	-
9 tai useampia syitä	5.5	-
N	128	55

Vuonna 1997 vastaajista lähes kaksi viidestä esitti vain yhden syyn avioitumiselleen, mutta vuonna 2007 yhden syyn esittäneitä oli vajaa kymmenen prosenttia. 1997 avoliitossa eläneistä vastaajista suurin osa esitti yhdestä neljään syytä avioitumiselleen. Kymmenen vuotta myöhemmin pääosa vastaajista esitti kahdesta kuuteen syytä.

Kuten taulukosta 17 voidaan havaita, oli vuonna 2007 kaikkein useimmin mainittu syy avioitumisaikaille se, että oli löytänyt sellaisen henkilön, jonka kanssa halusi elää lopun elämän. Tämän syyn oli valinnut peräti neljä viidestä vastaajasta. Valitettavasti tästä syystä ei ole vertailulukua vuodelta 1997.

Taulukko 17. Miksi avioliitossa elävät vastaajat halusivat solmia avioliiton lähiaikoina? Vastaajien prosenttiosuudet eri syiden kohdalla vuosina 1997 ja 2007 (%)

Syy	2007	Tärkein syy 2007	1997
1. Olen löytänyt ihmisen, jonka kanssa haluan elää elämäni	81.9	67.2	-
2. Avioliitto tuo turvaa	60.9	4.6	42.4*
3. Aika on jo kypsä	55.1	3.1	52.5
4. Haluan osoittaa, että kyse on pysyvästä suhteesta	50.0	5.3	59.3
5. Haluan jatkuvuutta	44.2	0.0	35.6
6. Avioliitto on taloudellisesti turvallisempi	41.3	8.4	-
7. Haluan suhteemme siirtyvän uudelle tasolle	29.7	2.3	-
8. Lasten hankkiminen on tullut ajankohtaiseksi	29.7	3.1	15.3*
9. Avioliitto on luonteeltaan kestävämpi	26.1	0.0	22.0
10. Haluan isot juhlat, häät	15.9	1.5	-
11. Jokin muu syy	8.0	4.6	-
12. Suurin osa ystäväistäni on jo avioitunut	4.3	0.0	-
13. Uskonnolliset syyt vaikuttavat avioitumiseeni	2.9	0.0	3.4
14. Sukulaiset eivät hyväksy avioliittoa	1.4	0.0	1.7
N	138	131	59

Tilastolliset testaukset on tehty tarkasteluvuosien välillä. Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä= $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä= $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä= $p < .05$.

”Avioliitto luo turvaa” syyn oli valinnut omalla kohdallaan olennaisena kolme viidestä vuoden 2007 vastaajasta kaksi viidestä kymmenen vuotta aiemmin. Puolet vastaajista koki ajan olevan kypsä avioitumiselle ja suunnilleen yhtä suuri osa halusi osoittaa avioitumisella, että nyt oli kyse pysyvästä ihmissuhteesta. Jatkuvuutta halusi liitolta hieman suurempi osa vastaajista vuonna 2007 kuin vuonna 1997. Avioliiton näki taloudellisesti avioliittoa turvallisempänä kaksi viidestä vastaajasta vuonna 2007 ja suhteen siirtymistä uudelle tasolle avioliiton myötä haki hieman tätä pienempi osa. Mielenkiintoista on, että lasten hankkimisen ajankohtaisuus oli vuonna 2007 useammin esitetty avioliiton syy kuin kymmenen vuotta aiemmin. Avioliittoa piti luonteeltaan avioliittoa kestävämpänä noin neljäsosa vastaajista. Isoja juhlia, häitä halusi pitää vajaa viidesosa naimisiin aikoneista avioliittolaisista. Ystävien avioituminen, uskonto tai sukulaisten toiveet eivät näytelleet suurta roolia avioliittoaikeissa, sillä nämä vaihtoehdot oli valinnut syyksi vain muutama prosentti vastaajista. Vastaajien itse kertomissa syissä nousivat esiin 1) juridiset syyt, perintöasiat ($n=4$), lasten vuoksi ($n=3$), rakkauden vuoksi ($n=3$) ja perinteiden vuoksi ($n=1$). Sukupuolen mukaan tarkasteltuna ei vuoden 2007 avioliittoon aikoneiden syissä ollut mitään tilastollisesti merkitsevää eroa.

Kuten taulukosta 17 voidaan havaita, oli vuonna 2007 kaikkein useimmin mainittu syy avioitumisaikeille se, että oli löytänyt sellaisen henkilön, jonka kanssa halusi elää lopun elämän. Tämän syyn oli valinnut tärkeimmäksi peräti kaksi kolmesta vastaajista. Tärkeim-

pien syiden joukossa seuraavina olivat se, että avioliittoa pidettiin taloudellisesti turvallisempana, halu osoittaa, että kyse oli pysyvästä suhteesta sekä avioliiton luoman turvan tärkeys. Näitä syitä piti tärkeimpänä kuitenkin vain alle 10 prosenttia vastaajista.

Myös avioliitossa jo eläviltä vastaajilta tiedusteltiin syitä siihen miksi he olivat solmineet avioliiton tai rekisteröineet parisuhteensa. Tässäkin vaihtoehtojen määrää oli nostettu kahdeksasta kolmeentoista ja lisätty mahdollisuus oman, valmiista vaihtoehdoista puuttuvan syyn esittämiseen. Vastaajat siis ottivat kantaa jokaiseen syyvaihtoehtoon rastittamalla kaikki itselleen tärkeät avioitumisen tai parisuhteen rekisteröinnin syyt. Vuonna 2007 vastaajista suurin osa ilmaisi 3 – 7 syytä avioitumiselleen ja vuonna 1997 1 tai 2 syytä (katso liitetaulukko 6).

Vuonna 2007 neljä viidestä avioliitossa elävästä vastaajasta kertoi tärkeänä syynä avioitumiseensa sen, että oli löytänyt ihmisen, jonka kanssa halusi elää lopun elämänsä (taulukko 18). Syy oli siis sama, kuin avioliittoon aikovilla avioliittolaisillakin. Valitettavasti tätä syytä ei kysytty vuonna 1997 avioliitossa eläviltä, joten vertailua vuosien välillä ei voida tehdä. ”Uskon avioliiton kestävyYTEEN” oli toiseksi yleisimmin esitetty syy. Sen oli valinnut seitsemän kymmenestä vastaajasta vuonna 2007, mutta alle puolet kymmenen vuotta aiemmin. Vuonna 1997 useimmin mainitun avioitumisen syyn ”avioituminen kuuluu asiaan pitkässä parisuhteessa” oli kokenut tärkeäksi niin vuonna 1997 kuin 2007 kolme viidestä vastaajasta.

Taulukko 18. Mitkä syyt vaikuttivat avioliitossa elävien ja parisuhteensa rekisteröineiden vastaajien päätöksen avioitua tai rekisteröidä suhde vuosina 2007 ja 1997? (%)

Syyt	2007	Tärkein syy 2007	1997
1. Löysin ihmisen jonka kanssa haluan elää lopun elämäni	82.8	57.4	-
2. Uskon avioliiton kestävyYTEEN	69.8***	4.2	48.9
3. Minusta se kuuluu asiaan pitkässä parisuhteessa	64.0	7.5	66.3
4. Halusin osoittaa, että oli kyse pysyvästä suhteesta	58.5	8.3	-
5. Avioliitto antaa minulle enemmän turvallisuutta	53.6***	3.3	32.8
6. Halusin suhteemme siirtyvän uudelle tasolle	37.1***	1.3	15.7
7. Halusin turvata lapseni tulevaisuuden	36.6***	2.7	26.3
8. Lasten hankkiminen alkoi tulla ajankohtaiseksi	35.7*	2.8	30.6
9. Avioliitto on taloudellisesti turvallisempi	34.9	2.3	-
10. Meillä oli tulossa yhteinen lapsi puolisoni kanssa	19.8	4.5	-
11. Solmin avioliiton uskonnollisen vakaumuksen vuoksi	11.1	1.5	13.5
12. Halusin isot juhlat, häät	8.3	0.2	-
13. jokin muu syy	6.1	3.8	-
14. Sukulaiset eivät hyväksyneet avioliittoa	4.1	0.0	3.4
N	774	599	415

Tilastolliset testaukset on tehty tarkasteluvuosien välillä. Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä = $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä = $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä = $p < .05$.

Vuonna 2007 vastaajista lähes kolme viidestä koki halunneensa avioitumalla osoittaa että kyseessä oli pysyvä ihmissuhde. Tätä vaihtoehtoa ei myöskään kysytty vuonna 1997. Avioliitolta haki turvallisuutta noin puolet avioituneista vuonna 2007, mutta huomattavasti pienempi osa vastaajista kymmenen vuotta aikaisemmin. Seuraavaksi useimmin mainittiin avioitumisen syynä vuonna 2007 halu avioliiton myötä suhteen siirtymisestä uudelle tasolle ja lapsen tulevaisuuden turvaaminen. Kymmenen vuotta aiemmin nämäkin syyt olivat huomattavasti harvinaisempia. Lastenhankinnan ajankohtaistuminen oli avioitumisen syy kolmasosalle 2007 ja hieman harvemmalle kymmenen vuotta aiemmin. Lisäksi vuonna 2007 vaihtoehtona” meille oli tulossa yhteinen lapsi puolisoni kanssa” ilmoitti syyksi viidesosa avioituneista. Avioliittoa piti taloudellisesti turvallisempina kolmasosa. Lisäksi parisuhteensa rekisteröineistä vastaajista 16.7 % ilmoitti syyksi sen, että parisuhteen rekisteröinti tuli mahdolliseksi (lakimuutos). Uskonnollinen vakaumus oli avioitumisen syy molempina vuosina noin joka kymmenennelle avioituneelle. Vain hieman tätä pienempi osuus vastaajista ilmoitti avioitumisensa syyksi halun järjestää isot juhlat vuonna 2007. Se, etteivät sukulaiset hyväksyneet avioliittoa oli varsin harvan ilmoittama avioitumisen syy molempina vuosina.

Vuonna 2007 kysyttiin lisäksi kaikkein tärkeintä avioitumisen syytä. Reilu puolet avioituneista ilmoitti tärkeimmäksi syyksi, että oli löytänyt ihmisen, jonka kanssa halusi elää lopun elämänsä (taulukko 18). Seuraavaksi useimmin tärkeimpinä syinä mainittiin ”halusin osoittaa, että kyse oli pysyvästä suhteesta” ja ”avioituminen kuuluu asiaan pitkässä suhteessa”.

Kun jo avioituneiden vastaajien avioitumisen syitä tarkasteltiin sukupuolittain, havaittiin muutamia eroja. Naiset ilmoittivat useammin avioitumisensa syyksi avioliiton taloudellisen turvan ja yleensäkin avioliiton antaman turvallisuuden sekä halun turvata lapsen tulevaisuus. Naisten vastauksissa korostui myös uskonnollisen vakaumuksen merkitys liiton solmimiseen ja se etteivät sukulaiset hyväksy avioliittoa. Toisaalta naiset halusivat myös useammin järjestää isot juhlat. Miesten vastauksissa korostui halu osoittaa, että kyse oli pysyvästä suhteesta.

Avioliitossa jo elävien ja avioon aikovien syyt avioitumiseen olivat siis varsin yhteneviä. Kolmen kärkeen nousseet syyt kielivät siitä, että kun on löydetty ”se oikea” suhde halutaan vakiinnuttaa. Avioliitolta haettiin myös turvaa itselle ja lapsille sekä turvaa taloudellisessa mielessä. Monesti liittoa suunniteltiin silloin kun lastenhankkiminen tuli ajankohtaiseksi. Vastaajat halusivat myös uskoa avioliiton kestävyYTEEN.

Vuoden 1997 lukuihin verrattuna entistä useampi avioon aikoja perusteli valintaansa sillä, että avioliitto tuo turvaa sekä lastenhankinnan ajankohtaisuudella. Kymmenen vuoden takaiseen verrattuna nyt useampi avioliiton jo solmineista perusteli valintaansa sillä, että uskoi avioliiton kestävyYTEEN ja avioliiton antavan enemmän turvaa ja sillä, että halusi

turvata lapsen tulevaisuuden. Myös lapsenhankinnan ajankohtaisuus ja halu suhteen siirtämisestä uudelle tasolle olivat kasvaneet avioliiton jo solmineiden perusteluissa.

5.2 Ristiriidat parisuhteessa ja parisuhteen purkautuminen

Jokaisessa parisuhteessa on joskus jotain erimielisyyksiä ja ristiriitoja puolisoiden välillä. Läheisessä ihmissuhteessa joudutaan ratkaisemaan vaikeitakin asioita ja tekemään kompromisseja että yhteiselo sujuisi. Osa ristiriidoista selviää nopeasti ja helposti, toiset vaativat pidemmän ajan ja suuremman työn. Määtän (2002) mukaan kestävien ja eroon päätyvien suhteiden eroa ei niinkään selitä ongelmien määrä tai laatu vaan se miten puoliset suhtautuvat ristiriitoihin ja osaavat niitä selvittää.

5.2.1 Kotityöt ja raha riidanaiheina

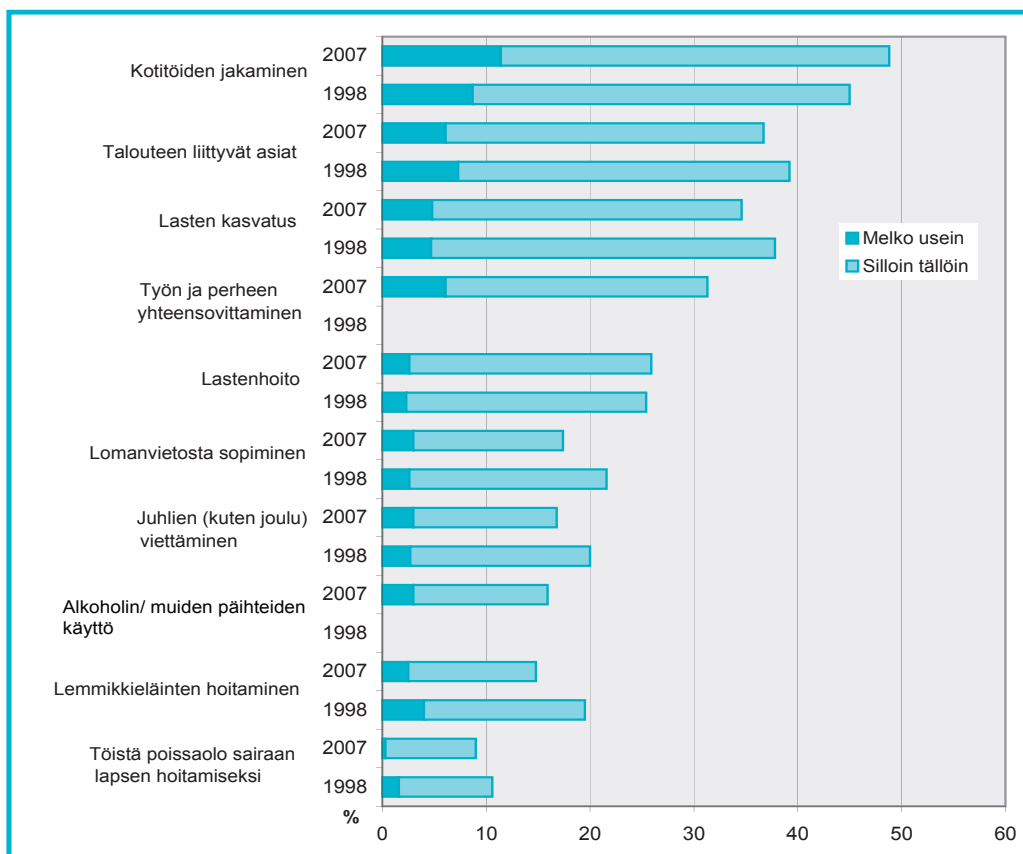
Parisuhteessa eläviltä vastaajilta tiedusteltiin mistä asioista ja kuinka usein he riitelevät puolisonsa kanssa. Jokaiseen annettuun mahdolliseen riidan syyhyn vastaajat ottivat kantaa valitsemalla sen kuinka usein he aiheesta riitelevät⁷. Sama kysymys kysyttiin vuoden 1998 perhebarometrissa⁸ (Reuna 1998). Vuoden 1998 aineistossa annettuja riitavaihtoehtoja on kahdeksan ja 2007 vaihtoehtoja lisättiin kaksi. Koska vuoden 1998 perhebarometrin aineistossa vastaajat oli rajattu 30 – 45-vuotiaisiin miehiin ja naisiin, rajattiin myös vuoden 2007 aineisto tähän ikäryhmään. Analyysiin otettiin mukaan vain parisuhteessa elävät vastaajat.

Yleisin riidanaihe oli molempina vastausvuosina kotitöiden jakaminen. Lähes puolet parisuhteessa elävistä vastaajista kertoi riitelevänsä vähintäänkin silloin tällöin kotitöiden teosta puolisonsa kanssa (kuvio 8). Vuonna 2007 kotitöistä riitelevien osuus oli vielä noin neljä prosenttiyksikköä suurempi kuin 1998. Melko usein kotitöistä riiteli kuitenkin vain noin joka kymmenes. Talouteen liittyvät asiat olivat toiseksi usein mainittu riidanaihe molempina vuosina. Noin kaksi viidestä parisuhteessa elävästä riiteli talousasioista vähintäänkin silloin tällöin puolisonsa kanssa. Lastenkasvatuksesta riitely oli hieman vähentynyt vuoteen 1998 verrattuna, mutta lastenhoidosta riideltiin yhtä paljon kuin 1998. Työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmien vuoksi riiteli vuonna 2007 vähintäänkin silloin tällöin lähes kolmasosa, mutta kuitenkin siis pienempi osa kuin lasten kasvatuksesta, ja lapsen sairauden vuoksi töistä poissaolo oli annetuista vaihtoehtoista harvimmin riidanaihe. Vain joka kymmenes ilmoitti riitelevänsä tästä asiasta puolisonsa kanssa edes silloin tällöin.

⁷ Annettu asteikko oli: 4=melko usein, 3=silloin tällöin, 2=harvoin, 1=ei koskaan ja 0=en osaa sanoa/ ei koske minua. Analyysivaiheessa ryhmän 0 vastaukset poistettiin.

⁸ Vuoden 1998 perhebarometrissa otosjoukkona olivat 30 – 45-vuotiaat suomalaiset ympäri maata, lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakuntaa. Oskoko oli 2 000 henkilöä. Aineisto kerättiin postikyselyllä ja vastausprosentti oli 67.

Kuvio 8. 30 – 45-vuotiaiden parisuhteessa elävien vastaajien näkemykset siitä kuinka usein eri asioista riidellään heidän parisuhteessaan (%) vuosina 1998 ja 2007

Lomanvietosta sopiminen sekä erilaisten juhlien, kuten joulun, viettäminen aiheutti riitoja yllättäen suunnilleen yhtä paljon kuin alkoholin käyttö. Lomanvietosta vähintäänkin silloin tällöin riitelevien osuus oli kuitenkin vähentynyt hieman vuodesta 1998. Lemmikkieläinten hoitamisesta riitely oli myös hieman vähentynyt vuodesta 1998, vaikka lemmikkieläinten määrä on perheissä tiettävästi kasvanut.

Vuoden 2007 aineistossa tarkasteltiin riidanaiheita sukupuolittain. Erityisesti kotitöiden jakaminen aiheutti naisten mielestä useammin riitoja, mutta myös lastenhoito ja kasvatus, alkoholin ja muiden päihteiden käyttö sekä talouteen liittyvät asiat.

Yhteenvetona voidaan todeta, että riidanaiheet ovat pysyneet parisuhteissa varsin samoina viimeisen yhdeksän vuoden aikana. Kotityöt, taloudelliset asiat ja lasten kasvatus olivat useimmin esitetyt riidanaiheet niin 1998 kuin 2007, aivan kuten myös vuoden 2003 perhebarometrin avioliitossa eläneillä vastaajilla (Paajanen 2003). Ainoastaan kotityöt aiheuttavat nykyään jopa useammin riitoja. Sen sijaan lemmikkien hoitamisesta ja lomanvietosta

riidellään entistä vähemmän⁹. Vuonna 2007 erityisesti kotitöiden jakamisesta riideltiin naisten mielestä useammin kuin miesten mielestä.

5.2.2 Milloin hyväksyttävää erota?

Joskus parisuhteiden ristiriidat ovat niin suuria, että niiden selvittämisessä ei onnistuta. Vuosittain Suomessa purkautuukin noin 13 000 – 14 000 avioliittoa. Absoluuttisten lukujen lisäksi eronneisuutta kuvataan ns. kokonaiseronneisuusluvulla, joka kertoo sen minkä osuuden avioliitoista arvioidaan laskennallisesti päättyvän eroon kunkin vuoden avioeron määrän mukaan. Suomessa kokonaiseronneisuusluku on eräs Euroopan korkeimpia yhdessä Ruotsin ja Belgian kanssa (Council of Europe 2006). Avioerotilastot kertovat kuitenkin vain osan totuutta, sillä yli puolet vuosittain päättyvistä liitoista on avioeroja, jotka eivät näy tilastoissa koska avioliittoja ei rekisteröidä Suomessa (Nikander 1996).

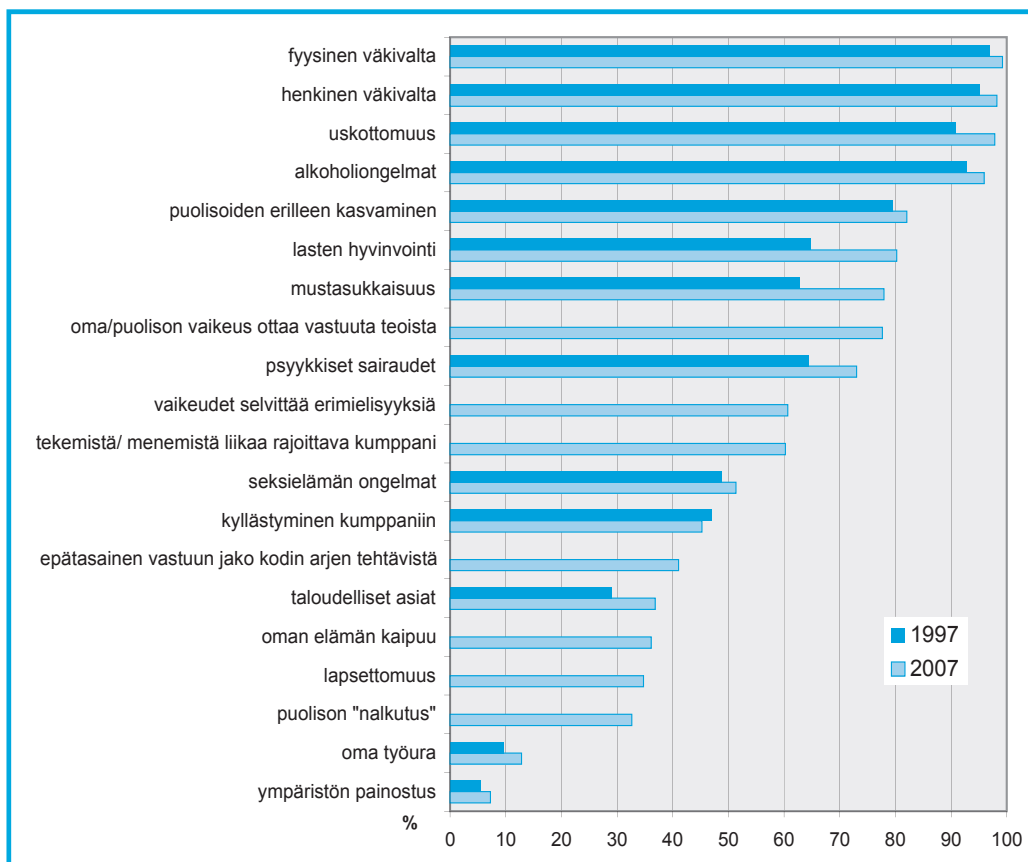
Barometrissa haluttiin selvittää mitkä avioeron syyt ovat suomalaisten mielestä perusteltuja. Vastajille annettiin vuosina 1997 13 erilaista syyvaihtoehtoa, joihin heidän tuli ottaa kantaa kyllä tai ei vaihtoehdoin. Vuonna 2007 vaihtoehtojen määrää lisättiin vielä kahdeksalla syyllä.

Kuten kuviosta 9 käy ilmi, ei avioeron syiden perusteluissa juurikaan ole tapahtunut kymmenessä vuodessa muutoksia. Hyväksyttävimpinä pidettiin edelleen varsin ”rankkoja syitä”. Lähes jokainen vastaaja koki avioeroa voitavan perustella fyysisellä ja psyykkisellä väkivallalla, uskottomuudella ja alkoholismilla. Uskottomuutta piti perusteltuna syynä vuonna 2007 vielä hieman suurempi osa kuin kymmenen vuotta aiemmin. Toisaalta myös puolisoitten kasvamisesta erilleen piti perusteltuna avioeron syynä neljä viidestä vastaajasta molempina vuosina.

Lasten hyvinvoinnilla, mustasukkaisuudella ja psyykkisillä sairauksilla koki voitavan perustella avioeroa noin seitsemän kymmenestä vastaajasta. Kahden ensiksi mainitun syyn kohdalla oli kymmenen vuoden aikana tapahtunut huomattavia muutoksia: lasten hyvinvoinnista ja mustasukkaisuudesta on tullut entistä hyväksytympiä avioeron perusteluita. Psyykkisten sairauksien kohdalla hyväksyttävyyden muutos ei ollut aivan yhtä suuri, mutta tilastollisesti merkitsevä. Oma tai puolison vaikeus ottaa vastuuta teoistaan oli vuonna 2007 suunnilleen yhtä suuren osan mielestä perusteltu avioeron syy kuin mustasukkaisuus. Kolme viidestä koki vaikeudet erimielisyyksien selvittämisessä ja tekemisiä tai menemisiä liikaa rajoittavan kumppanin myös perusteltuna syynä erolle.

⁹ Ei tehty tilastollista testausta.

Kuvio 9. Kuinka suuri osa vastaajista koki parisuhteen hajoamista voitavan perustella seuraavilla syillä? (%) (Vuonna 2007 N=1415 – 1523 ja vuonna 1997 N=814 – 836)

Seksielämän ongelmia piti hyvänä avioeron syynä noin puolet vastaajista ja vain hieman tätä pienempi osuus kyllästymistä kumppaniin. Mielenkiintoista oli, että vaikka kotitöiden teko oli yleisimmin mainittu riidan syy puolisoitten välillä (kuvio 8) niin epätasainen vastuunjakko kodin arjen tehtävissä ei vakuuttanut kovin monia avioeron syynä. Taloudellisilla asioilla koki voivansa perustella avioeroa suurempi osa vuonna 2007 kuin 1997. Myös oman elämän kaipuun, lapsettomuuden ja puolison ”nalkutuksen” koki perusteltuna avioeron syynä kolmasosa vuonna 2007. Sen sijaan omalla työuralla ja ympäristön painostuksella koki liiton purkautumista voivansa perustella ainoastaan noin joka kymmenes vastaaja, tosin omalla työuralla useampi verrattuna kymmenen vuoden takaiseen.

Vuonna 2007 erosyiden hyväksyttävyys vaihteli hieman sukupuolen mukaan. Naisten mielestä perusteltuja syitä erolle olivat erityisesti lasten hyvinvointi, psyykkiset sairaudet, mustasukkaisuus, oma tai puolison vaikeus ottaa vastuuta teoistaan sekä tekemisiä ja menemisiä rajoittava puoliso. Naiset mainitsivat useammin myös taloudelliset asiat, alkoholin tai muiden päihteiden käytön, vaikeuden selvittää erimielisyyksiä ja lapsettomuuden. Miehet mainitsivat puolestaan useammin puolison ”nalkutuksen” ja puolisoon kyllästymisen.

Nämä naisten ja miesten antamat perustelut ovat hyvin samanlaisia kuin vuoden 2003 perhebarometrin avioliitossa elävillä vastaajilla. Se että naiset esittivät enemmän erilaisia perusteluja avioerolle, on mahdollisesti yhteydessä siihen että aloite erolle tulee usein naiselta. (Paajanen 2003.)

Yhteenvetona voidaan sanoa, että yleisimmin hyväksyttiin avioeron perusteluina varsin ”rajut” syyt kuten fyysinen ja psyykinen väkivalta, alkoholiongelmät tai uskottomuus. Mutta toisaalta neljä viidestä hyväksyi avioeron syyksi myös puolisoiden erilleen kasvamisen. Eniten hyväksyntä oli lisääntynyt kymmenessä vuodessa sellaisissa syissä kuin mustasukkaisuus, lasten hyvinvointi ja psyykkiset sairaudet sekä taloudelliset ongelmat. Nämä syyt olivat myös sellaisia jotka naiset mainitsivat miehiä useammin kuten myös vaikeudet selvittää erimielisyyksiä, ottaa vastuuta teoistaan ja alkoholiongelmät. Miehet puolestaan mainitsivat useammin puolison ”nalkutuksen” ja puolisoon kyllästymisen.

6. SOSIAALISET SUHTEET JA MUISTA IHMISSISTÄ HUOLEHTIMINEN

Nykyään opinnot ja työ vievät monen yhä kauemmaksi omasta lapsuudenperheestä ja suvusta. Vaikka yhteydenpito on helpottunut esimerkiksi tietoteknisen kehityksen myötä, välimatkat vaikeuttavat monenlaista auttamista ja huolehtimista. Aluksi tässä luvussa (6.1) tarkastelemmekin sitä, kuinka usein 20 – 59-vuotiaat suomalaiset pitävät yhteyttä sukulaisiin ja muualla asuviin perheenjäseniin sekä ystäviin. Asiaa kysyttiin myös vuonna 1997 ensimmäisessä perhebarometrissa, joten voimme vertailla kymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia. Lisäksi luvussa 6.2 selvitämme, huolehtivatko ihmiset edelleen joistakin apua tarvitsevista läheisestään. Entä keitä nämä hoivaajat ja hoivattavat ovat ja kuinka usein apua annetaan? Luvussa 6.3 tarkastelemme vielä lastenhoitojärjestelyjä. Minkä ikäisenä suomalaisten mielestä pieni lapsi on valmis kodin ulkopuoliseen hoitoon ja missä alle kouluikäiset lapset yleensä hoidetaan? Mikä olisi suomalaisten mielestä mieluisin hoitopaikka alle kouluikäiselle lapselle, ja miten satunnaiset lastenhoito-ongelmat ratkaistaan perheissä?

6.1 Yhteydenpito läheisiin

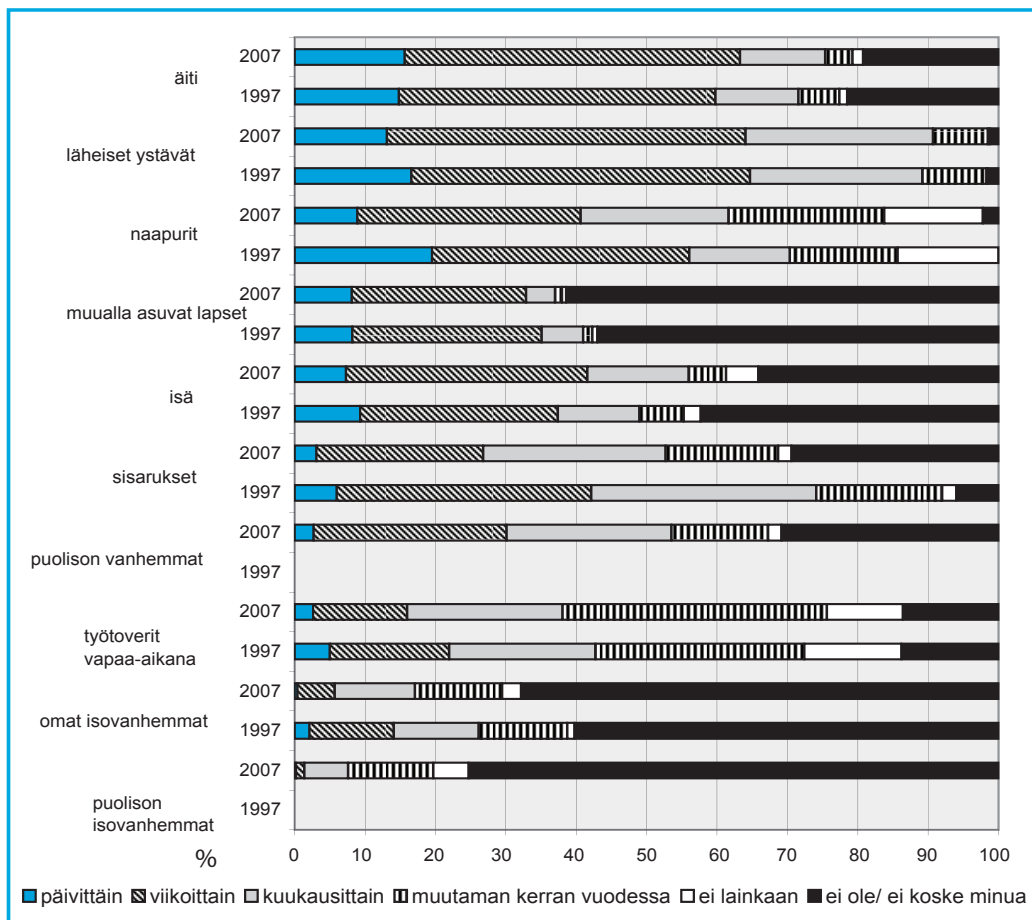
Vuoden 2007 ja 1997 perhebarometreissa kysyttiin kuinka usein vastaaja on tekemisissä eräiden sukulaisten, ystävien ja työtovereiden kanssa. Vuonna 1997 kysyttiin yhteydenpitoa 11 eri henkilöön ja vuonna 2007 15 eri henkilöön, joista jokaiseen kohtaan vastattiin kuusiportaisella yhteydenpidon tiheyttä kuvaavalla asteikolla¹⁰. Yhteydenpitoa ydinperheen jäsenien kuten puolison ja kotona asuvien lasten kanssa ei tässä tiedusteltu.

Äiti ja läheiset ystävät olivat noin kolmelle viidestä vastaajasta henkilöitä, joihin pidettiin yhteyttä vähintäänkin viikoittain (kuvio 10). Isäänsä ja naapureihinsa piti vähintään viikoittain yhteyttä noin kaksi viidestä vastaajasta. Seuraavaksi useimmin pidettiin yhteyttä omiin muualla asuviin lapsiin ja omiin sisaruksiin sekä puolison vanhempiin, joihin oli vähintään viikoittain yhteydessä noin kolmasosa vastaajista. Omia työkavereitaan tapasi vapaa-ajalla vähintään viikoittain noin joka viides ja omia isovanhempiaan joka kymmenes vastaaja. Puolison isovanhempia noin joka viides tapasi edes muutaman kerran vuodessa.

Kuviota 10 tarkastellessa on tärkeää huomata, että mukaan on otettu myös ne vastaajat, joilla ei kyseistä henkilöä ole elämässään (musta osio palkista), joko siksi että tämä ei enää elä (esim. isovanhempi tai vanhempi) tai henkilöä ei ole ollutkaan kyseessä olevan ihmisen elämässä (esim. lapsi tai puoliso). Kotoa pois muuttaneita (muualla asuvia) lapsia sekä omia isovanhempia oli vajaalla puolella vastaajajoukosta ja puolison isovanhemmat vain noin neljäsosalla. Sen sijaan ystäviä, naapureita ja työtovereita oli lähes kaikilla. Myös puuttuvaa tietoa oli tässä kysymyksessä henkilövaihtoehdosta riippuen 2 – 11 prosenttia.

¹⁰ Asteikko: 5=päivittäin, 4=viikoittain, 3=kuukausittain, 2=muutaman kerran vuodessa, 1= en lainkaan ja 0= ei ole/ ei koske minua. Analyysivaiheessa luokkaan 0 vastanneet jätettiin pois.

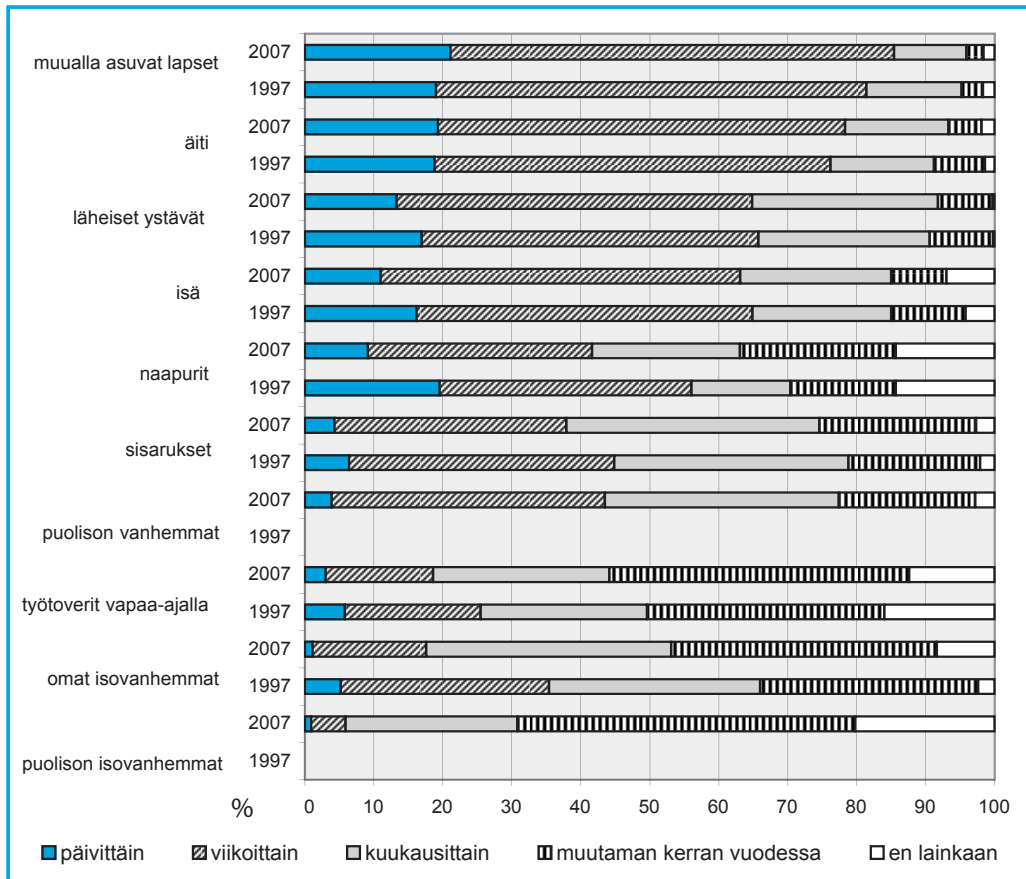
Kuvio 10. Kuinka usein olette tekemisissä seuraavien henkilöiden kanssa? Prosenttiosuudet tekemisissäolon tiheyden mukaan (%) (1997 N= 830 – 674 ja 2007 N= 1533 – 1375)

Kun tarkasteltiin vain niitä vastaajia, joilla oli kyseinen henkilö elämässään (poistettu vastaukset ei ole/ ei koske minua) havaittiin selkeämmin muutamia eroja eri henkilöihin pidetyn yhteyden tiheydessä tietyssä vuonna sekä vuosien 2007 ja 1997 vastausten välillä (kuvio 11).

Vastaajista viidesosa oli tekemisissä muualla asuvien lapsiensa sekä äitinsä kanssa päivittäin (kuvio 11). Valtaosa, kolme viidestä, piti kuitenkin yhteyttä näihin läheisiinsä viikoittain. Läheisten ystävien kanssa pidettiin kolmanneksi useimmin yhteyttä. Noin 15 prosenttia vastaajista oli yhteydessä ystäviinsä päivittäin, mutta noin puolet viikoittain ja neljäsosa kuukausittain. Näiden vastaajien osuus, jotka olivat tekemisissä isänsä kanssa päivittäin, oli vähentynyt kymmenessä vuodessa. Vuonna 2007 vain noin joka kymmenes oli yhteydessä isäänsä päivittäin, yleisimmin yhteyttä isään pidettiin kuitenkin viikoittain.

Kuvio 11. Kuinka usein on tekemisissä seuraavien henkilöiden kanssa (poistettu ei ole/ ei koske minua vastanneet) Vastaajien osuudet (%) yhteydenpitotiheyden mukaan (1997 N=771 – 288 ja 2007 N=1496 – 341)

Myös päivittäinen yhteydenpito naapurien kanssa on vähentynyt kymmenessä vuodessa. Kun vuonna 1997 viidesosa oli tekemisissä naapurinsa kanssa päivittäin, niin vuonna 2007 enää joka kymmenes. Kolmasosa on naapuriensa kanssa tekemisissä viikoittain ja viidesosa kuukausittain tai muutaman kerran vuodessa. Noin 15 prosenttia vastaajista ei ollut naapuriensa kanssa tekemisissä lainkaan. Omien sisarusten kanssa oli pääosa vastaajista tekemisissä viikoittain tai kuukausittain. Kymmenen vuoden aikana päivittäinen ja viikoittainen yhteydenpito on kuitenkin hieman vähentynyt. Myös puolison vanhempiin pidetään yhteyttä pääasiassa viikoittain tai kuukausittain. Mielenkiintoista kyllä, työkaveriinkin piti entistä pienempi osuus yhteyttä päivittäin ja viikoittain työajan ulkopuolella. Toisaalta myös niiden osuus, jotka eivät pitäneet työkaveriensa lainkaan yhteyttä työajan ulkopuolella, oli entistä pienempi. Vuoteen 1997 verrattuna oli vuonna 2007 useampi vapaa-aikallaan tekemisissä työkaveriensä kanssa vain muutaman kerran vuodessa. Omaan isovanhempiaan oltiin yhteydessä pääasiassa kuukausittain tai muutaman kerran vuodessa. Kymmenen vuoden takaiseen verrattuna entistä pienempi osuus piti yhteyttä isovanhempia päivittäin tai viikoittain, myös niiden vastaajien osuus jotka

eivät ole lainkaan tekemisissä isovanhempiensa kanssa oli hieman kasvanut. Puolison isovanhempien kanssa oltiin pääasiassa tekemisissä muutaman kerran vuodessa, mutta kuukausittainkin vain noin joka neljäs. Viidesosa vastaajista ei ollut puolisonsa isovanhempien kanssa tekemisissä lainkaan.

Kun vuoden 2007 aineistossa tarkasteltiin¹¹ iän, sukupuolen, asuinpaikan ja siviilisäädyn sekä sosioekonomisen aseman yhteyttä siihen, kuinka paljon on tekemisissä eri henkilöiden kanssa, osoittautui elämänvaihe jälleen hyvin merkittäväksi. Isäänsä ja äitiinsä sekä sisaruksiinsa olivat useimmin yhteydessä päivittäin tai viikoittain vastaajat, jotka olivat varsin äskettäin muuttaneet pois lapsuudenkodistaan eivätkä olleet perustaneet vielä omaa perhettä, eli päätoimiset opiskelijat, alle 30-vuotiaat ja lapsettomat sekä naimattomat vastaajat. Myös työttömät vastaajat pitivät usein vanhempiensa päivittäin yhteyttä. Kuukausittain tai sitä harvemmin vanhempiensa kanssa puolestaan olivat useimmin tekemisissä johtavassa asemassa olevat, vähintään kolmen lapsen vanhemmat ja yli 40-vuotiaat vastaajat. Maaseudulla ja kuntataajajamissa asuvat pitivät useammin yhteyttä vanhempiensa päivittäin, kun puolestaan pääkaupunkiseudulla asuvat pitivät yhteyttä vanhempiensa ja puolisonsa vanhempiin useammin kuukausittain. Yhteydenpito on sukupuolitunutta, sillä miehet olivat useammin tekemisissä päivittäin isänsä ja naiset äitinsä kanssa. Michistä suurempi osa kuin naisista oli myös vanhempiensa ja muualla asuvien lastensa sekä isovanhempiensa kanssa tekemisissä vain muutaman kerran vuodessa. Sisarustensa kanssa korkeintaan muutaman kerran vuodessa olivat useimmin tekemisissä työttömät, avioliitossa elävät ja kahden tai useamman lapsen vanhemmat.

Elämänvaihe näkyi myös yhteydenpidossa muihin ihmisiin kuin sukulaisiin. Läheisten ystäviensä kanssa olivat päivittäin useimmin tekemisissä päätoimiset opiskelijat, lapsettomat, alle 30-vuotiaat ja naimattomat vastaajat, mutta myös eronneet ja leskeksi jääneet. Vain muutamia kertoja vuodessa olivat useimmin ystäviensä kanssa tekemisissä yrittäjät ja maatalousyrittäjät, yli 50-vuotiaat vastaajat sekä avioliitossa elävät. Asuinpaikalla oli myös yhteyttä siihen miten usein oltiin tekemisissä läheisten ystävien kanssa. Suurissa kaupungeissa asuvat pitivät useammin yhteyttä ystäviinsä viikoittain ja harvaan asutulla maaseudulla asuvat korkeintaan kuukausittain. Sukupuolten välillä oli eroa siten, että miehistä suurempi osa kuin naisista oli tekemisissä läheisten ystäviensä kanssa korkeintaan muutaman kerran vuodessa.

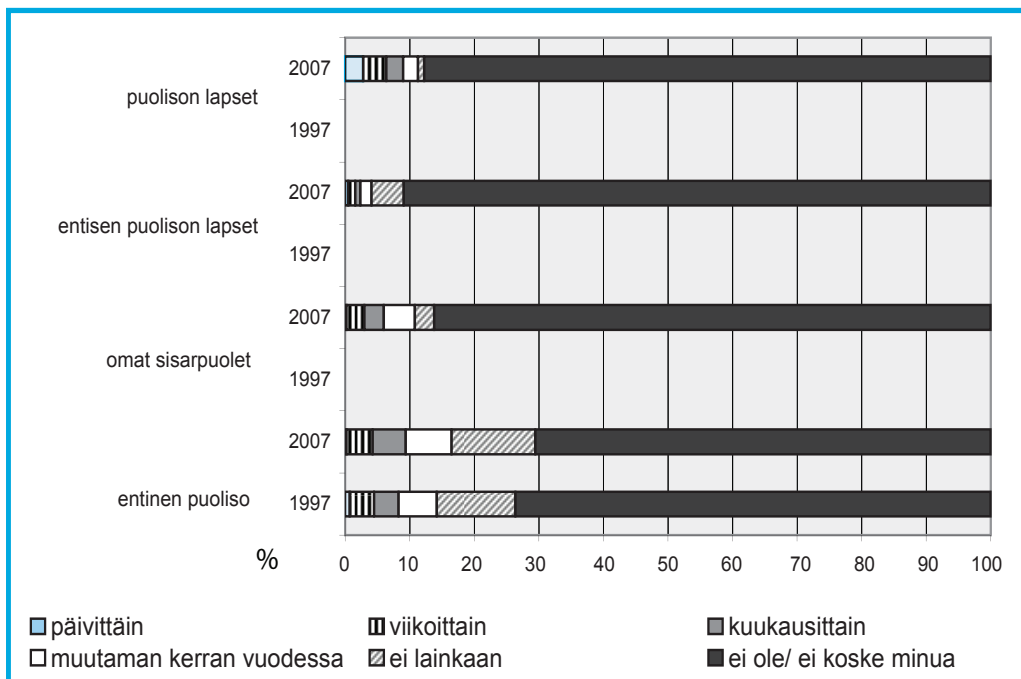
Naapuriensa kanssa olivat useimmin päivittäin yhteydessä eronneet ja leskeksi jääneet vastaajat sekä yli 50-vuotiaat ja vähintään kolmen lapsen vanhemmat. Viikoittain naapureihinsa pitivät yhteyttä useimmin avioliitossa elävät ja 40 – 50-vuotiaat. Naimattomat,

¹¹ Tässä analyysissä yhteydenpito-tiheys luokiteltiin uudelleen: 4=päivittäin, 3=viikoittain, 2=kuukausittain ja 1=korkeintaan muutaman kerran vuodessa.

opiskelijat, lapsettomat ja alle 30-vuotiaat olivat tekemisissä naapuriensa kanssa useimmin muutaman kerran vuodessa. Myös pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa naapureihin pidettiin usein yhteyttä vain muutaman kerran vuodessa, mutta maaseudulla naapurien kanssa oltiin useimmin tekemisissä kuukausittain. Työtovereitaan tapasivat päivittäin vapaa-ajalla useimmin naimattomat ja lapsettomat vastaajat. Eronneet ja lesket tapasivat työkavereitaan vapaa-ajalla muita useammin viikoittain ja avioliitossa elävät puolestaan muutaman kerran vuodessa.

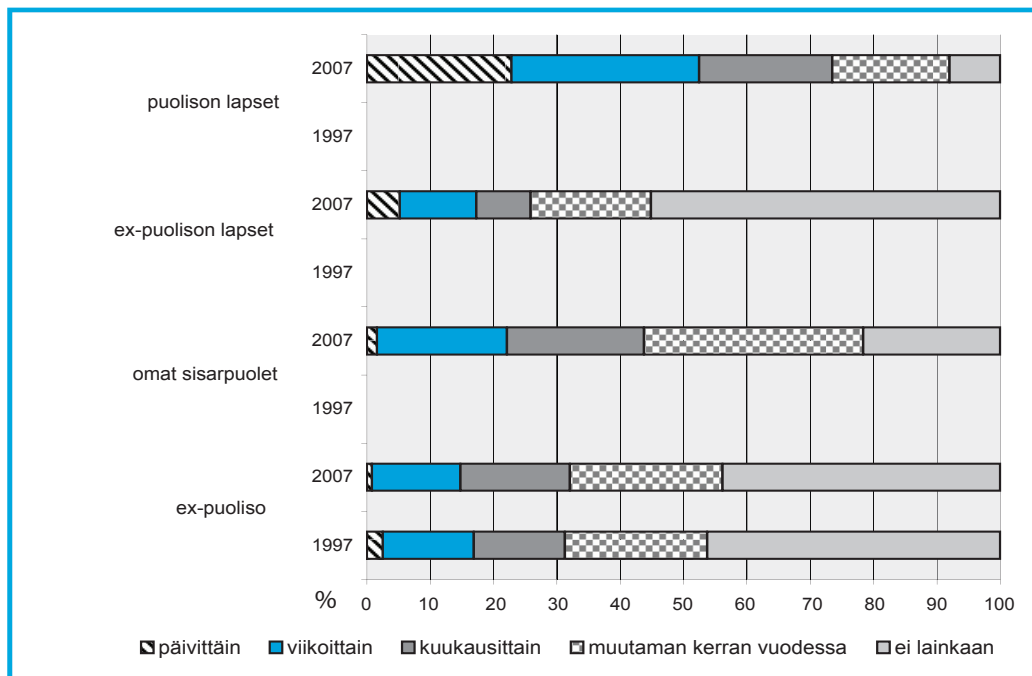
Tarkastelimme erikseen uusperheisiin liittyvää yhteydenpitoa, koska tässä siihen oli jo mahdollisuus riittävän uusperheiden jäsenten määrän vuoksi. Kuitenkin vain harvalla oli ”entinen perhe” (kuvio 12). Eniten vastaajissa oli niitä, joilla oli entinen puoliso. Sisarpuolia oli noin 15 prosentilla ja joka kymmenennellä oli joko puolison lapsia tai entisen puolison lapsia. Huomioitavaa on myös se, että jopa 15 % oli jättänyt kysymyksen vastaamatta.

Kuvio 12. Kuinka usein olette tekemisissä seuraavien henkilöiden kanssa? Vastaajien osuudet yhteydenpidon tiheyden mukaan (%) (1997 N= 607 ja 2007 N= 1335 – 1289)

Mikäli vastaajalla oli uusperhe, puolison lasten kanssa oltiin kaikkein useimmin tekemisissä (kuvio 13). Puolisonsa lapsien kanssa piti yhteyttä noin 90 prosenttia vastaajista. Sekä päivittäin että viikoittain puolison lapsia tapaavia vastaajia oli molempia noin neljäsosa. Näissä vastauksissa on siis mitä ilmeisimmin kyse uusperheestä, jossa asuu puolison lapsia ainakin vuoroviikoin. Mikäli ex-puolisolla oli lapsia, näihin piti yhteyttä miltei joka toinen vastaajista. Yleisimmin näihin lapsiin oltiin yhteydessä muutaman kerran vuodessa, mutta neljäsosa tätä useamminkin.

Kuvio 13. Kuinka usein pitää yhteyttä seuraavien henkilöiden kanssa (poistettu ne henkilöt, joilla ei ole mainittua henkilöä elämässään) Osuudet tapaamistiheyden mukaan (%) (1997 N= 160 ja 2007 N= 394 – 116)

Omiin sisarpuoliin piti yhteyttä noin neljä viidestä. Useimmin yhteydenpitoa oli muutaman kerran vuodessa, mutta noin viidesosa piti yhteyttä myös viikoittain ja kuukausittain. Entiseen puolisoonsa piti yhteyttä noin puolet vastaajista, viidesosa muutaman kerran vuodessa ja 15 prosenttia viikoittain tai kuukausittain. Tässä yhteydenpidon tiheydessä ei ollut juurikaan tapahtunut muutosta kymmenessä vuodessa. Kun vuoden 2007 aineistossa yhteydenpitoa tarkasteltiin sukupuolen, sosioekonomisen aseman ja ikäryhmän sekä äidinkielen mukaan, ainoa tilastollisesti merkitsevä ero oli siinä, että miehet tapasivat puolisonsa lapsia useammin päivittäin ja viikoittain.

Yhteenvedona voidaan todeta, että molempina tarkasteluvuosina oman kotitalouden ulkopuolisista ihmisistä kotoa pois muuttaneisiin lapsiin ja omaan äitiin pidettiin kaikkein useimmin yhteyttä. Vähintään viikoittain näihin henkilöihin piti yhteyttä neljä viidestä vastaajasta. Isään piti yhteyttä vähintään viikoittain kolme viidestä, omiin sisaruksiin sekä puolison vanhempiin kaksi viidestä vastaajasta. Omiin ja puolison isovanhempiin pidettiin yhteyttä pääasiassa kuukausittain tai muutaman kerran vuodessa. Vähintään viikoittain yhteydessä isovanhempiensa oli vuonna 1997 vielä kolmasosa, mutta vuonna 2007 enää vajaa viidesosa. Useimmin yhteydessä vanhempiensa ja sisaruksiinsa olivat nuoret äskettäin kotoa pois muuttaneet vastaajat. Myös työttömät vastaajat pitivät varsin paljon yhteyttä vanhempiinsa ja maaseudulla yhteydenpito vanhempiin oli tiheämpää kuin kaupungeissa. Miehet olivat useammin päivittäin yhteydessä isäänsä ja naiset äitiinsä.

Isovanhempien lisäksi yhteydenpito naapureihin näytti vähentyneen eniten kymmenessä vuodessa. Naapureihin oli vuonna 1997 vähintään viikoittain yhteydessä lähes kolme viidestä ja vuonna 2007 vain kaksi viidestä. Vastaajista noin 15 prosenttia ei ollut tekemisissä lainkaan naapuriensa kanssa. Naapureiden kanssa tekemisissä olivat lapsiperheelliset ja lesket sekä eronneet vastaajat muita useammin. Alle 30-vuotiaat olivat sen sijaan vähiten tekemisissä naapurien kanssa. Maaseudulla naapurien kanssa oltiin useammin tekemisissä kuin kaupungeissa. Läheisiin ystäviin piti yhteyttä vähintään viikoittain kolme viidestä. Vapaa-ajalla oli työkavereiden kanssa tekemisissä noin 85 prosenttia vastaajista, useimmin työkavereiden kanssa oltiin yhteydessä muutaman kerran vuodessa tai kuukausittain. Nuoret alle 30-vuotiaat olivat tekemisissä läheisten ystäviensäkin kanssa muita useammin, mutta myös eronneet ja leskeksi jääneet vastaajat pitivät usein yhteyttä läheisiin ystäviinsä. Työtovereitaan vapaa-ajalla tapasivat useimmin lapsettomat ja naimattomat vastaajat ja harvimmin, vain muutaman kerran vuodessa, avioliitossa elävät.

6.2 Läheisistä ihmisistä huolehtiminen

Tässä luvussa selvitämme kuinka suuri osa vastaajista pitää palkatta huolta jostain toisesta henkilöstä kuten vanhuksesta, lapsesta tai muusta hoivaa tarvitsevasta henkilöstä. Lisäksi tarkastelemme sitä kehen palkaton huolenpito kohdistui ja kuinka usein sitä tapahtui.

Vastaajista 26 prosenttia ilmoitti huolehtivansa palkatta jostakusta hoivaa tarvitsevasta henkilöstä vuonna 2007. Kymmenen vuotta aiemmin kerätyssä aineistossa hoivaajia oli 24 prosenttia. Tässä kysymyksessä oli myös paljon puuttuvaa tietoa. Vuoden 2007 aineistossa 17 prosenttia ja vuoden 1997 aineistossa 19 prosenttia oli jättänyt vastaamatta kysymykseen. Naiset auttoivat apua ja hoivaa tarvitsevia useammin kuin miehet ja auttajat löytyivät asuinpaikan mukaan tarkasteltuna useimmin kuntataajamista tai -keskuksista. Vähiten niitä, jotka ilmoittivat auttavansa jotakuta palkatta, oli pääkaupunkiseudulla. Sosioekonomisen aseman mukaan tarkasteltuna auttajien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Vuonna 2007 vastaajien ilmoittama huolehdittavien henkilöiden piiri on varsin laaja (taulukko 28). Vähintään muutaman kerran vuodessa¹² useimmin oli hoidettu omaa äitiä. Lastenlapsi, isä, puoliso ja puolison äiti sekä oma täysi-ikäinen lapsi olivat seuraavaksi useimmin mainitut hoidettavat.

Vastaajista, jotka huolehtivat jostakusta säännöllisemmin, eli vähintään kuukausittain, lähes 45 prosenttia huolehti äidistään (taulukko 19). Lastenlapsestaan ja isästään huolehti vähintään kuukausittain viidesosa. Lähes viidesosa huolehti myös säännöllisesti puolisostaan tai puolison äidistä. Seuraavaksi useimmin huolta pidettiin omasta täysi-ikäisestä lapsesta ja ystävän tai tuttavien lapsesta. Puolison isästä piti huolta kahdeksan prosenttia ja omista isovanhemmistaan seitsemän prosenttia huolenpitäjistä. Muusta sukulaisesta

¹² Asteikko oli: 5=päivittäin, 4=viikoittain, 3=kuukausittain, 2=muutaman kerran vuodessa, 1=eikä lainkaan ja 0=eikä ole/ ei koske minua.

piti huolta noin kuusi prosenttia. Näiden muiden sukulaisten joukossa oli muun muassa setiä, tätejä, isotätejä, vaimon siskoja ja äidin tätejä.

Taulukko 19. Kenestä hoivaa tai apua tarvitsevasta huolehtii palkatta vähintään muutaman kerran vuodessa sekä kuukausittain (n, %) ?

Kenestä huolehtii	Vähintään kuukausittain		Vähintään muutaman kerran vuodessa	
	n	%	n	%
1. Äidistä	133	43.2	146	44.6
2. Lastenlapsesta	59	19.2	70	21.4
2. Isästä	59	19.2	69	21.1
4. Puolisosta	55	17.9	63	19.3
5. Puolison äidistä	52	16.9	63	19.3
6. Täysi-ikäisestä lapsesta	47	15.3	64	19.6
7. Ystävän/ tuttavan lapsesta	38	12.3	77	23.5
8. Puolison isästä	26	8.4	33	10.1
9. Isoäidistä tai isoisästä	22	7.1	25	7.6
10. Muusta sukulaisesta	19	6.2	21	6.4
11. Ystävistä	16	5.2	17	5.2
13. Naapurista	11	3.6	11	3.4
12. Sisarusten lapsista	8	2.6	12	3.7
12. Puolison isoäidistä ja/ tai isoisästä	7	2.3	12	3.7
14. Siskosta ja/tai veljestä	4	1.3	5	1.5
15. Omasta ja/tai puolison kummilapsesta	3	1.0	4	1.2
16. Tukilapsesta ja/ tai sijaislapsesta	1	0.3	2	0.6
17. Kummista	1	0.3	1	0.3
Yhteensä mainintoja	561		695	
Apua antaneiden lukumäärä	308		327	

Ystävästään piti huolta noin viisi prosenttia vastaajista vähintään kuukausittain. Yllättävän harva, vain muutama prosentti vastasi pitävänsä huolta sisarusten lapsista ja puolison isovanhemmista. Vain muutama prosentti huolehti myös sellaisista sukulaisista kuin sisaruksista ja puolison isovanhemmista. Sukulaisten ja ystävien lisäksi huolehdittiin myös naapureista, kummeista ja kummilapsista sekä tuki- tai sijaislapsesta. Näistä henkilöistä huolehti kuitenkin vain muutama vastaaja kuukausittain.

Niistä vastaajista, jotka ilmoittivat auttavansa jotakuta apua tai hoivaa tarvitsevaa henkilöä, vähintään kuukausittain apua antoi 94 prosenttia, vähintään viikoittain 71 prosenttia ja päivittäin 34 prosenttia. Vähintäänkin kuukausittain jotakuta auttavista vastaajista 58 prosenttia oli ilmoittanut auttavansa yhtä yllä mainittua ja 22 prosenttia kahta yllä mainittua henkilöä. Kolmea auttoi yhdeksän prosenttia ja neljää henkilöä viisi prosenttia. Yli neljää henkilöä vähintään kuukausittain auttoi kuusi prosenttia tästä auttajajoukosta.

Kysymysten erilaisuudesta johtuen vuosien 1997 ja 2007 välillä voitiin vertailla hoivaa koskevia tietoja vain omien ja puolison vanhempien sekä lastenlasten kohdalla. Auttamisyyhtä tarkasteltaessa (vähintään viikoittain tai harvemmin) ei näiden kahden kohderyhmän kohdalla ollut tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta kymmenen vuoden sisällä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka julkisessa puheessa nykyistä yhteiskuntaamme pidetään yksilökeskeisenä ja ihmisiä jopa itsekkäinä, niin 26 prosenttia tämän kyselyn vastaajista ilmoitti pitävänsä huolta jostakusta apua tarvitsevasta ilman rahallista vastinetta vähintään muutamana kerran vuodessa. Vuonna 1997 vastaava luku oli 24 prosenttia. Valtaosa (94 %) annetusta avusta oli säännöllistä, vähintään kuukausittain tapahtuvaa, ja päivittäistä apua kolmasosa. Useimmin autettiin omaa äitiä. Muita usein autettuja ja hoi-vattuja henkilöitä olivat lastenlapset, oma isä ja puoliso. Naiset huolehtivat lähimmäisistään miehiä useammin. Vähiten muista ihmisistä huolehtivia löytyi pääkaupunkiseudulta.

6.3 Lastenhoitojärjestelyt

Vuonna 2005 suomalaisista alle kolmevuotiaista lapsista 23 prosenttia, mutta kolme - viisi vuotiaista jo 62 prosenttia, hoidettiin kunnallisessa päivähoidossa, pääasiassa päiväkodeissa (Fränkkilä, Kahiluoto & Kivistö 2006). Useimmat pienten lasten vanhemmat pohtivat mikä olisi sopiva ikä laittaa lapsi kodin ulkopuoliseen hoitoon ja mikä silloin olisi paras hoitopaikka. Myös satunnaiset hoitojärjestelyt ovat yleinen haaste.

6.3.1 Milloin lapsi kodin ulkopuoliseen hoitoon?

Vuoden 2007 perhebarometrin vastaajat pitivät keskimäärin kahta vuotta ja kahta kuukautta hyvänä ikänä laittaa lapsi kodin ulkopuolelle hoitoon (taulukko 20). Tyypillisin, eniten mainintoja saanut (moodi) yksittäinen ikä oli 36 kuukautta eli kolme vuotta. Annetut iät vaihtelivat 5 kuukauden ja 6 vuoden välillä. Yksiselitteisen vastauksen antamisen vaikeutta kuvannee se, että vastaajista 8.5 prosenttia oli jättänyt kysymykseen vastaamatta.

Taulukko 20. Minkä ikäinen lapsen olisi hyvä olla kun hän menee kodin ulkopuolelle hoitoon? Keskiarvot kuukausina iän, sukupuolen, lapsiluvun ja siviilisäädyn mukaan (n, %)

	Keskiarvo kuukausina	n
Kaikki	25.5	1427
Sukupuoli		1425
Nainen	25.7	879
Mies	25.2	546
Siviilisäätty		1424
Naimaton	24.6	215
Avoliitossa	24.7	322
Avoliitossa	26.2	745
Eronnut/ leski	25.3	142
Lapsiluku	***	1423
0	23.6	430
1	24.3	228
2	26.1	449
3+	28.2	316
Ikäryhmät	***	1382
20 – 29	23.3	303
30 – 39	25.7	325
40 – 49	27.0	361
50 – 59	25.8	393

Tilastollisesti merkitsevät erot: (***) tilastollisesti erittäin merkitsevä= $p < .001$, (**) tilastollisesti merkitsevä= $p < .01$ ja (*) tilastollisesti melkein merkitsevä= $p < .05$.

Sukupuolten ja siviilisäätyryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa siinä minkä ikäisenä lapsi oltiin valmiita laittamaan kodin ulkopuoliseen hoitoon (taulukko 20). Sen sijaan vastaajan oma lapsiluku ja vastaajan ikä olivat yhteydessä sopivaksi katsottuun ikään. Lapsettomat vastaajat olivat valmiita laittamaan lapsen kodin ulkopuolelle hoitoon nuorimpana, keskimäärin kahden vuoden ikäisenä, ja kolmen tai useamman lapsen vanhemmat vanhimpana, keskimäärin kahden vuoden ja neljän kuukauden ikäisenä. Tähtään nuorin vastaajaryhmä oli valmis laittamaan lapsen hoitoon nuorimpana, vuoden ja 11 kuukauden ikäisenä. 40 – 49-vuotiaat vastaajat kannattivat korkeinta, keskimäärin kahden vuoden ja kolmen kuukauden hoitoon viemisen ikää.

Kolmasosa vastaajista oli valmis viemään lapsen 1 – 1.5-vuotiaana kodin ulkopuoliseen hoitopaikkaan (taulukko 21).

Taulukko 21. Minkä ikäisenä lapsi oltiin valmiita laittamaan kodin ulkopuoliseen hoitopaikkaan? Vastaajien osuudet lapsen ikäryhmän mukaan (n,%)

Lapsen ikä	n	%
alle 1 vuotta	49	3.4
1vuosi – 1.5 vuotta	463	32.4
yli 1.5 vuotta – 2 vuotta	376	26.3
yli 2 vuotta – 2.5 vuotta	39	2.7
yli 2.5 vuotta – 3 vuotta	417	29.2
yli 3 vuotta	83	5.8
yhteensä	1427	100

Seuraavaksi suosituimpia ajankohtia lapsen kodin ulkopuolisen hoidon aloittamiselle olivat kun lapsi oli 2.5 – 3-vuotias sekä lapsen ollessa 1.5 – 2-vuotias. Alle 1-vuotiaana lapsen oli valmis viemään hoitoon vain reilu 3 prosenttia vastaajista.

Alle kouluikäisten lasten vanhemmilta tiedusteltiin vuonna 2007 myös sitä, missä heidän nuorin lapsensa oli kyselyhetkellä hoidossa¹³. Kunnallinen päiväkotitoimi oli yleisimmän mainittu hoitopaikka. Lähes kaksi viidestä lapsesta oli kunnallisessa päiväkodissa hoidossa. Noin 15 prosenttia lapsista oli perhepäivähoidossa kunnan osoittamassa paikassa. Tämä ryhmä sisälsi myös muutaman maininnan ryhmäperhepäivähoidosta (taulukko 22).

¹³ Annetut vaihtoehdot olivat: 1) kunnallisessa päiväkodissa, 2) perhepäivähoidossa kunnan osoittamassa paikassa, 3) lapsen vanhempi perhevapaalla kotona, 4) isovanhemmat/ muut sukulaiset hoitavat, 5) yksityisessä hoidossa, 6) yksityisessä päiväkodissa kunnan ostopalvelun kautta ja 7) jossain muualla, missä?

Taulukko 22. Missä nuorin alle kouluikäinen lapsi on hoidossa? (n,%)

Hoitopaikka	n	%
1. Kunnallinen päiväkot	127	38.4
2. Lapsen vanhempi perhevapaalla kotona	110	33.2
3. Perhepäivähoidossa kunnan osoittamassa paikassa	50	15.1
4. Isovanhemmat/ muut sukulaiset hoitavat	19	5.7
5. Kotona	9	2.8
6. Yksityisessä hoidossa/ päiväkodissa	9	2.8
7. Yksityisessä päiväkodissa kunnan ostopalvelun kautta	7	2.1
Yhteensä	331	100.0

Lisäksi muutama prosentti lapsista oli yksityisessä hoitopaikassa tai päiväkodissa, joista osa oli kunnan ostopalvelua. Kaikkiaan 55 prosenttia alle kouluikäisistä lapsista oli siis kunnallisen päivähoidon piirissä.

Kolmasosa ilmoitti, että nuorin lapsi oli kotona perhevapaalla olevan vanhemman hoidossa. Lisäksi muutama prosentti lapsista oli vanhemman hoidossa kotona ilman yhteiskunnan tukea. Näissä kotona lastaan hoitavissa vanhemmissa oli kotiäitejä ja isiä sekä työttömänä olevia vanhempia. Noin kuusi prosenttia lapsista oli isovanhemman tai muun sukulaisen hoidossa.

Vanhemmilta tiedusteltiin nuorimman lapsen todellisen hoitopaikan lisäksi myös sitä, mitä he pitäisivät mieluisimpana hoitopaikkana tälle lapselleen. Kuten taulukosta 23 voimme havaita, kotihoito, niin että vanhempi on perhevapaalla, nousi suosituimmaksi hoitovaihtoehdoksi. Kunnallinen päiväkot oli toiseksi suosituin. Vanhemmat siis kannattivat kotihoitoa nykyistä käyttöä useammin.

Taulukko 23. Mikä teistä olisi tällä hetkellä mieluisin hoitomuoto nuorimmalle lapsellenne? (N, %)

Hoitomuoto	n	%
1. Lapsen vanhempi perhevapaalla kotona	125	38.3
2. Kunnallisessa päiväkodissa	109	33.4
3. Perhepäivähoidossa kunnan osoittamassa paikassa	52	16.0
4. Isovanhemmat/ muut sukulaiset hoitavat	18	5.5
5. Yksityisessä päiväkodissa kunnan ostopalvelun kautta	9	2.8
6. Yksityisessä hoidossa	8	2.6
7. Kotona	5	1.5
Yhteensä	326	100.0

Kolmanneksi useimmin mainittiin mieluisimpana hoitomuotona nuorimmalle lapselle perhepäivähoito. Sitä piti mieluisimpana hoitovaihtoehtona 15 prosenttia alle kouluikäisen lapsen vanhemmista. Vastaajista kuusi prosenttia kannatti isovanhempien tai muiden sukulaisten hoitoa ja kolme prosenttia yksityistä päiväkotia kunnan ostopalvelun kautta sekä yksityistä hoitoa. Nämä vastasivat hyvin myös todellista hoitotilannetta. Kotona hoitamista ilman vanhemman perhevapaata kannatti vain pari prosenttia.

Erityisesti alle 3-vuotiaille lapsille oli mieluisin hoitopaikka koti ja siellä perhevapaalla oleva vanhempi lasta hoitamassa (taulukko 24). Hieman harvempi lapsi oli kyselyhetkellä perhevapaalla olevan vanhemman hoidossa kotona.

Taulukko 24. Vastaajien nuorimman alle 3-vuotiaan lapsen nykyinen ja mieluisin

Hoitopaikka	Mieluisin		Nykyinen	
	n	%	n	%
1. Lapsen vanhempi perhevapaalla kotona	111	62.4	104	59.4
2. Kunnallinen päiväkot	29	16.3	34	19.4
3. Perhepäivähoidossa kunnan osoittamassa paikassa	23	12.9	22	12.6
4. Isovanhemmat/ muut sukulaiset hoitavat	4	2.2	4	2.3
5. Yksityisessä hoidossa	4	2.2	4	2.3
6. Yksityisessä päiväkodissa kunnan ostopalvelun kautta	4	2.2	2	1.1
7. Kotona	3	1.7	5	2.9
Yhteensä	178	100.0	175	100.0

hoitopaikka (n,%)

Kunnallisessa päivähoidossa puolestaan oli hieman useampi alle 3-vuotias lapsi kuin mitä vanhempien mielestä olisi ollut heille ihanteellinen hoitopaikka. Perhepäivähoidon osalta mieluisimman ja nykyisen hoitopaikan osuudet täsmäsivät hyvin. Muutamalle nykyistä useammalle olisi mieluisa hoitopaikka sen sijaan ollut yksityinen päiväkot kunnan ostopalveluna ja hieman nykyistä harvemmalle oma koti ilman vanhemman perhevapaata.

6.3.2 Satunnaiset lastenhoitojärjestelyt

Satunnaiset lastenhoito-ongelmat vastaajat ratkaisivat useimmin isovanhempien avulla (taulukko 25). Peräti 44 prosenttia kysymykseen vastanneista ilmoitti, että isovanhemmat hoitavat lapsia tarvittaessa. Ystävät ja tuttavat olivat seuraavaksi useimmin mainittu satunnainen lastenhoitoapu runsaan 10 prosentin osuudella. Tähän hoitajien joukkoon kuuluivat mm. ystävät ja tuttavat perheineen sekä hyvät työkaverit. Noin yhdeksän prosenttia vastaajista ratkaisi satunnaiset lastenhoito-ongelmat niin, että isommat sisarukset hoitivat pienempiä tai toinen vanhemmista jäi kotiin lasta hoitamaan. Eli vanhempi jäi pois töistä kun lapsi oli sairas tai teki töitä kotona ja jätti teatterin, konsertin tai oman harrastuksensa väliin. Noin viisi prosenttia vastaajista kertoi enojen, tätien ja setien olevan

hoitoapuna satunnaisesti. ”Muita sukulaisia” kuten lasten serkkuja ja isotäitejä sai apuun lähes kahdeksan prosenttia vastanneista.

Taulukko 25. Miten ratkaisette satunnaiset lastenhoito-ongelmanne? Vastaajien osuudet hoitajamainintojen mukaan (n, %)

	n	%
1. Isovanhemmat hoitavat	243	44.2
2. Ystävät ja tuttavat hoitavat	61	11.2
3. Toinen vanhemmista jää kotiin	50	9.1
4. Isommat sisarukset hoitavat pienempiä	49	8.9
5. Muut sukulaiset hoitavat	41	7.5
6. Tädit, enot ja sedät hoitavat	25	4.6
7. Kummit hoitavat	23	4.2
8. Lapsi naapurille hoitoon	13	2.5
9. Lapsenvahti kotiin	12	2.3
10. Ostopalveluna hoitaja	10	1.8
11. MLL:n lapsenvahti	7	1.3
12. Perhetyöntekijä/ hoitaja kaupungilta	5	0.9
13. Lapset mukaan	3	0.5
14. Työliukuman käyttö, työvuoron vaihto	2	0.4
15. Perhepäivähoito	1	0.3
16. Ensi- ja turvakodin tenavatupa	1	0.3
Yhteensä	550	100.0

Myös kummit ja naapurit olivat satunnaisten lastenhoito-ongelmien pelastus monille vastaajille. Erilaisia ulkopuolisia hoitajia ostopalveluna, kunnalta ja Mannerheimin Lastensuojeluliitolta käytettiin myös satunnaisesti. Lisäksi ongelmiin yritettiin keksiä erilaisia ratkaisuja, kuten se, että lapset otettiin mukaan lyhyeksi aikaa töihin tai kokoukseen tai vanhemmat järjestelivät työvuorojaan liukumia hyväksi käyttäen tai vaihtamalla työvuoroa.

Tämän luvun yhteenvedona voi todeta, että yli puolet vastaajien nuorimmista alle kouluikäisistä lapsista oli kunnallisen päivähoidon piirissä ja 42 % vanhempien tai sukulaisten hoidossa.

Alle kolmen vuoden ikäiselle lapselle ihanteellisena hoitopaikkana pidettiin pääsääntöisesti kotia. Kodin ulkopuoliseen hoitoon menevän lapsen oli vastaajien mielestä hyvä olla keskimäärin 25.5 kuukautta vanha. Useimmin mainittu ikä oli 36 kuukautta eli kolme vuotta. Alle kolmevuotiaille lapsille oli kotihoito vanhemman ollessa perhevapaalla erityisen suosittu hoitomuoto. Mieluisimpana hoitopaikkana sen mainitsi 62 prosenttia vastaajista. Alle vuoden ikäisen lapsen oli valmis laittamaan kodin ulkopuolelle hoitoon vain muutama prosentti vastaajista. Alle 30-vuotiaat kannattivat keskimäärin alhaisinta kodin ulkopuoliseen hoitoon menon ikää ja 40 – 49-vuotiaat korkeinta. Oman lapsiluvun kasvaessa myös lapsen hoitoon laittamisen ikä kohosi.

Satunnaiset lastenhoito-ongelmat vanhemmat ratkaisivat yleensä pyytämällä isovanhempia lasta hoitamaan. Myös vanhempien lasten, ystävien ja kummien muiden sukulaisten apuun luotti moni. Jonkinlaista palkattua apua käytti noin joka kymmenes vastaajista.

7. NÄKEMYKSIÄ YHTEISKUNNAN VASTUUSTA JA TUESTA

Kymmenessä vuodessa Suomen talouselämä on muuttunut varsin paljon. Vuonna 1997, ensimmäisen perhebarometrin aikaan, maa oli juuri selvinnyt syvästä talouslamasta, jonka yhteydessä monia perhe- ja sosiaalietuuksia oli heikennetty ja etuuksien saamisen ehtoja tiukennettu. Eikä näitä etuuksia ole korotettu lamaa edeltävälle tasolle talouselämän elpymisen myötäkään.

Vaikka talouskasvu on ollut varsin hyvää 2000-luvun alkupuolella, niin perhe-etuuksien parantaminen ja palauttaminen lamaa edeltävälle tasolle on edelleen ollut hidasta. Globalisoitunut talous, väestörakenteen muutos sekä työelämän hektisyys ja epävarmuus heijastuvat myös perheiden elämään. Erityisesti kuntien talous on ollut koetuksella, kun sosiaali- ja terveyssektori sekä opetustoimi ovat kamppailleet kunnissa myös osaavasta työvoimasta. Tuloerot ovat kasvaneet ja vaikeuksissa olevat perheet ovat entistä suuremmissa ongelmissa. Esimerkiksi lasten pahoinvointi ja nuorten ja aikuisten kasvanut alkoholinkäyttö ovat puhuttaneet viime vuosina varsin paljon.

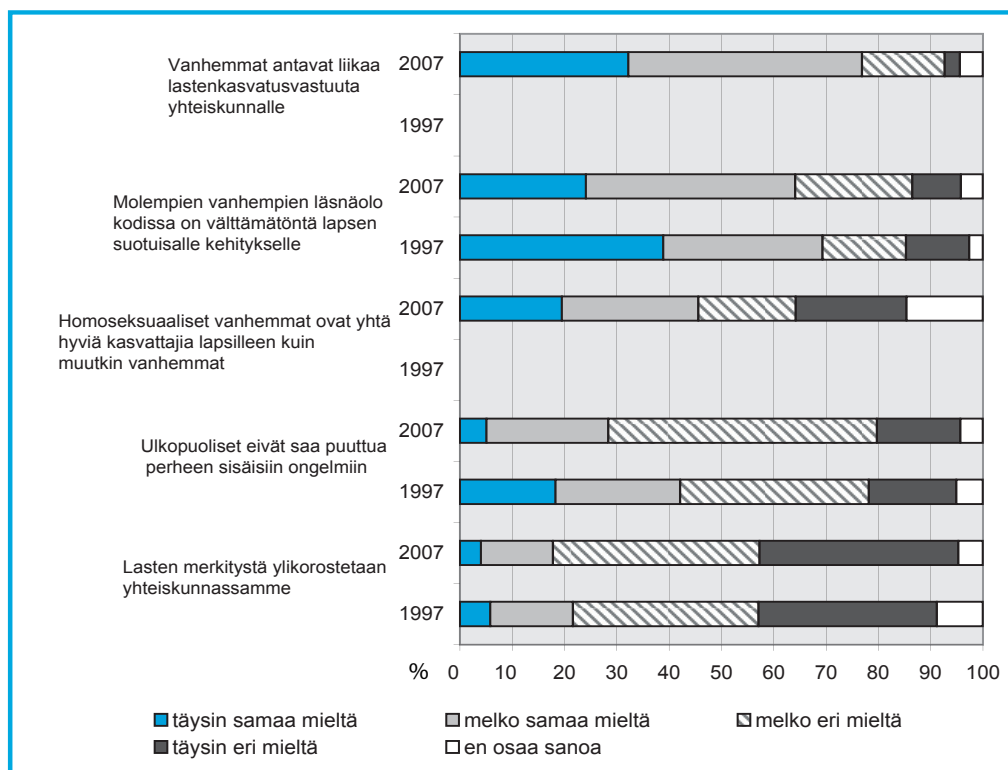
Tämän barometrin lopuksi tarkastelemme suomalaisten näkemyksiä yhteiskunnan antamasta tuesta perheille ja yksittäisille ihmisille. Mitä mieltä ollaan yhteiskunnan ja perheen välisestä vastuusta lasten- ja vanhusten hoivassa? Entä mitä ajatellaan nykyisten yhteiskunnan tukien riittävydestä ja millaisia yhteiskunnallisia muutoksia toivotaan toteutettavaksi lähitulevaisuudessa perheiden olojen parantamiseksi?

7.1 Yhteiskunnan ja perheen vastuu lastenhoidosta

Lasten hoitamiseen ja kasvattamiseen liittyviä mielipiteitä kyseltiin vastaajilta väitelauseiden muodossa¹⁴. Lähes neljä viidestä vastaajasta oli vähintäänkin melko samaa mieltä siitä, että ”Vanhemmat antavat liikaa lastenkasvatusvastuuta yhteiskunnalle” (kuvio 14). Toisaalta kaivattiin kuitenkin enemmän ulkopuolisten puuttumista perheen sisäisiin ongelmiin. Tätä piti suotavana noin 55 % vastaajista 1997, mutta vuonna 2007 jo 70 prosenttia. Lasten merkitystä ei myöskään koettu ylikorostettavan yhteiskunnassamme, vaikka lasten asemaan ja oloihin on viime vuosina kiinnitetty entistä enemmän huomiota.

¹⁴ Väitelauseisiin otettiin kantaa viisiportaisella asteikolla: 4=täysin samaa mieltä, 3=melko samaa mieltä, 2=melko eri mieltä, 1=täysin eri mieltä ja 0=en osaa sanoa.

Kuvio 14. Oletteko samaa mieltä väitteiden kanssa? Vastaajien osuudet mielipiteen mukaan (%) (1997 n=855, 2007 n=1560)

Puuttuvaa tietoa n. yksi prosentti kaikissa väittämissä.

Näkemyksiä erilaisista vanhemmuuden muodoista kysyttiin kahdella kysymyksellä. Enemmistö katsoi, että lapsi tarvitsee molemmat vanhemmat. Osuus oli kuitenkin laskenut kymmenessä vuodessa ja yksinhuoltajuudesta on siten tullut entistä hyväksytympää. Homoseksuaalisessa parisuhteessa eläviä vanhempia piti yhtä hyvinä kasvattajina kuin muitakin vanhempia noin puolet vastaajista. Tässä väitteessä mielenkiintoinen piirre oli se että 15 prosenttia, huomattavasti suurempi osa kuin muiden väitteiden kohdalla, oli vastannut ”en osaa sanoa”.

Kun vuoden 2007 väitteisiin vastaamista tarkasteltiin iän, sukupuolen ja koulutuksen sekä sen mukaan oliko vastaajalla itsellään lapsia¹⁵, niin väitettä ”vanhemmat antavat liikaa lastenkasvatusvastuuta yhteiskunnalle” kannattivat useimmin yli 40-vuotiaat vastaajat. Ulkopuolisten puuttumista perheen sisäisiin ongelmiin pitivät huonona erityisesti yli 50-vuotiaat vastaajat, vailla ammatillista koulutusta olevat ja miehet. Myös ne vastaajat joilla itsellään oli lapsia pitivät ulkopuolisten puuttumista perheen sisäisiin ongelmiin useammin

¹⁵ Analyysijä (ristiintaulukointi ja χ^2 - testi) varten luokittelu muutettiin kolmeluokkaiseksi: 1) en osaa sanoa, 2) täysin tai osittain eri mieltä ja 3) täysin tai osittain samaa mieltä.

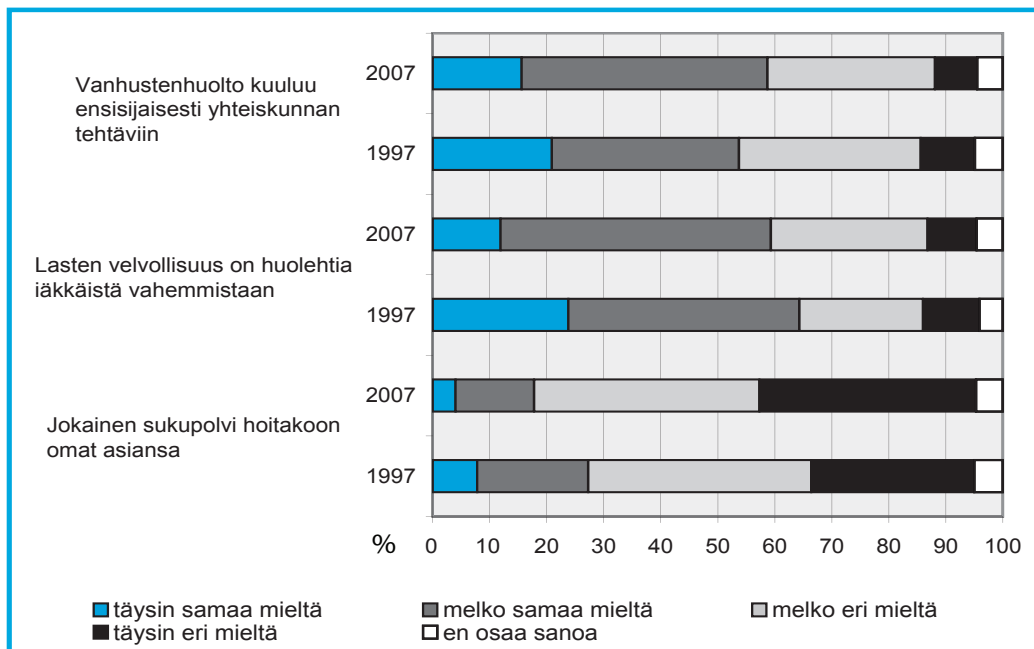
huonona kuin lapsettomat vastaajat. Lasten merkityksen ylikorostusta yhteiskunnassa näkivät useimmin yli 50-vuotiaat vastaajat sekä vähän koulutetut vastaajat.

Molempien vanhempien läsnäoloa kodissa pitivät useammin välttämättömänä puolestaan miehet. Korkeasti koulutetut olivat useimmin eri mieltä tämän väitteen kanssa. Naiset, korkeasti koulutetut, lapsettomat ja alle 40-vuotiaat vastaajat pitivät useimmin homoseksuaalissa parisuhteessa eläviä vanhempia yhtä hyvinä vanhempina kuin muitakin vanhempia.

7.2 Yhteiskunnan ja perheen vastuu vanhustenhoidosta

Miten vastaajamme suhtautuivat ikääntyneiden vanhempien auttamiseen? Kolme viidestä vastaajasta ajatteli vanhustenhoidon kuuluvan ensisijaisesti yhteiskunnan tehtäviin, mutta yhtä suuri osa piti lasten velvollisuutena huolehtia iäkkäistä vanhemmistaan (kuvio 15). Tämä kertonee siitä, että vastaajat toivovat lasten tekevän yhteistyötä yhteiskunnan eri tahojen kanssa ja näin takaavan hyvän hoidon vanhemmilleen. Kummankaan kysymyksen kohdalla ei ollut tapahtunut tilastollisesti merkitsevää muutosta vuodesta 1997. Sen sijaan vuonna 2007 entistä pienempi osa oli sitä mieltä, että kukin sukupolvi hoitakoon omat asiansa. Täysin eri mieltä tämän väitteen kanssa oli peräti kaksi viidestä vastaajasta vuonna 2007.

Kuvio 15. Mitä mieltä olette seuraavista sukupolvien välistä apua käsittelevistä väittämistä? Vastaajien osuudet mielipiteen mukaan (%) (2007 N=1560 ja 1997 N=855)

Puuttuvaa tietoa n. yksi prosentti kaikissa väittämissä.

Vuoden 2007 vastauksista tarkasteltiin väitteisiin suhtautumista vielä iän, sukupuolen, ja koulutuksen sekä sen mukaan onko vastaajalla itsellään lapsia. Vanhustenhuollon katsoivat useimmin kuuluvan yhteiskunnan tehtäviin vanhin, 50 – 59-vuotiaiden vastaajien ryhmä. Nuorimmassa, 20 – 29-vuotiaiden, ryhmässä oli eniten niitä, jotka eivät osanneet ottaa kantaa väitteisiin ”vanhustenhuolto kuuluu ensisijaisesti yhteiskunnalle” ja ”lasten velvollisuus on huolehtia iäkkäistä vanhemmistaan”. Miehet näkivät naisia useammin vanhustenhuollon kuuluvan ensisijaisesti yhteiskunnan tehtäviin. Yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet olivat väitteen kanssa useimmin eri mieltä ja ammatillisen koulun käyneissä oli paljon niitä, jotka eivät ottaneet kantaa väitteeseen. Vastaajat, joilla itsellään oli lapsia, kannattivat lapsettomia vastaajia harvemmin väitettä ”lasten velvollisuus on huolehtia iäkkäistä vanhemmistaan”.

Väitteen ”Jokainen sukupolvi hoitakoon omat asiansa” kanssa samaa mieltä olivat useimmin korkeintaan ammatillisen koulun käyneet vastaajat ja ne joilla itsellään oli lapsia. Myös vanhin 50 – 59-vuotiaiden ikäryhmä kannatti tätä näkemystä muita ikäryhmiä useammin. Eri mieltä väitteen kanssa olivat useimmin puolestaan yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet ja lapsettomat vastaajat sekä nuorin 20 – 29-vuotiaiden ikäryhmä.

7.3 Yhteiskunnan tukien saaminen ja riittävyys

Vuonna 2007 kysyttiin saiko vastaaja jotakin kahdeksasta yhteiskunnan eri tuesta sekä pyydettiin tuen saajia arvioimaan saamansa tuen riittävyyttä. Vuoden 1997 barometrissa oli kysyttyjä tukia vähemmän, joten vertailemme vain neljää eri tukea. Kysytyistä tukimuodoista opintotuen saajia oli kaikkein eniten vuonna 2007 (taulukko 26). Äitiysrahaa, asumistukea ja kotihoidontukea saatiin seuraavaksi useimmin.

Taulukko 26. Kuinka suuri osa vastaajista sai mainittuja yhteiskunnan tukia kyselyhetkellä tai oli saanut viimeisen 12 kuukauden aikana, vuosina 2007 ja 1997 ? (n, %)

	2007		1997	
	n	%	n	%
1. Äitiysraha ☐	77	13.4	-	-
2. Isyysraha ☐	24	7.6	-	-
3. Vanhempainraha ¥	71	8.0	29	5.2
4. Kotihoidontuki ¥	95	10.7	40	7.1
5. Toimeentulotuki *	72	4.6	51	6.0
6. Asumistuki*	157	10.1	98	11.5
7. Opintotuki ¥	143	16.1	-	-
8. Omaishoidon tuki*	12	0.8	-	-

¥ Mukana vain 20 – 45-vuotiaat vastaajat, joita vuonna 2007: 889 ja vuonna 1997:560.

* Mukana kaikki 20 – 59-vuotiaat vastaajat, joita vuonna 2007: 1560 ja vuonna 1997:855

☐ Mukana vain 20 – 45-vuotiaat naiset, joita oli 573 tai miehet, joita oli 316

Kun verrataan vuosien 2007 ja 1997 tilannetta, vanhempainrahan ja kotihoidontuen saajajoukot ovat kasvaneet (taulukko 26), mutta toimeentulotuen ja asumistuen saajien osuudet ovat pysyneet varsin samana. Vastaajista 54 prosenttia ei saanut mitään kysytyistä tuista vuonna 1997 ja 76 prosenttia vuonna 2007. Naisista 71 prosenttia vuonna 2007 ja 51 prosenttia vuonna 1997 ei saanut mitään kysytyistä tuista. Miehistä tuen saajia oli naisia vähemmän molempina vuosina, sillä vuonna 2007 mitään kysytyistä tuista ei saanut 83 prosenttia ja vuonna 1997 57 prosenttia. Vuonna 2007 sai yhtä mainituista tuista 47 ja kahta 35 prosenttia tukea saaneista vastaajista. Kolmea eri tukea sai 14 prosenttia ja sitä useampaa 4 prosenttia tuen saajista.

Taulukosta 27 näemme kuinka suuri osa naisista ja miehistä sai mitään yhteiskunnan tukea. Naisilla suurimmat tukiryhmät olivat asumistuki ja opintotuki. Asumistukea sai 11 prosenttia kaikista vastanneista 20 – 59-vuotiaista naisista ja opintotukea 19 prosenttia 20 – 45-vuotiaista naisista. Kolmanneksi useimmin naiset olivat saaneet kotihoidontukea.

Taulukko 27. Kuinka suuri osa naisista ja miehistä sai mitään tukea? (n, %)

	Naiset n= 949		Miehet n=608	
	n	%	n	%
1. Asumistuki	106	11.2	51	8.4
2. Toimeentulotuki	39	4.1	32	5.3
3. Omaishoidontukea	6	0.6	6	1.0
1. Opintotuki ☐	111	19.4	35	11.1
2. Kotihoidontuki ☐	88	15.4	7	2.2
3. Äitiysraha ☐	77	13.4	-	-
4. Vanhempainraha ☐	66	11.5	5	1.6
5. Isyysraha ☐	-	-	26	8.2
Yhteensä	493		162	

☐ Mukana vain 20 – 45-vuotiaat naiset, joita oli 573 tai miehet, joita oli 316

Miehet puolestaan saivat useimmin asumistukea, opintotukea ja isyysrahaa. Naisista huomattavasti suurempi osa sai vanhempainrahaa, kotihoidontukea, asumistukea ja opintotukea. Toimeentulotukea ja omaishoidontukea sai suunnilleen yhtä suuri osa miehistä ja naisista.

Vuonna 2007 kysyimme myös vastaajien puolisoiden tukien saantia (taulukko 28). Naisvastaajista kahdeksan prosenttia sai tai oli saanut viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana äitiysrahaa ja miesvastaajien puolisoista seitsemän prosenttia. Isyysrahaa puolestaan oli saanut neljä prosenttia miesvastaajista ja viisi prosenttia naisvastaajien puolisoista. Vanhempainraha, kotihoidontuki, opintotuki ja asumistuki olivat muutoin eniten saadut tukiryhmät niin vastaajilla kuin heidän puolisoillaankin.

Taulukko 28. Kuinka suuri osa vuoden 2007 vastaajista ja heidän puolisoistaan sai jotain mainittua tukea? (n, %)

	Vastaaja		Puoliso		Molemmat	
	n	%	n	%	n	%
1. Äitiysraha ▣	77	8.1	40	6.6	-	-
2. Isyysraha ▣	27	4.4	49	5.2	-	-
3. Vanhempainraha	71	4.6	38	2.4	5	0.3
4. Kotihoidontuki	95	6.1	34	2.2	2	0.1
5. Toimeentulotuki	72	4.6	8	0.5	4	0.3
6. Asumistuki	157	10.1	35	2.2	21	1.3
7. Opintotuki	146	9.4	51	3.3	25	1.6
8. Omaishoidon tuki	12	0.8	3	0.2	1	0.1
Yhteensä N=1560	657		258		58	

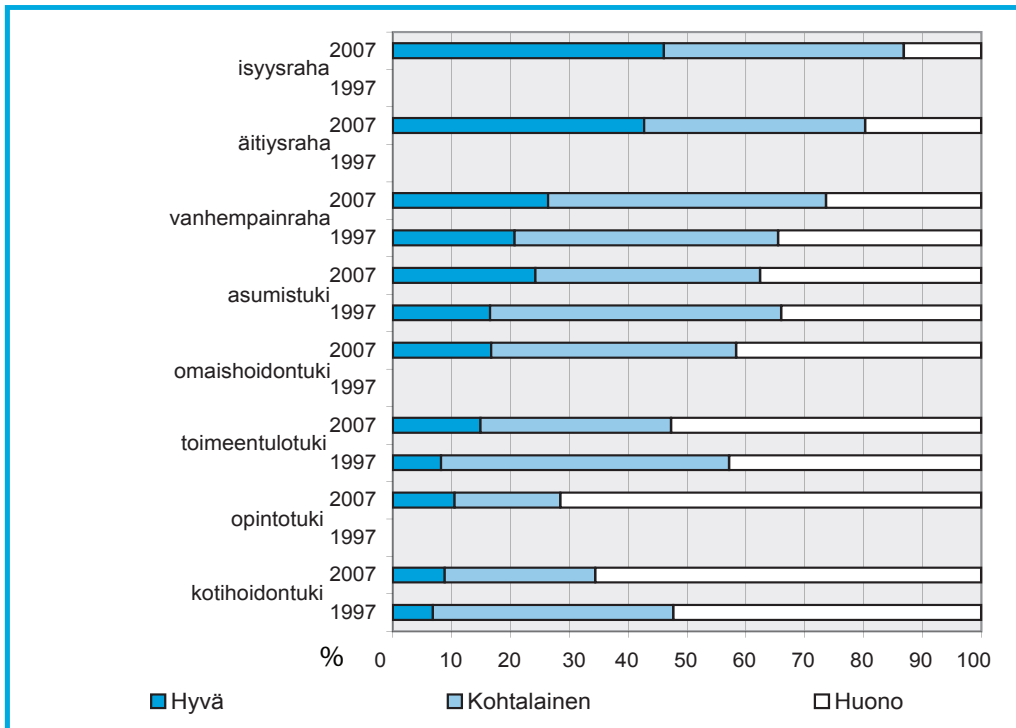
▣= suhteutettu vain naisvastaajiin n=949 ja miesvastaajiin n=608.

Vastaajissa oli hyvin vähän (3.7 %) sellaisia perheitä, joissa kumpikin puolisoista oli tuen saajia. Eniten oli pariskuntia, joissa molemmat saivat opintotukea ja seuraavaksi eniten perheitä joissa kumpikin puolisoista sai asumistukea

Kysyimme myös yhteiskunnan antamien tukien riittävydestä¹⁶. Kuten kuviosta 16 voimme havaita, isyys- ja äitiysraha arvioitiin riittävydeltään parhaiksi. Etuutta saaneista vastaajista 45 prosenttia arvioi niiden riittävyden hyväksi. Äitiys- ja isyysraha ovat ansiosidonnaisia etuuksia, joten etuuden suuruus vaihtelee sen mukaan kuinka suuret tulot etuuden saajalla on. Myös kolmanneksi riittävimmäksi arvioitu etuus, vanhempainraha, on ansiosidonnainen. Sen riittävyys arvioitiin hieman paremmaksi vuonna 2007 kuin 1997. Tulos voi olla yhteydessä koulutuksen lisääntymiseen ja ansiotulojen nousuun. Vuoden 2007 vastaajissa oli korkeasti koulutettuja enemmän kuin vuoden 1997 vastaajissa. Myös asumistuen riittävyttä piti hyvänä hieman suurempi osuus vuonna 2007 kuin kymmenen vuotta aiemmin. Omaishoidon tuen saajia oli vastaajissa vähän, mutta heistä kaksi viidestä arvioi sen riittävyden huonoksi.

¹⁶ Vuoden 1997 lomakkeessa asteikko oli 1) huono, 2) kohtalainen ja 3) hyvä. Vuoden 2007 lomakkeessa asteikko oli neljäportainen: 1) huono, 2) kohtalainen, 3) hyvä ja 4) erittäin hyvä. Analyysijä varten asteikko muutettiin kolmeportaiseksi yhdistämällä luokat kolme ja neljä.

Kuvio 16. Kuinka riittävää saamanne yhteiskunnan tuki mielestänne on? Vastaajien osuudet sen mukaan kuinka riittävänä mitäkin tukea piti (%). Vuonna 2007 N=74 – 172, omaishoidontuen kohdalla vain 12 vastaajaa. Vuonna 1997 N=29 – 97.

Toimeentulotuen riittävyyttä piti huonona puolet tuen saajista, kotihoidon tukea 66 prosenttia ja opintotukea peräti 70 prosenttia saajista. Toimeentulotuen ja kotihoidontuen kohdalla tuen riittävyyttä huonona pitävien osuus oli kasvanut kymmenessä vuodessa noin kymmenellä prosenttiyksiköllä.

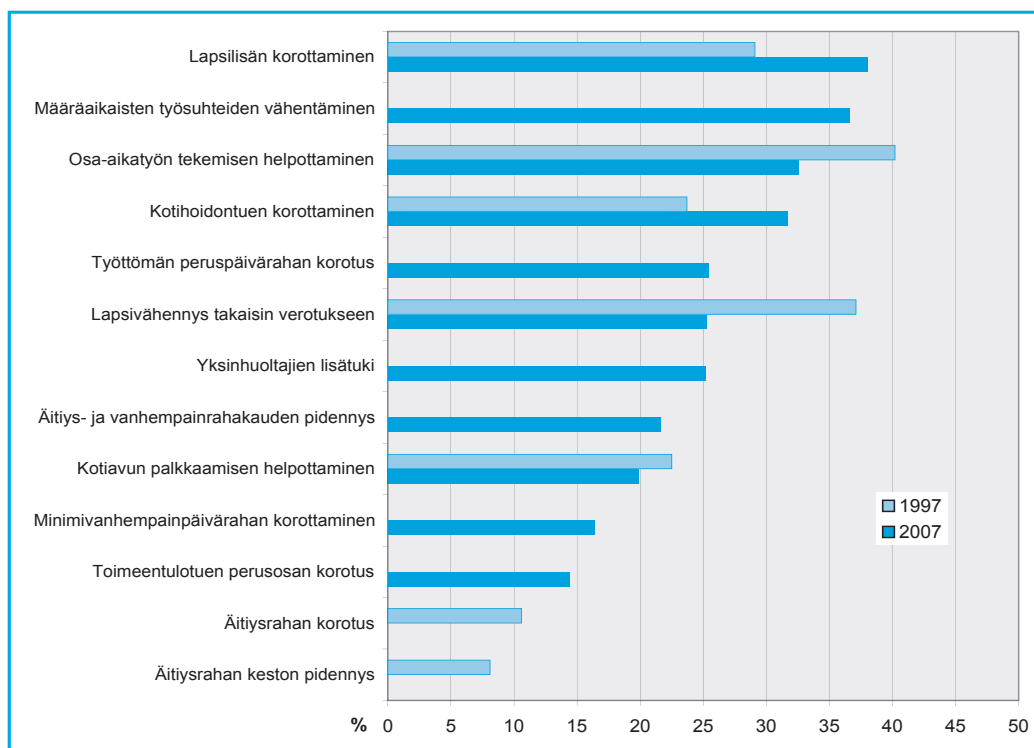
7.4 Toivotut muutokset

Sekä vuoden 2007 että 1997 barometrissa kysyttiin vastaajilta mitä yhteiskunnallisia muutoksia he haluaisivat toteutettavaksi lähitulevaisuudessa perheiden olojen parantamiseksi. Vuoden 1997 lomakkeessa annettiin kahdeksan ja vuoden 2007 lomakkeessa 11 eri vaihtoehtoa, joista piti valita kaksi vastaajan mielestä tärkeintä uudistusta. Lisäksi molempina vuosina vastaaja voi lisätä oman vaihtoehdon, jos listasta ei itselle tärkeää yhteiskunnallista muutosta löytynyt.

Vuoden 2007 vastaajat pitivät lapsilisän korottamista ja määräaikaisten työsuhteiden vähentämistä kaikkein tärkeimpinä yhteiskunnan muutostarpeina lähitulevaisuudessa (kuvio 17). Näitä muutoksia kannatti lähes kaksi viidestä vastaajasta. Lapsilisän korottamista pidettiin entistä tärkeämpänä, sillä vuonna 2007 sitä piti tärkeänä 38 % vastaajista kun vuonna 1997 vain 29 %. Seuraavaksi useimmin mainitut muutostarpeet olivat osa-aika-

työn tekemisen helpottaminen ja kotihoidontuen korotus, joita kannatti noin kolmasosa vastaajista. Osa-aikatyön tekemisen helpottaminen oli kymmenen vuotta aiemmin vielä tärkeämmäksi nähty yhteiskunnan muutos, mutta sen sijaan kotihoidontuen korotuksen tärkeys on kasvanut. Vuonna 2007 noin neljäsosa vastaajista piti tärkeänä työttömän peruspäivärahan korotusta, lapsivähennysten palauttamista verotukseen ja yksinhuoltajan lisätukea. Lapsivähennyksen palauttamista verotukseen pidettiin kymmenen vuotta aiemmin nykyistä tärkeämpänä.

Kuvio 17. Mitkä ovat mielestänne yhteiskunnallisia muutoksia, jotka tulisi toteuttaa lähitulevaisuudessa perheiden olojen parantamiseksi? Vaihtoehdon valinneiden vastaajien osuudet (%) (2007 N= 1560 ja 1997 N=855)

Äitiys- ja vanhempainrahakauden pidennystä sekä kotiavun palkkaamisen helpottamista kannatti viidesosa vuonna 2007. Kotiavun palkkaamisen helpottamista kannatti suunnilleen yhtä suuri osa vastaajista myös vuonna 1997. Vuonna 2007 vähiten kannatusta sai hieman yllättäen minimivanhempainpäivärahan korotus sekä toimeentulotuen perusosan korotus. Vuonna 1997 äitiysrahan korotusta ja keston pidennystä kannatti tosin vielä edellä mainittujakin pienempi osa.

Vuoden 2007 muutostoiveiden osalta selvitimme vielä sitä, miten yhteiskunnallisten muutostoiveiden kannatus vaihteli eri ikä-, sukupuoli- ja koulutusryhmissä sekä sosioekonomisissa¹⁷ ryhmissä. Lapsilisän korottamista toivovat erityisesti miehet ja 40 – 49-vuotiaat vastaajat. Kotihoidontuen korottamista kannattavat sen sijaan useammin 30 – 39-vuotiaat. Äitiys- ja vanhempainrahakauden pidennystä kannattavat useimmin iältään 20 – 39-vuotiaat vastaajat, eli ne jotka useimmin olivat itse pienten lasten vanhempia. Minimi vanhempainpäivärahan ja yksinhuoltajien lisätuen kohdalla ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja tarkasteltujen ryhmien välillä. Lapsivähennysten palauttamista verotukseen kannattivat erityisesti miehet, ikäryhmistä erityisesti 40 – 49-vuotiaat ja sosioekonomisista ryhmistä ylemmät ja alemmat toimihenkilöt. Myös kotiavun palkkaamisen helpottamista toivoivat useammin miehet, ylemmät toimihenkilöt ja yrittäjät sekä 40 – 59-vuotiaat vastaajat.

Määräaikaisten työsuhteiden vähentämistä kannattivat sosioekonomiselta asemaltaan työntekijöihin kuuluvat vastaajat. Naiset puolestaan kannattivat miehiä useammin osa-aikatyön helpottamista. Työttömän peruspäivärahan ja toimeentulotuen perusosan korotusta toivoivat 50 – 59-vuotiaat ja peruspäivärahan korotusta luonnollisestikin itse työttömänä olevat vastaajat.

¹⁷ Sosioekonomiset ryhmät, joita käytetty analyysissä: 1) johtavassa asemassa/ ylemmät toimihenkilöt, 2) alemmat toimihenkilöt, 3) työntekijät, 4) yrittäjät, 5) maatalousyrittäjät, 6) päätoimiset opiskelijat ja 7) työttömät/ lomautetut ilman palkkaa.

8. YHTEENVETOA

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella aloitettiin perhebarometrien teko vuonna 1997. Ensimmäinen barometri selvitti mikä on suomalaisten mielestä perhe, keitä henkilöitä omaan perheeseen kuuluu ja mitä perhe merkitsee. Lisäksi barometrissa tarkasteltiin mm. parisuhteen solmimista ja perheen perustamista. Myös lasten ja vanhusten hoiva ja yhteiskunnan tukien riittävyys perheille saivat oman huomionsa.

Perherakenteissa kymmenen vuoden aikana tapahtuneet muutokset tuovat oman uuden näkökulmansa aiheen tutkimiseen. Perheiden määrä on vuodesta 1997 kasvanut. Vuonna 1997 Suomessa oli 1 389 900 perhettä ja vuonna 2005 perheitä oli 1 426 000. Perheisiin kuuluvan väestön osuus on kuitenkin laskenut, sillä vuonna 2005 perheisiin kuului 76.8 % väestöstä ja 1997 perheisiin kuului 79.3 %. (Perheet 2005; Perheet 1997.) Suomi on eräs korkeimpien avioeronneisuuslukujen maista Euroopassa. Avioerojen seurauksena mm. uusperheiden määrä on kasvanut. Myös avoliitot ovat entisestään yleistyneet ja nykyään jo yli puolet perheiden esikoislapsista syntyy avioliiton ulkopuolella, pääasiassa avopareille (Perheet 2005). Asenteiden vapautumista edustavat uudet lait, jotka sallivat hedelmöityshoidot naisille parisuhteesta riippumatta ja samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteiden rekisteröinnin. Pitkään kiistelty hedelmöityshoitolaki saatiin voimaan vuonna 2007 ja laki rekisteröidyistä parisuhteista vuonna 2002. Synnyttävien ikäluokkien pieneneminen ja alhainen syntyvyys sekä väestön ikääntyminen tuovat oman leimansa perherakenteisiin.

Kymmenen vuoden aikana ympäröivä yhteiskunta on muutoinkin muuttunut varsin paljon. Vuonna 1997 elettiin vielä 1990-luvun alun syvän talouslaman jälkimainingeissa. 2000-luvulla taloudellinen kasvu on ollut tasaista ja työllisyys kohentunut huomattavasti. Toisaalta laman aikana tehtyjä perhepoliittisten etuuksien leikkauksia ja tiukennuksia ei ole täysin purettu. Laman jäljiltä jäi myös entistä suurempi jako hyvin ja huonosti pärjääviin perheisiin. Vaikka huonosti voivien lasten ja perheiden osuus ei ole kovin suuri, niin moniongelmaisten perheiden ahdinko on lisääntynyt ja elintasoerot ovat kasvaneet. Myös työelämä on muuttunut entistä epävarmemmaksi niin projektiluontoisuuden ja pätkättöiden kuin talouden ja kaupan globalisoitumisenkin vuoksi. Työpaikkoja katoaa Suomesta halvemman työvoiman maihin.

Barometrin vastaajat oli rajattu 20 – 59-vuotiaisiin äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuviin mannersuomalaisiin. Tämän selvityksen lopullisen aineiston muodostavat kaksi eri postikyselyaineistoa: talvella 2007 kerätty aineisto koostuu 1 560 naisen ja miehen vastauksista ja kesällä 1997 kerätty aineisto 855 naisen ja miehen vastauksista. Vastausprosentti oli 52 vuonna 2007 ja 47 vuonna 1997. Molempien vuosien aineistoissa naiset ja koulutetut vastaajat ovat olleet hieman yliedustettuina. Koulutuksen kohoaminen ja

työttömyyden aleneminen heijastuvat näissä aineistoissa. Vertailtavuuden säilyttämiseksi kyselylomake pyrittiin vuonna 2007 pitämään hyvin samankaltaisena kuin vuonna 1997, mutta lomaketta pyrittiin myös ajanmukaistamaan ja esimerkiksi kysymyspatteristoja laajennettiin monissa kysymyksissä.

8.1 Yhteenvetoa tuloksista

Tässä alaluvussa käydään läpi vielä saatuja tuloksia yhteenvedonomaaisesti. Tuloksia tarkastellaan soveltuvien osin myös aiempien tutkimusten valossa, mutta pääteemana on vertailu kahden tarkasteluvuoden 1997 ja 2007 välillä. Aiheet käydään läpi pitkälti sisällysluettelon mukaisessa järjestyksessä.

Mitä perhe suomalaisille merkitsee?

Aiempien tutkimusten mukaan suomalaiset arvostavat perhettä ja pitävät sitä tärkeänä osana elämäänsä (Liikanen 2004; Reuna 1998). Mitä merkityksiä perheellä sitten on? Perheen sosiaalinen aspekti korostui siis myös nyt aivan kuten vuonna 1997. Perhe merkitsi suomalaisille useimmin läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä ja yhdessä olemista sekä henkistä tukea. Läheisyyden mainitsi neljä viidestä vastaajasta. Huolta ja murhetta perhe merkitsi noin 16 prosentille vastaajista vuonna 2007. Viiteryhmän merkitys, eli ”kuuluminen johonkin”, oli kasvattanut eniten suosiotaan perheen merkityksenä kymmenessä vuodessa. Entistä useammalle vastaajalle perhe merkitsi myös läheisyyttä, yhdessä tekemistä, järjestystä elämässä ja perinteitä sekä suojaa. Ainoastaan velvollisuuden merkitys oli pienentynyt kymmenen vuoden aikana. Taloudellista turvaa perhe merkitsi noin kolmasosalle molempina vuosina. Erityisesti naisille perhe merkitsi kuulumista johonkin, perinteitä sekä taloudellista turvaa ja suojaa ulkopuolisia vastaan. Myös pysyvyyttä ja jatkuvuutta perhe merkitsi useammin naisille kuin miehille, mutta usein myös kahden ja sitä useamman lapsen vanhemmille. Miehille puolestaan perhe merkitsi useammin velvollisuutta. Huolta ja murhetta perhe merkitsi kolmen ja sitä useamman lapsen vanhemmille enemmän kuin muille.

Faktorianalyysin avulla perheen merkityksiä ryhmiteltiin suurempiin kokonaisuuksiin ja muodostettiin kolme faktoria: 1) ”perhe merkitsee läheisyyttä”, 2) ”perhe merkitsee suojaa ulkopuolisia vastaan” ja 3) ”perhe merkitsee velvollisuutta”. Perheen läheisyys- ja suojamerkityksiä kannattivat erityisesti naiset ja ne, joilla itsellään oli lapsia. Läheisyyden merkitystä korostivat myös vastaajat, joilla oli kokemuksia parisuhteesta. Velvollisuus perheen merkityksenä puolestaan korostui monilapsisten, pienituloisten sekä vähän koulutettujen vastauksissa.

Ketkä muodostavat perheen?

Vanhemmuus korostui vastaajien tavoissa määritellä perhettä. Lähes kaikki vastaajat katsoivat avioparin ja lasten sekä yksinhuoltajan ja lasten muodostavan perheen. Avopari ja

lapset sekä yhdessä asuvat isovanhemmat, vanhemmat ja lapset katsottiin perheeksi lähes yhtä usein. Lapset näyttivätkin olevan tärkein perheen määrittäjä. Parisuhde oli toinen perhettä määrittävä tekijä. Aviopari oli useimmin perheeksi katsottu parisuhdemuoto. Sitä seurasivat heteroseksuaaliset avoparit ja viimeisenä samaa sukupuolta olevat parit. Verisukulaisuuden merkitys perheen määrittäjänä tuli esiin siinä, että yksin asuvia ja ystävien kanssa eläviä ei katsonut perheeksi kuin vajaa kymmenen prosenttia vastaajista.

Yllättävin muutos vuosien 1997 ja 2007 vastauksissa oli se, että entistä harvempi vastaaja näki lapsettoman avioparin ja avoparin perheenä. Tämä korostaa jälleen lasten merkitystä perheen määrittäjänä. Erityisesti avoparien kohdalla lasten tärkeys perheen määrittäjänä tuli sikäläkin selkeästi esille, että entistä suurempi osa piti avoparia ja lapsia perheenä. Myös vanhempien, lapsien ja muualla asuvien isovanhempien pitäminen perheenä oli kasvanut. Suvaitsevaisuuden kasvusta erilaisia perheitä kohtaan kielii puolestaan se, että entistä useampi koki lapsettoman samaa sukupuolta olevan parin perheeksi. Samaa sukupuolta olevaa paria pitivät perheenä muita useammin korkeasti koulutetut, nuoret ja naiset. Naiset näyttivät muutoinkin olevan suvaitsevaisempia erilaisia perhemuotoja kohtaan kuin miehet.

Oma elämäntilanne näytti olevan vahvasti yhteydessä käsitykseen perheestä. Esimerkiksi lapsettomat vastaajat pitivät lapsetonta avio- ja avoparia useammin perheenä kuin vastaajat, joilla itsellään oli lapsia. Nuoret lapsettomat vastaajat pitivät myös vanhempia ja näiden muualla asuvia lapsia muita useammin perheenä.

Vastatessaan siihen, ketkä kuuluivat vastaajan omaan perheeseen niin puoliso, omat vanhemmat ja kotona asuvat lapset mainittiin useimmin lukeutuvan perheenjäseniin. Puolison mainitsi neljä viidestä, vanhemmat ja kotona asuvat lapset kolme viidestä. Seuraavaksi useimmin mainittuja olivat omat vanhemmat ja sisarukset, kotoa pois muuttaneet lapset ja lemmikkieläimet. Näitä piti perheensä jäsenenä noin 45 prosenttia vastaajista. Isovanhemmat, puolison vanhemmat ja lasten puoliset mainitsi kolmasosa. Yhdessä asuminen ja läheinen biologinen sukulaisuus, kaksi peräkkäistä sukupolvea, näyttivät siis määrittävän oman perheen yleisimmin.

Ydinperhekeskeisyys tuli esiin siinä, että kaikki ne vastaajat, joilla oli puoliso ja kotona asuvia lapsia lukivat nämä myös perheeseensä molempina tarkasteluvuosina. Tosin kotoa pois muuttaneet lapsensa luki perheeseensä noin 90 prosenttia vanhemmista vuonna 2007, joka on noin 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin 1997. Omat vanhempansa katsoi perheenjäsenikseen kaksi kolmasosaa niistä vastaajista joilla oli vanhemmat elossa, mutta puolison vanhemmat vain 40 prosenttia. Puolison lapset ja omat sisaruksensa katsoi perheenjäsenikseen noin puolet vastaajista, joilla oli kyseisiä henkilöitä elämässään. Vuonna 2007 luki sisaruksensa perheenjäsenikseen hieman useampi kuin kymmenen

vuotta aiemmin. Entisen puolisonsa laski perheenjäsenekseen vain viisi prosenttia niistä vastaajista, joilla oli ex-puoliso.

Oma elämäntilanne näytti tässäkin olevan erittäin tärkeä perhettä määrittävä tekijä. Ne vastaajat, jotka olivat itse äskettäin muuttaneet pois kotoa, eli nuoret, naimattomat, opiskelijat pitivät vanhempiaan ja sisarusiaan useimmin perheenjäseninä. Myös naiset pitivät näitä useammin perheenjäseninä kuin miehet. Mielenkiintoista oli, että miehet ja yrittäjät pitivät useimmin kotoa pois muuttaneita lapsiaan perheenjäseninä. Yrittäjät ja maatalousyrittäjät määrittivät myös muita useammin lastensa puoliset perheenjäseniksi. Lemmikkieläimiä puolestaan pitivät perheenjäseninä useimmin naiset, nuoret ja avoliitossa asujat.

Minkä tekijöiden perusteella ihmiset sitten määrittelevät perheenjäseniään? Kirkkaasti tärkeimmäksi tekijäksi nousi biologinen sukulaisuus, jonka mainitsi 91 prosenttia vastaajista. Vaikka moni tutkija (mm. Tolkki-Nikkonen 1990; Jallinoja 2000) on pitänyt tunnesiteitä nykyään perheen perustana, niin tunneside mainittiin tässä tutkimuksessa vasta biologisen sukulaisuuden jälkeen. Vahvan tunnesiteen mainitsi 68 % vastaajista. Taloudellisen sidonnaisuuden tärkeänä perheen määrittäjänä mainitsi vain noin kolmasosa.

Lähisukulaisuudesta kysyttiin vain vuonna 2007. Lähisukulaisiksi katsottiin useimmin oman synnyinperheen jäsenet eli vanhemmat ja sisarukset. Sen jälkeen tulivat isovanhemmat. Oma ydinperhe, eli puoliso ja omat lapset tulivat vasta näiden verisukulaisten jälkeen. Yli puolet vastaajista luki myös vanhempiensa sisarukset, puolison vanhemmat ja sisarukset sekä lastenlapset ja lasten puoliset lähisuvukseen. Eräänlainen lähisukulaisuuden raja näyttäisi kulkevan serkkujen ja puolison isovanhempien kohdalla, sillä alle puolet vastaajista ajatteli näiden sukulaisten yleensä kuuluvan lähisukulaisiin. Kuitenkin huomattava osa sisällytti heidät lähisukulaisten piiriin.

Millainen parisuhde ja miksi?

Avoliitossa eläminen on yleistynyt vähitellen 1970-luvulta lähtien. Nykyään jo yli puolet esikoislapsista syntyy avioliiton ulkopuolella, pääasiassa avopareille. (Perheet 2005; Väestömuutokset 2005). Vuoden 2007 vastaajista 30 % ja 1997 vastaajista 28 % eli avoliitossa. Avoliittojen pituus oli kasvanut, sillä vuonna 1997 vastanneiden avioliitot olivat kestäneet keskimäärin 6.5 vuotta ja kymmenen vuotta myöhemmin ne olivat pituudeltaan yhdeksän vuotta. Toisaalta avioliittoja on viime vuosina solmittu entistä enemmän (Väestömuutokset 2005). Vuoden 2007 kyselyn avioliittolaisistakin aikoi avioitua suurempi osa kuin vuonna 1997. Avioliittoa suunnitteli 37 % avioliittolaisista vuonna 2007 ja 32 % vuonna 1997.

Vuonna 2007 kolme viidestä avioliittolaisesta ei siis aikonutkaan avioitua ja yleisimmin esitetty syy siihen oli, etteivät he nähneet mitään erityistä syytä avioitumiselle. Valitettavasti

tätä syytä ei kysytty vuoden 1997 lomakkeessa, joten vertailua ei siltä osin voitu tehdä. Vertaillsamme syitä, jotka oli esitetty molempina kyselyvuosina, erosivat tärkeimmät syyt hieman toisistaan. Molempina vuosina useimmin mainittiin että avioliitto oli aikansa elänyt elämisenmuoto ja ettei vastaaja uskonut avioliiton kestävyYTEEN sekä se, että suhteesta irtipääsy oli helpompaa avioliitossa. Mutta vuonna 2007 tärkeimpien syiden joukossa oli myös oman taloudellisen riippumattomuuden arvostaminen ja vuonna 1997 puolestaan se, että tasa-arvo toteutuu paremmin avioliitossa kuin avioliitossa. Vuonna 1997 sellaiset syyt kuin työuran vakiinnuttaminen ennen avioitumista, avioliitossa elämisen edullisuus ja haluttomuus sitoutua olivat useammin esitettyjä syitä olla avioitumatta kuin kymmenen vuotta myöhemmin. Avioliitto näytti siis poliittisemmalla valinnalla 1997 kuin nykyään. Avioliitosta on tullut varsin tasavertainen elämisen muoto avioliiton kanssa.

Vuonna 2007 avioliittoon aikovista avoliittolaisista 82 prosenttia ilmaisi avioitumisaikumuksensa syyksi sen, että oli löytänyt ihmisen jonka kanssa halusi elää elämänsä. Tätä vaihtoehtoa ei kysytty vuonna 1997. Esitettyjä syitä vertailtaessa niiden havaittiin molempina vuosina pysyneen varsin samoina. Kolme yleisintä avioitumisen syytä olivat vuonna 2007 avioliiton tuoma turva, että aika avioitumiselle on kypsä sekä halu osoittaa että on kyse pysyvästä suhteesta. Vuonna 1997 syyt olivat siis samat, mutta järjestys päinvastainen. Eniten muutosta oli tapahtunut siinä, että vuonna 2007 mainittiin useammin avioliiton tuoma turva ja lasten hankkimisen ajankohtaisuus kuin 1997. Vastaajien mainitsemat kaikkein tärkeimmät syyt olivat vuonna 2007: että oli löytänyt ihmisen jonka kanssa halusi elää lopun elämänsä, että avioliitto oli taloudellisesti turvallisempi sekä halu osoittaa, että kyse oli pysyvästä suhteesta.

Aivan kuten avioon aikoneet avoliittolaiset, myös avioliiton jo solmineet vuoden 2007 vastaajat ilmoittivat useimmin avioitumisensa syyksi sen, että olivat löytäneet ihmisen jonka kanssa halusivat elää lopun elämänsä. Kyselyvuosien välisessä vertailussa olleet syyt olivat myös avioliiton jo solmineiden kohdalla pysyneet kolmen yleisimmän syyn osalta samoina: uskoi avioliiton kestävyYTEEN, avioituminen kuuluu asiaan pitkässä parisuhteessa ja avioliitto antaa enemmän turvaa. Mutta entistä useampi piti nyt avioliittonsa solmimiseen vaikuttaneena syynä uskoa avioliiton kestävyYTEEN, avioliiton antamaa suurempaa turvallisuutta, halua osoittaa, että oli kyse pysyvästä suhteesta ja halua turvata lapsen tulevaisuus. Avioliitto turvan antajana oli siis entistä tärkeämpi. Vuonna 2007 erityisesti naisten vastauksissa korostui avioliiton tuoman turvan näkökulma. Naiset korostivat myös uskonnollisia syitä ja sitä ettei suku hyväksy avioliittoa. Naiset halusivat miehiä useammin myös järjestää isot juhlat. Miehillä tärkeämpää oli puolestaan avioliiton solmimisella osoittaa, että kyse oli pysyvästä suhteesta.

Riidat parisuhteessa

Jokaisessa parisuhteessa on ajoittain joitain erimielisyyksiä. Pienet erimielisyydet kuuluvat läheisiin ihmissuhteisiin eivätkä ne tarkoita avioeron uhkaa. Tämänkin kyselyn mukaan yleisimmin riidat syntyivät kotitöistä, aivan kuten vuoden 1998 barometrissa (Reuna 1998). Muita yleisiä riidan aiheita olivat talouteen liittyvät asiat, lasten kasvatusta sekä työn ja perheen yhteensovittaminen. Samanlaisia tuloksia riidan aiheista on saatu myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Paajanen 2005 ja 2003; Melkas 2004). Vuosien 2007 ja 1998 välillä huomataan kuitenkin muutamia muutoksia. Kotitöistä riideltiin nyt aiempaa yleisemmin, mutta talouteen liittyvistä asioista, lasten kasvatuksesta, lomista ja juhlien vietosta sekä lemmikkien hoitamisesta riideltiin entistä vähemmän. Naiset näkivät miehiä useammin riitoja syntyvän kotitöistä, lasten hoidosta ja kasvatuksesta sekä alkoholin käytöstä ja talouteen liittyvistä asioista.

Lähes kaikkien vastaajien mielestä hyvin ”rankat syyt” kuten fyysinen ja henkinen väkivalta, uskottomuus ja alkoholiongelmien olivat hyväksyttäviä eron syitä. Toisaalta neljä viidestä hyväksyi eron syyksi myös puolisoitten erilleen kasvamisen, jolloin erotilanne voi ehkä olla rauhallisempi. Seksielämän ongelmat ja kumppaniin kyllästymisen koki noin puolet vastaajista hyväksyttäväksi avioeron syyksi ja lapsettomuuden noin kolmasosa. Epätasainen vastuunjakko kodin arjen tehtävistä ei vakuuttanut kuin kahta viidestä avioeron syynä vaikka kotitöistä eniten kodeissa riideltiin.

Entistä suurempi osa vastaajista piti vuonna 2007 hyväksyttävänä avioeron syinä lasten hyvinvointia, mustasukkaisuutta, psyykkisiä sairauksia ja taloudellisia asioita vuoteen 1997 verrattuna. Naisille hyväksyttäviä syitä olivat useammin lasten hyvinvointi, mustasukkaisuus, tekemisiä tai menemisiä liikaa rajoittava puoliso ja psyykkiset sairaudet sekä vastuunoton vaikeudet, alkoholin väärinkäyttö ja vaikeudet selvittää erimielisyyksiä sekä lapsettomuus. Miehillä puolison nalkutus ja puolisoon kyllästyminen olivat puolestaan useammin perusteltuja avioeron syitä. Nämä tulokset vastasivat hyvin vuoden 2003 perhebarometrin avioliitossa eläneiden vastaajien näkemyksiä mahdollisista avioeron syistä (Paajanen 2003).

Yhteydenpito ja muista ihmisistä huolehtiminen

Vastaajien sosiaalista verkostoa tarkasteltiin kysymällä keiden ihmisten kanssa on tekemisissä ja kuinka usein. Yhteydenpitoa puolisoon ja kotona asuviin lapsiin ei kuitenkaan tarkasteltu. Useimmin yhteydessä oltiin molempina tarkasteluvuosina omiin muualla asuviin lapsiin ja omaan äitiin. Näihin henkilöihin noin viidesosa piti yhteyttä päivittäin ja neljä viidestä vähintään viikoittain. Läheiset ystävät ja oma isä olivat seuraavaksi useimmin mainitut henkilöt ja heihin piti yhteyttä noin kolme viidestä vähintään viikoittain. Isien läsnäolo aikuisten elämässä poikkeaa siis huomattavasti äidin läsnäolosta. Naiset pitivät yhteyttä useammin päivittäin äitiinsä ja miehet isänsä. Naapureihin, sisaruksiin ja

puolison vanhempiin piti vähintään viikoittain yhteyttä kaksi viidestä. Päivittäinen yhteydenpito naapureihin oli kymmenessä vuodessa vähentynyt huomattavasti. Työtovereita vapaa-ajalla, omia isovanhempia ja puolison isovanhempia tavattiin pääasiassa muutaman kerran vuodessa.

Elämänvaihe oli yhteydessä myös sosiaalisiin verkostoihin vuoden 2007 aineistossa. Esimerkiksi nuoret äskettäin lapsuudenkodistaan pois muuttaneet ja ne joilla ei ole omaa perhettä pitivät usein yhteyttä lapsuudenperheeseensä viikoittain ja päivittäin. Toisaalta myös työttömät vastaajat pitivät usein päivittäin yhteyttä vanhempiinsa. Sen sijaan kuukausittain tai sitä harvemmin olivat vanhempiensa kanssa tekemisissä ne vastaajat, jotka olivat johtavassa asemassa, vähintään kolmen lapsen vanhemmat ja yli 40-vuotiaat. Maaseudulla ja kuntataajamissa päivittäinen yhteydenpito omiin ja puolison vanhempiin oli tavallisempaa, kun taas pääkaupunkiseudulla yhteyttä pidettiin useammin kuukausittain. Michissä oli myös enemmän niitä jotka pitivät vain muutaman kerran vuodessa yhteyttä muualla asuviin lapsiinsa, vanhempiinsa ja isovanhempiinsa.

Elämäntilanne heijastui myös yhteydenpidossa muihin ihmisiin kuin sukulaisiin. Henkilöt, jotka eivät eläneet parisuhteessa, nuoret ja opiskelijat pitivät useimmin yhteyttä ystäviinsä päivittäin. Yrittäjät sekä maanviljelijät ja avioliitossa elävät pitivät useammin yhteyttä näihin vain muutaman kerran vuodessa. Naapurien kanssa pitivät puolestaan useimmin päivittäin yhteyttä eronneet, lesket ja monilapsiset vastaajat sekä yli 50-vuotiaat. Viikoittainen yhteydenpito naapureihin oli tavanomaisinta 40 – 50-vuotiaille vastaajille ja avioliitossa eläville. Useimmin työkavereitaan vapaa-ajallaan tapasivat naimattomat ja lapsettomat vastaajat ja harvimminkin avioliitossa elävät. Suurissa kaupungeissa ystäviin oltiin usein yhteydessä viikoittain ja maaseudulla korkeintaan kuukausittain, mutta maaseudulla tavattiin useammin naapureita kuin kaupungeissa.

Kun tarkasteltiin avioerojen ja uusperheiden luomia ihmissuhteita, niin yhteydenpito puolison lapsiin oli kaikkein yleisintä. Päivittäin puolisonsa lapsia tapasi viidesosa ja vähintään viikoittain puolet niistä vastaajista, joiden puolisoilla oli lapsia aiemmista suhteista. Näissä tapauksissa puolison lapset asuvat vastaajan kanssa ainakin joka toinen viikko. Suomessa onkin joukko ihmisiä, jotka jakavat arkensa lasten kanssa vaikka he tilastoissa näkyvät lapsettomina. Omia sisarpuolia tapasi vähintään kuukausittain noin kaksi viidestä. Puolet aiemmassa suhteessa eläneistä ei tavannut lainkaan ex-puolisoaan ja ex-puolisonsa lapsia.

Kun vastaajilta tiedusteltiin huolehtivatko he palkatta jostakusta hoivaa tai apua tarvitsevista ihmisistä (joka ei ole oma alaikäinen lapsi), niin 26 % vastaajista vuonna 2007 ja 24 % vuonna 1997 huolehti jostakusta. Useimmin hoivaajat löytyivät kuntataajamista ja -keskuksista, harvimminkin pääkaupunkiseudulta. Vuonna 2007 oma äiti oli useimmin

mainittu huolehdittava ja autettava. Äidistään ilmoitti huolehtivansa 43 % niistä jotka antoivat palkatonta hoivaa. Seuraavaksi useimmin mainittiin lastenlapset, isä ja puoliso, joista kustakin piti huolta noin viidesosa. Apua annettiin pääasiassa yhdelle henkilölle. Vähintään viikoittain apua antoi noin 71 % ja päivittäin kolmasosa auttajista. Vertailua vuosien 2007 ja 1997 välillä voitiin tehdä vain lastenlasten sekä omien ja puolison vanhempien suhteen, mutta yhtä suuri osa vastaajista ilmoitti huolehtivansa näistä henkilöistä molempina vuosina.

Lastenhoito

Nykyään viidesosa alle kolmevuotiaista lapsista ja kolme viidestä 3-5 vuotiaista hoidetaan kunnallisessa päivähoidossa, pääosin päiväkodeissa (Fränkilä ym. 2006). Barometrin vastaajat pitivät lapselle hyvänä ikänä mennä kodin ulkopuoliseen hoitoon keskimäärin 2.1 vuotta. Korkeinta ikää kannattivat 40 – 49-vuotiaat vastaajat (2.3 vuotta) sekä kolmen tai useamman lapsen vanhemmat (2.3. vuotta). Vastaajien nuorimmista, alle kouluikäisistä lapsista lähes kaksi viidestä hoidettiin kunnallisessa päiväkodissa ja kolmasosa kotona perhevapaalla olevan vanhemman toimesta. Kunnallisessa perhepäivähoidossa näistä lapsista oli noin 15 prosenttia. Kun vastaajilta tiedusteltiin mieluisinta hoitopaikkaa nuorimmalle lapselle niin kotihoito ja päiväkotitoi vaihtoivat paikkaa, eli kaksi viidestä ilmoitti kotihoidon mieluisimmaksi hoitopaikaksi ja kolmasosa päiväkodin. Erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla oli vastaajien mielestä mieluisin hoitopaikka koti (62 %), mutta alle kolmevuotiaista 59 prosenttia olikin perhevapaalla olevan vanhemman hoidossa kotona. Satunnaiset lastenhoito-ongelmat vanhemmat ratkaisivat pääasiassa isovanhempien avulla. Peräti 44 prosenttia vastaajista ilmoitti isovanhempien hoitavan tarvittaessa lasta satunnaisesti. Usein lastenhoito-ongelma ratkaistiin myös siten, että ystävät tai tuttavat hoitivat lapsia, toinen vanhemmista jäi kotiin tai isommat sisaruksetkin hoitivat pienempiä.

Yhteiskunnan vastuu hoivassa

Lasten kasvatukseen ja lapsista huolehtimiseen sekä vanhusten hoivaan liittyviä kysymyksiä tarkasteltiin vielä niin erilaisten perheiden kuin perheen ja yhteiskunnan välisen vastuunjaon näkökulmasta.

Vastaajista peräti neljä viidestä oli sitä mieltä, että vanhemmat antavat liikaa lastenkasvatustuvastuuta yhteiskunnalle. Toisaalta vuonna 2007 vastaajista 70 prosenttia näki hyvänä ulkopuolisten puuttumisen perheen sisäisiin ongelmiin ja kymmenessä vuodessa näin ajattelevien osuus oli kasvanut noin kymmenellä prosenttiyksiköllä. Lasten merkitystä ei myöskään koettu ylikorostettavan yhteiskunnassamme, peräti neljä viidestä ajatteli näin. Molempien vanhempien läsnäoloa kodissa piti välttämättömänä lapsen suotuisalle kehitykselle noin kolme viidestä vastaajasta. Heidän määränsä oli kuitenkin laskenut kymmenessä vuodessa. Yksinhuoltajuudesta on siis tullut entistä hyväksyttävämpää. Lähes puolet vastaajista piti myös homoseksuaalisia vanhempia yhtä hyvinä kasvattajina kuin

mitakin vanhempia. Näin ajattelivat muita useammin korkeasti koulutetut, naiset ja nuoret vastaajat.

Kolme viidestä vastaajasta vuonna 2007 piti vanhustenhuoltoa ensisijaisesti yhteiskunnan tehtävänä, mutta toisaalta yhtä suuri osa vastaajista piti lasten velvollisuutena pitää huolta iäkkäistä vanhemmistaan. Yhteiskunnan tehtäväksi lasketaan kenties ensisijaisesti rakenteiden luominen esimerkiksi laitosten ja hoivapalvelujen muodossa, mutta huolenpito olisi lopulta yhteistyötä hoidettavan lasten ja omaisten kanssa. Kun verrataan vuosia 2007 ja 1997, niin yhteiskunnan vastuun kannatus oli hieman kasvanut ja lasten vastuun kannatus vähentynyt. Vain viidesosa vastaajista oli sitä mieltä, että jokaisen sukupolven tulisi huolehtia omista asioistaan. Näin ajattelivat useimmin vähän koulutetut ja vanhin yli 50-vuotiaiden ikäryhmä. Ajatuksen vastustajat löytyivät useimmin lapsettomista, nuorista ja korkeasti koulutetuista.

Yhteiskunnan tuet

Lopuksi tarkasteltiin vastaajien näkemyksiä yhteiskunnan tuista sekä sitä, millaisia yhteiskunnan muutoksia pidettiin tärkeinä lähitulevaisuudessa lapsiperheiden hyvinvoinnin takaamiseksi.

Kuluneen vuoden aikana yhteiskunnan tuista eniten oli saatu opintotukea, äitiysrahaa, kotihoidontukea ja asumistukea. Verrattaessa vuoteen 1997 vanhempainrahan ja kotihoidontuen saajien osuudet olivat kasvaneet. Vastaajista 76 prosenttia ei saanut vuonna 2007 mitään kysytyistä kahdeksasta yhteiskunnan tuesta. Yhtä tukea sai 47 % ja kahta eri tukea 35 %. Useampaa kuin kolmea eri tukea sai 4 % vastaajista. Naiset saivat monia yhteiskunnan tukia kuten opintotukea, kotihoidontukea ja vanhempainrahaa miehiä useammin. Vuoden 2007 vastaajista vain 3.7 % oli sellaisia, joiden perheessä molemmat puolisoista saivat jotain tiettyä yhteiskunnan tukea esim. asumistukea. Parhaaksi riittävyydeltään arvioitiin ansiosidonnaiset tuet kuten äitiys- ja isyysraha sekä vanhempainraha. Heikoimpana pidettiin opintotuen, kotihoidontuen ja toimeentulotuen riittävyyttä. Kotihoidontukea ja toimeentulotukea pidettiin vuonna 2007 jopa riittämättömämpinä kuin vuonna 1997. Kotihoidontuen reaaliarvon kehitys onkin ollut varsin huonoa tänä aikana. Laman vuoksi vuonna 1995 ja 1996 tuen tasoa alennettiin ja vasta vuonna 2005 tilannetta hieman korjattiin tuen pienellä korotuksella. Lamaa edeltänyttä vuoden 1992 tasoa ei ole vielääkään saavutettu. (STM 2006.)

Vastaajat pitivät lapsilisän korotusta tärkeimpänä yhteiskunnallisena muutoksena, joka pitäisi toteuttaa lähitulevaisuudessa perheiden olojen parantamiseksi. Myös määräraikaisten työsuhteiden vähentäminen, osa-aikatyön tekemisen helpottaminen ja kotihoidontuen korottaminen olivat usein esitettyjä toiveita. Lapsilisän ja kotihoidontuen korotusta pidettiin vuonna 2007 tärkeämpinä kuin vuonna 1997. Sen sijaan osa-aikatyön tekemisen

helpottaminen ja verotuksen lapsivähennykset olivat nyt uudistuslistalla vähemmän pinnalla kuin kymmenen vuotta aiemmin.

8.2 Keskustelua

Vaikka avioerot ovat yleistyneet ja perhemuodot moninaistuneet 1970-luvulta lähtien, ei näytä olevan syytä huoleen perheen katoamisesta. Päinvastoin olemme viime vuosina todistaneet perheen kasvavaa merkitystä. Tästä kieli muun muassa avioliittojen solmimisen lisääntyminen ja vilkas perhettä puolustava keskustelu julkisuudessa (Jallinoja 2006; Väestömuutokset 2005).

Suomalaiset arvostavat perhettä ja pitävät sitä tärkeänä osana elämäänsä (Liikanen 2004; Reuna 1998), toisaalta perheen arvostus ei valitettavasti aina näy ihmisten käyttäytymisessä. Työ vie voiton perheestä ajankäytössä kovin usein. Esimerkiksi vuoden 2006 perhebarometrin kyselyyn vastanneista isistä kaksi viidestä oli sitä mieltä, että työ vie liikaa aikaa perheeltä ja yhtä suuri osa teki usein ylitöitä tai pitkää työpäivää (Paajanen 2006).

Ydinperhe on edelleen tärkeä ihanne ja käytäntö, mutta ilman että se torjuisi muita perhemuotoja. Professori Sonya Michel piti Yliopistolehden haastattelussa syyskuussa 2007 mahdollisena, että perherakenteiden muutoksen myötä ydinperhe väistyisi perheideaalin paikalta (Arivaara 2007). Meidän tulostemme mukaan ydinperhe kyllä puolustaa asemiaan, mutta muut perhemuodot ovat samalla nousemassa sen rinnalle. Perheen muodostavat vastaajien mielestä mies, nainen ja heidän lapsensa tai yksi vanhempi ja lapset. Entistä useammin hyväksytään monenlaiset perheet ja parisuhteet. Avoliitosta on tullut jo lähes tasavertainen elämisen muoto avioliiton rinnalle ja yksinhuoltajien perheet sekä samaa sukupuolta olevien parien perheet ovat kasvattaneet hyväksyttävyyttään kymmenessä vuodessa. Ehkä tämä moninaisuuden hyväksyminen kertoo siitä, että näitä perheitä on entistä enemmän ihmisten lähipiirissä. Hyväksymiseen on varmasti vaikuttanut myös vilkas yhteiskunnallinen keskustelu seksuaalivähemmistöjen ja yksinäisten naisten oikeuksista tasa-arvoiseen lainsäädäntöön.

Jos katsoo ihmisten tosiasiallisia perhesiteitä, ne ulottuvat tilastollisten ja talouskohtaisten rajojen yli. Vanhemmat pitävät usein poismuuttaneita lapsiaan perheenjäseninä. Omiin vanheneviin vanhempiin, erityisesti äitiin pidetään aikuisena runsaasti yhteyttä ja häntä myös hoivataan useimmin säännöllisesti. Mutta erityisesti uusperheissä perheenmäärittely on usein hankalaa. Yhä useammin perhe on se, minkä perheekseen kokee ja perheeseen sisältyvät ne ihmiset jotka kukin haluaa perheeseensä sisällyttää. Perheen määrittelystä on tullut hyvin henkilökohtainen asia, jopa samassa kotitaloudessa elävien henkilöiden keskuudessa voi olla hyvin erilaisia perhettä koskevia käsityksiä. (Castren 2007.) Tämän barometrinkin mukaan yhdessä asuminen oli aikuisille tärkeä perheenmäärittäjä myös uusperheessä, ex-puolisoa ei juuri kukaan pitänyt perheenjäsenenään, mutta puolisoaan

lähes kaikki. Aino Ritala-Koskinenkin (2001) kuvaa väitöskirjassaan uusperheiden perhekäsityksiä siten, että uusperhe voi aikuiselle edustaa uutta perhettä, mutta lasten merkitykselliset suhteet eivät itsestään selvästi rajaudu siihen ja toisaalta kaikki uusperheen sisäiset suhteet eivät välttämättä ole lapselle henkilökohtaisesti tärkeitä. Uusperheiden perhesiteistä ja yhteydenpidosta pitäisikin tehdä lisää tutkimusta.

Vaikka tunnesuhteen tärkeydestä puhutaan paljon, niin biologinen sukulaisuus oli useammalle tärkeämpi perhettä määrittävä tekijä kuin vahva tunnesuhde. Tunnesuhde oli tärkeä pysyvän parisuhteen ja avioliiton perustana. Lisäksi mielenkiintoinen piirre oli se, että verrattuna 10 vuotta sitten saatuihin tuloksiin lasten asema perheen määrittäjänä on entistä vahvempi. Monen mielestä vasta lapset tekevät perheen. Lapset olivat jopa vahvempi perheen määrittäjä kuin parisuhde.

Parisuhteella on myös paljon paineita, koska siihen ladataan paljon odotuksia ja ollaan tietoisia riskeistä (Jallinoja 2000; Ketokivi 2005). Professori Michel oli sitä mieltä, että jos ydinperheen ideaali murtuu, esimerkiksi avioeron kautta, ei se poista ihmisten tarvetta saada perheen suomaan turvaa eikä tarvetta huolehtia (Arivaara 2007). Niinpä esitään ”uutta mahdollisuutta”, uutta romanttista rakkautta ja parisuhdetta (Jallinoja 2000). Yllättäen avioliitosta ja perheestä haettiinkin entistä enemmän suojaa ja turvaa itselle ja lapsille. Turvallisuuden hakeminen korostui erityisesti naisten vastauksissa. Ehkä taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden kasvu, pätkätyöt ja työelämän hektisyys sekä epävarmuus ovat lisänneet turvallisuuden hakemista perheestä ja avioliitosta.

Lähisukulaisiin kuuluivat vastaajien mielestä ennen kaikkea oman lapsuudenperheen jäsenet, eli omat vanhemmat ja sisarukset sekä isovanhemmat. Myös lastenlapset, puolison vanhemmat ja omien vanhempien sisarukset olivat usein lähisukuun laskettavia henkilöitä. Myös lasten puoliset ja puolison sisarukset kuuluivat vastaajajoukosta vähintään puolen lähisukuun. Useimmin lähisukuun mainitut henkilöt kuten omat vanhemmat ja sisarukset sekä omat kotoa pois muuttaneet lapset olivat hyvien ystävien ohella myös niitä, joihin pidettiin kaikkein useimmin yhteyttä ja joista huolehdittiin, kun he tarvitsivat apua ja hoivaa. Yllättävää oli se, että vaikka isovanhemmat katsottiin kuuluvaksi lähisukuun, heihin pidettiin varsin harvoin yhteyttä, eivätkä he olleet myöskään autettavien listalla ensimmäisten joukossa. Olisikin mielenkiintoista selvittää lisää, ovatko yhteydenpidon vähäisyyteen isovanhempien kanssa yhteydessä esimerkiksi pitkät välimatkat.

Kuten aiemmissakin perhebarometreissa, lopuksi selvitimme mitä yhteiskunnan muutoksia vastaajat toivoivat perheiden olojen parantamiseksi lähitulevaisuudessa. Lapsilisän korottaminen ja määräaikaisten työsuhteiden vähentäminen nousivat jälleen kärkeen kuten vuoden 2005 perhebarometrissakin (Paajanen 2005). Muita usein kannatettuja yhteiskunnan toimia olisivat osa-aikatyön tekemisen helpottaminen ja kotihoidontuen

korotus. Eli muutostoiveet kohdistuivat pääasiassa suoriin tulonsiirtoihin ja työn ja perheen yhteensovittamisen helpottamiseen. Kun verrattiin vuosien 1997 ja 2007 toiveita, niin 1997 toivelistan kärjessä olleet osa-aikatyön tekemisen helpottaminen ja lapsivähennyksen toivominen takaisin verotukseen olivat menettäneet kannatustaan vuonna 2007 ja sen sijaan kannatusta oli lisännyt kymmenen vuoden takaisesta lapsilisän ja kotihoidontuen korottaminen.

Lähteet:

- Arivaara, Elli. 2007. Oikea perhe – vai väärä? Professori Sonya Michelsin haastattelu. *Yliopisto* 9/2007, s. 8.
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Castren, Anna-Maija. 2007. Perheen tulevaisuus. Onko perheellä tulevaisuutta? Teoksessa V. Hataara & H. Westermarck (toim.) *Rakkauden evoluutio*. *Studia Generalia*. Helsingin yliopiston Vapaan sivistystyön toimikunta, Helsinki, s. 194–209.
- Fränkkilä, Niilo, Tarja Kahiluoto ja Merja Kivistö. 2006. Lasten päivähoiton tilannekatsaus. Syyskuu 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Saatavana [www-muodossa: http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/7081/index.htm](http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/7081/index.htm)
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Häggman, Kai. 1994. Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa. *Historiallisia Tutkimuksia* 179, Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Häggman, Kai. 1996. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11. Helsinki.
- Jallinoja, Riitta. 2006. Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta. 2000. Perheen aika. Helsinki: WSOY.
- Jokela, Markus. 2005. Geenit jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. *Sosiologia* 1/05, s. 4–18.
- Ketokivi, Kaisa. 2002. Vapauden lumo ja vastuun taakka. Perheen perustaminen pidentyneen nuoruuden kulttuurissa. *Sociologia pro gradu –tutkielma*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta. Saatavana <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/3399/vapauden.pdf?sequence=1>.
- Ketokivi, Kaisa. 2005. Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. Helsinki, s. 10–137.
- Kontula, Osmo ja Elina Haavio-Mannila. 1995. *Sexual Pleasures: Enhancement of Sex Life in Finland, 1971 - 1992*. Dartmouth. Hampshire.
- Liikanen, Merja. 2004. Vapaa-aika – työn vastakohta, harrastuksia vai vapautta? *Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus* 2/2004.
- Lemmikki vakuutetaan yhä useammin. 2007. MTV3 uutiset. Saatavana [www-muodossa: http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2007/07/543365.9.8.2007](http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2007/07/543365.9.8.2007).
- Melkas, Tuula. 2004. Tasa-arvobarometri 2004. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Julkaisuja 2004:20. Helsinki.
- Nikander, Timo. 1996. Perheiden muodostuminen ja hajoaminen. Avo- ja avioparien yhteen ja erilleen muutto. *Tilastokeskus, Väestö* 1996:17. Helsinki.
- Nätkin, Ritva. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg ja R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 16 – 38.
- Oinonen, Eriikka. 2004. *Finnish and Spanish Families in Converting Europe*. Tampereen yliopisto, sosiologian väitöskirja. *Studies in European Societies and Politics*, Tampere University Press, Tampere. Saatavana: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6093-6.pdf>
- Ozment, Steven 2001. *Ancestors – The Loving Family in Old Europe*. Harvard: Harvard University Press.
- Paajanen, Pirjo. 2003. Perhebarometri 2003. Parisuhde koetuksella. Käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos E 17/ 2003. Helsinki.

- Paajanen, Pirjo. 2005. Perhebarometri 2005. Eri teitä vanhemmuuteen. Kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 21/2005. Helsinki.
- Paajanen, Pirjo. 2006. Perhebarometri 2006. Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoivaisä. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 24/2006. Helsinki.
- Reuna, Veera. 1997. Perhebarometri 1997. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 3/ 1997. Helsinki.
- Reuna, Veera. 1998. Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjessa. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos E 4/ 1998. Helsinki.
- Ritala-Koskinen, Aino. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos D 38/2001. Helsinki.
- Ritämies, Marketta. 2006. Sinappikylvystä ehkäisy pilleriin. Suomalaisen perhesuunnittelun historia. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos D 44/2006. Helsinki.
- STM. 2006. Sosiaaliturvan suunta 2005 – 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. Helsinki.
- Therborn, Göran. 2004. Between sex and power. Family in the world, 1900 – 2000. London: Routledge.
- Tolkki-Nikkonen, Mirja. 1990. Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen. Gaudeamus, Politica –sarja. Helsinki.

Tilastot:

- Council of Europe. 2006. Recent Demographic Developments in Europe 2006. Council of Europe Publishing. Strasbourg.
- Oppilaitostilastot 2006. Tilastokeskus. Koulutus 2007. Helsinki.
- Perheet 2005. 2006. Tilastokeskus. Väestö 2006. Helsinki.
- Perheet 1997. 1998. Tilastokeskus. Väestö 1998:10. Helsinki.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2006. 2006. Tilastokeskus. Helsinki.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 1997. 1997. Tilastokeskus. Helsinki.
- Työttömyys vähentyi tammikuussa 2007. 2007. Tilastokeskus. Saatavana [www-muodossa: http://www.stat.fi/til/tyti/2007/01/tyti_2007_01_2007-02-20_tie_001.html](http://www.stat.fi/til/tyti/2007/01/tyti_2007_01_2007-02-20_tie_001.html)
- Väestömuutokset 2005. 2006. Tilastokeskus. Väestö 2006. Helsinki.
- Väestömuutokset 1996. 1997. Väestö 1997:12. Helsinki.
- Väestön koulutusrakenne kunnittain 31.12.1996. 1998. Tilastokeskus. Koulutus 1998:2. Helsinki.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Vastaajien näkemykset perheen merkityksestä. Rotatoitu faktorimatriisi

	Läheisyyttä	Suojaa ulkopuolisia vastaan	Velvollisuutta
1. Läheisyyttä	0.778	0.121	
2. Yhdessä olemista	0.750	0.229	
3. Henkistä tukea	0.710	0.211	
4. Yhdessä tekemistä	0.703	0.245	
5. Vastuuta muista ihmisistä	0.635		0.315
6. Pysyvyyttä, jatkuvuutta	0.609	0.443	
7. Suojaa ulkopuolisia vastaan	0.101	0.765	0.123
8. Perinteitä	0.136	0.738	0.162
9. Kuulumista johonkin	0.280	0.713	
10. Järjestystä elämässä	0.347	0.533	0.358
11. Taloudellista turvaa	0.225	0.517	0.178
12. Velvollisuutta	0.196	0.122	0.791
13. Huolta, murhetta		0.176	0.766
Ominaisarvo	4.81	1.50	1.09
Faktorin selitysaste	37.03 %	11.57 %	8.37 %
Kumulatiivinen prosentti	37.03	48.60	56.97
Reliabiliteetti analyysi: Alfa	.82	.76	.51

Alle 0.10 lataukset on jätetty pois taulukosta ja yli 0.40 saaneet lataukset on tummennettu. Principal component analyysi ja Varimax rotaatio.

Liitetaulukko 2. Faktorin "Perhe merkitsee läheisyyttä" varianssianalyysi

Muuttajat	Empiirinen keskiarvo	Merkitsevyys F	Merkitsevyys p	Selityskyky Eta	Selityskyky Beta
Sukupuoli		33.958	.000	.153	.141
Nainen	2.93				
Mies	2.83				
Ikäryhmä		0.871	.455	.046	.155
20-29	2.89				
30-39	2.91				
40-49	2.89				
50-59	2.87				
Lapsiluku		22.385	.000	.195	.164
0	2.80				
1	2.94				
2	2.95				
3+	2.89				
Siviilisäät		10.170	.000	.210	.176
Naimaton	2.74				
Avoliitossa	2.89				
Avoliitossa/ rek. parisuhde	2.94				
Eronnut/ leski	2.90				
Ammatillinen koulutus		.300	.878	.064	.025
Ei ammatillista koulutusta	2.85				
Ammatillinen kurssi	2.86				
Ammatillinen koulu	2.89				
Opisto/ AMK	2.91				
Yliopisto/ korkeakoulu	2.90				
Asuinpaikka		.981	.417	.046	.053
Pääkaupunkiseutu	2.88				
Muu suuri kaupunki	2.91				
Pieni/ keskiuuri kaupunki	2.88				
Kuntataajama/ keskus	2.91				
Harvaanasuttu maaseutu	2.88				
Nettotulot kuukaudessa		.579	.629	.051	.040
korkeintaan 1000€	2.87				
yli 1000€ - 1400€	2.90				
Yli 1400€ - 1800€	2.89				
Yli 1800€	2.91				

Liitetaulukko 3. Faktorin "Perhe merkitsee suojaa ulkopuolisia vastaan" varianssianalyysi

Muuttujat	Empiirinen keskiarvo	Merkitsevyys F	Merkitsevyys p	Selityskyky Eta	Selityskyky Beta
Sukupuoli		30.648	.000	.150	.140
Nainen	2.58				
Mies	2.40				
Ikäryhmä		0.313	.816	.020	.055
20-29	2.49				
30-39	2.52				
40-49	2.52				
50-59	2.50				
Lapsiluku		6.657	.000	.117	.121
0	2.41				
1	2.53				
2	2.56				
3+	2.56				
Siviilisäät		2.386	.068	.102	.084
Naimaton	2.45				
Avoliitossa	2.45				
Avoliitossa/ rek. parisuhde	2.56				
Eronnut/ leski	2.43				
Ammatillinen koulutus		2.347	.053	.061	.060
Ei ammatillista koulutusta	2.53				
Ammatillinen kurssi	2.49				
Ammatillinen koulu	2.56				
Opisto/ AMK	2.49				
Yliopisto/ korkeakoulu	2.47				
Asuinpaikka		1.909	.107	.098	.072
Pääkaupunkiseutu	2.41				
Muu suuri kaupunki	2.52				
Pieni/ keskisuuri kaupunki	2.53				
Kuntataajama/ keskus	2.56				
Harvaanasuttu maaseutu	2.56				
Nettotulot kuukaudessa		1.859	.135	.114	.070
korkeintaan 1000€	2.52				
yli 1000€ - 1400€	2.61				
Yli 1400€ - 1800€	2.48				
Yli 1800€	2.42				

Mitä suurempi empiirinen keskiarvo, sitä enemmän samaa mieltä väitteen kanssa.

Liitetaulukko 4. Faktorin "Perhe merkitsee velvollisuutta" varianssianalyysi

Muuttujat	Empiirinen keskiarvo	Merkitsevyys F	Merkitsevyys p	Selityskyky Eta	Selityskyky Beta
Sukupuoli		.022	.882	.004	.012
Nainen	2.08				
Mies	2.08				
Ikäryhmä		7.649	.000	.126	.082
20-29	1.94				
30-39	2.11				
40-49	2.18				
50-59	2.08				
Lapsiluku		11.896	.000	.194	.190
0	1.92				
1	2.07				
2	2.11				
3+	2.28				
Siviilisäät		1.933	.122	.096	.068
Naimaton	2.02				
Avoliitossa	1.99				
Avoliitossa/ rek. parisuhde	2.14				
Eronnut/ leski	2.09				
Ammatillinen koulutus		8.723	.000	.156	.135
Ei ammatillista koulutusta	2.05				
Ammatillinen kurssi	2.03				
Ammatillinen koulu	2.25				
Opisto/ AMK	2.05				
Yliopisto/ korkeakoulu	1.96				
Asuinpaikka		2.364	.051	.121	.077
Pääkaupunkiseutu	2.00				
Muu suuri kaupunki	1.98				
Pieni/ keskisuuri kaupunki	2.10				
Kuntataajama/ keskus	2.22				
Harvaanasuttu maaseutu	2.09				
Nettotulot kuukaudessa		4.852	.002	.116	.114
korkeintaan 1000€	2.09				
yli 1000€ - 1400€	2.20				
Yli 1400€ - 1800€	2.00				
Yli 1800€	2.02				

Huom: Mitä suurempi empiirinen keskiarvo on, sitä enemmän vastaajat ovat samaa mieltä väitteen kanssa

Liitetaulukko 5. Vuonna 2007 avioliitossa elävien vastaajien itse mainitsemia syitä sille, miksi eivät aikoneet avioitua lähitulevaisuudessa, eri syitä esittäneiden osuudet (%)

Syy	%
1. Emme halua kiirehtiä naimisiinmenoa/ ei vielä ajankohtaista	34.4
2. Avioliitto ei muuttaisi mitenkään suhdettamme/ elämäämme	18.8
3. Avopuoliso ei halua avioitua	12.5
4. Ei ole varaa järjestää häitä	9.4
5. En osaa sanoa	6.3
6. Nuori ikä	6.3
7. Olen ollut jo naimisissa lasteni isän kanssa	3.1
8. Saamattomuus	3.1
9. On helpompi luoda oma elämisenmuoto ilman ympäristön avioliittoon kohdistamia odotuksia	3.1
10. Taloudelliset asiat	3.1
Yhteensä N	32

Liitetaulukko 6. Kuinka monta syytä avioitumiselleen esittivät vastaajat, jotka olivat jo solminee avioliiton? (n,%)

	2007		1997	
	n	%	n	%
1 syy	46	5.9	138	33.3
2 syytä	72	9.3	114	27.5
3 syytä	103	13.3	83	20.0
4 syytä	99	12.8	45	10.8
5 syytä	103	13.3	26	6.3
6 syytä	102	13.2	5	1.2
7 syytä	105	13.6	2	0.5
8 syytä	61	7.9	2	0.5
9 syytä	50	6.5	-	-
10 syytä	21	2.7	-	-
11 syytä tai enemmän	12	1.6	-	-
Yhteensä	774	100.0	415	100.0